

STRATEGIA ROZWOJU MIASTA SKIERNIEWICE NA LATA 2014 – 2020

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	4
2. PODSUMOWANIE STRATEGII ROZWOJU MIASTA SKIERNIEWICE NA LATA 2014 – 2020	8
2.1. MISJA I WIZJA	10
2.2. CELE STRATEGICZNE I OPERACYJNE	11
3. MISJA I WIZJA	13
3.1. STRATEGICZNE KIERUNKI ROZWOJU	14
3.2. CELE STRATEGICZNE I OPERACYJNE	16
CEL STRATEGICZNY I	16
ROZWÓJ GOSPODARCZY MIASTA W OPARCIU O POSIADANE ZASOBY	16
Cel operacyjny I.A Intensyfikacja rozwoju branży ogrodniczej	16
Cel operacyjny I.B Rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej	17
Cel operacyjny I.C Rozwój i promocja terenów inwestycyjnych Miasta	18
Cel operacyjny I.D Rozwój infrastruktury technicznej przeznaczonej dla przedsiębiorców	19
Cel operacyjny I.E Promocja przedsiębiorczości i aktywnych postaw na rynku pracy	19
CEL STRATEGICZNY II ROZWÓJ UZDROWISKOWEJ FUNKCJI MIASTA	21
Cel operacyjny II.A Budowa i modernizacja infrastruktury służącej funkcji leczniczo – turystycznej (uzdrowisko)	21
Cel operacyjny II.B Współpraca z organizacjami/ instytucjami turystycznymi, podmiotami leczniczymi i uczelniami wyższymi	22
Cel operacyjny II.C Stworzenie kompleksowej oferty turystyczno – promocyjnej obszaru uzdrowiskowego	22
Cel operacyjny II.D Ochrona i poprawa jakości środowiska naturalnego	23
CEL STRATEGICZNY III ROZWÓJ INFRASTRUKTURY I USŁUG NA POTRZEBY MIESZKAŃCÓW I PRZYJEZDNYCH	25
Cel operacyjny III.A Rozwój infrastruktury związanej z budownictwem mieszkaniowym	25
Cel operacyjny III.B Rozwój bazy oraz usług edukacyjnych	25
Cel operacyjny III.C Rozwój bazy oraz usług kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych	26
Cel operacyjny III.D Rozwój infrastruktury oraz usług społecznych, opiekuńczych i zdrowotnych	27
Cel operacyjny III.E Poprawa bezpieczeństwa publicznego	28
Cel operacyjny III.F Rozwój infrastruktury technicznej oraz usług związanych z poprawą jakości życia (warunków bytowych) mieszkańców	28
Cel operacyjny III.G Rewitalizacja zabytkowych obiektów i kwartałów Miasta	30

3.3. SPOSOBY I ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	31
3.4. POWIĄZANIE STRATEGII Z DOKUMENTAMI WYŻSZEGO RZĘDU	32
4. MONITORING I EWALUACJA	39
4.1. MONITOROWANIE STRATEGII	39
4.2. PROPONOWANE WSKAŹNIKI	40
5. Załącznik nr 1 DIAGNOZA UWARUNKOWAŃ ROZWOJU MIASTA SKIERNIEWICE	49
5.1. PODSTAWOWE INFORMACJE	49
5.1.1. Położenie i uwarunkowania geograficzne	51
5.1.2. WIELKOŚĆ MIASTA SKIERNIEWICE	53
5.1.3. CECHY CHARAKTERYSTYCZNE	55
5.2. ZASOBY MIASTA	59
5.2.1. Zasoby ludzkie	60
5.2.2. Zasoby przyrodnicze	65
5.3. ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE	76
5.3.1. Infrastruktura techniczna	76
5.3.2. Ochrona środowiska	83
5.4. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA	84
5.4.1. Edukacja	84
5.4.2. Opieka zdrowotna	90
5.4.3. Pomoc społeczna	91
5.4.4. Porządek publiczny i ochrona przeciwpożarowa	94
5.4.1. KULTURA	95
5.4.2. Sport i rekreacja	99
5.4.3. TURYSTYKA	101
5.5. STREFA GOSPODARCZA	107
5.5.1. przedsiębiorczość i struktura podmiotów gospodarczych	107
5.5.2. ROLNICTWO	109
5.5.3. ATRAKCYJNOŚĆ INWESTYCYJNA MIASTA	110
5.5.4. SYTUACJA FINANSOWA MIASTA	113
5.6. ANALIZA SWOT MIASTA SKIERNIEWICE	116
6. Załącznik nr 2 - SONDAŻ OPINII PUBLICZNEJ	118
6.1. Obserwacje i wnioski z wywiadu oraz badania ankietowego przeprowadzonego z kluczowymi reprezentantami społecznymi Miasta	118

6.2. Obserwacje i wnioski z badania ankietowego wśród mieszkańców Miasta _____	131
Bibliografia _____	144
Spis tabel i rysunków _____	145

1. WSTĘP

Strategia rozwoju Miasta Skierniewice na lata 2014-2020 jest kluczowym dokumentem, który poprzez swoją zawartość, a także sposób dochodzenia do zawartych w nim rozwiązań systematyzuje wiedzę o Mieście, wyznacza długofalowe kierunki jej rozwoju oraz wskazuje działania, których realizacja przyczyni się do rozwoju całego obszaru.

Dokument przygotowany został na zlecenie Prezydenta Miasta Skierniewice w ramach działań związanych z aktualizacją poprzedniego dokumentu wyznaczającego strategiczne kierunki rozwoju Miasta. Projekt zrealizowany został przez Łódzką Agencję Rozwoju Regionalnego S. A.

Strategia rozwoju Miasta Skierniewice na lata 2014-2020 jest dokumentem kierunkowym, który określa nadrzędne cele długoterminowe, priorytety rozwoju oraz możliwe kierunki działań władz Miasta i Gminy. Wyznacza stan, do którego Miasto powinno dążyć w kolejnym okresie planowania, zarysowuje ramy działań prowadzących do osiągnięcia wyznaczonych celów oraz prezentuje przykłady inicjatyw, jakie można podjąć w ramach każdego strategicznego kierunku rozwoju.

Uchwalenie Strategii nie zamyka możliwości wprowadzania zmian, prowadzenia konsultacji społecznych i składania propozycji działań inwestycyjnych, zgodnie z pojawiającymi się uzasadnionymi potrzebami lokalnymi¹. Strategia jest równoległe narzędziem, które wyznacza ogólne ramy racjonalnego gospodarowania posiadanymi zasobami oraz stanowi kluczowy element planowania rozwoju lokalnego.

W opracowaniu niniejszego dokumentu brali udział przedstawiciele Łódzkiej Agencji Rozwoju Regionalnego S.A. oraz przedstawiciele Urzędu Miasta Skierniewice. W trakcie prac przeprowadzone zostały rozmowy z reprezentantami Urzędu Miasta, a w celu zebrania opinii od mieszkańców i kluczowych interesariuszy (radnych oraz przedstawicieli funkcjonujących na terenie Miasta instytucji i jednostek) przeprowadzone zostały ankiety i wywiady telefoniczne.

---

¹ Domański T., *Strategiczne Planowanie Rozwoju gospodarczego gminy*, Agencja Rozwoju Komunalnego, Warszawa 1999

Niniejsza strategia składa się z **czterech rozdziałów, dwóch załączników** oraz **bibliografii, indeksu tabel i rysunków**.

Rozdział pierwszy przedstawia cel i strukturę dokumentu oraz metodologię jego przygotowania.

Rozdział drugi zawiera streszczenie dokumentu wraz z podsumowaniem wniosków wynikających ze Strategii.

W **części trzeciej** zdefiniowano stan docelowy (wizję) oraz sposób w jaki zostanie on osiągnięty (misja). Prezentuje on długoterminowe cele strategiczne stanowiące ramy do planowania i realizacji celów operacyjnych. Jest to kluczowy rozdział z punktu widzenia racjonalizacji działań Miasta w najbliższych latach. W rozdziale tym uwzględniono również prezentację kierunków interwencji, które władze Miasta mogą podejmować w ramach realizacji poszczególnych celów strategicznych. W rozdziale zamieszczono również opis możliwych źródeł finansowania zadań zdefiniowanych w ramach niniejszej strategii. Cele i sposoby ich osiągnięcia prezentowane są w kontekście podsumowanej analizy strategicznej, która stanowi załącznik do Strategii (zał. nr 1).

Rozdział czwarty przedstawia założenia docelowego systemu wdrażania, monitorowania i ewaluacji Strategii.

Załącznik nr 1 poświęcony jest ocenie stanu obecnego Miasta. Przedstawia diagnozę jego zasobów, dokonuje inwentaryzacji kluczowych informacji na temat zagospodarowania przestrzennego oraz sytuacji społeczno – gospodarczej.

Załącznik nr 2 prezentuje wyniki badania sondażowego przeprowadzonego wśród kluczowych reprezentantów społecznych Miasta oraz jego mieszkańców.

Bibliografia - zawiera spis dokumentów i materiałów wykorzystanych przy opracowaniu tekstu strategii.

Centralnym punktem Strategii Rozwoju Miasta Skierniewice jest lista celów strategicznych wyznaczających docelowe, długofalowe kierunki rozwoju regionu. Kierunki te określone zostały m.in. w oparciu o wyniki diagnozy zasobów i otoczenia Miasta, analizy pozyskanych opinii kluczowych reprezentantów społecznych, władz, jak również wniosków z sesji strategicznych zespołu projektowego.

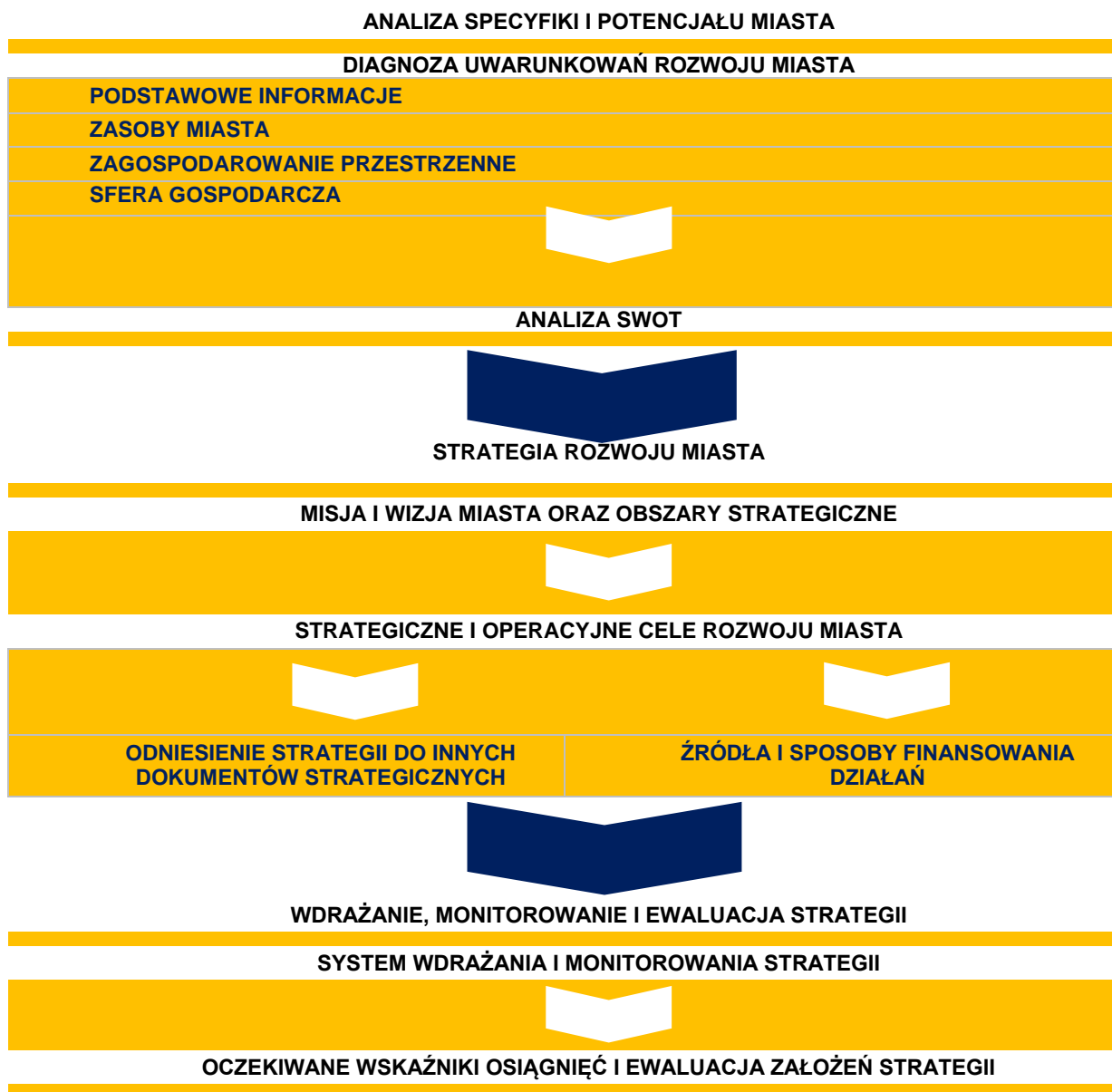
Punktem wyjścia do opracowania Strategii Rozwoju Miasta Skierniewice na lata 2014 -2020 była analiza zasobów, uwarunkowań lokalnych i specyfiki otoczenia Miasta na podstawie danych dostarczonych przez Urząd Miasta, danych Głównego Urzędu Statystycznego oraz ogólnie dostępnych informacji i dokumentów Gminy. Dodatkowo, w celu uzupełnienia pozyskanych w ten sposób informacji, przeprowadzone zostało badanie ankietowe wśród mieszkańców, radnych oraz jednostek i organizacji funkcjonujących na terenie Miasta (kluczowych interesariuszy dokumentu Strategii). W efekcie, została przygotowana analiza SWOT, tj. lista mocnych i słabych stron Miasta oraz szans i wyzwań (zagrożeń) dla jej rozwoju.

Wnioski z tak przeprowadzonej diagnozy były podstawą do wypracowania misji i wizji Miasta Skierniewice. Misja i wizja wypracowane zostały w ramach sesji strategicznej zespołu projektowego, składającego się z pracowników Łódzkiej Agencji Rozwoju Regionalnego S.A. Efektem sesji strategicznej było wskazanie docelowych kierunków działań podejmowanych przez władze Miasta .

Określona przez zespół projektowy propozycja misji i wizji Miasta była następnie przedmiotem dyskusji z władzami Miasta. W oparciu o kierunek wyznaczony przez misję i wizję rozwoju Miasta Skierniewice, zespół projektowy przedstawił również propozycję celów strategicznych i podporządkowanych im celów operacyjnych. W procesie dokonywania zestawienia celów oraz ustalania ich współzależności zespół projektowy brał pod uwagę głos opinii publicznej tak, aby jak najpełniej łączyć dążenia i konkretne działania wszystkich uczestników życia społecznego i gospodarczego Miasta Skierniewice.

Sformułowanych celów strategicznych i operacyjnych nie należy traktować jako zbioru zamkniętego. Obecny wygląd Strategii Rozwoju został ukształtowany w określonych warunkach oraz na określonym etapie rozwoju Miasta, które stanowią zmienne dynamiczne. Dlatego osiągnięcie założonych celów wymaga systematycznego monitorowania zmian wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań rozwoju Miasta Skierniewice. Aby proces ten przebiegał w usystematyzowany i kontrolowany sposób, zespół projektowy zaproponował koncepcję docelowego systemu wdrażania, monitorowania oraz ewaluacji Strategii. Koncepcja ta uwzględnia również przykład mechanizmu konstruowania i wykorzystania mierników (wskaźników) efektywności procesu realizacji założeń i celów strategicznych, jakie postawione zostały przed Miastem.

Rysunek 1. Schemat dokumentu Strategia Rozwoju Miasta Skierniewice na lata 2014 – 2020

Źródło: Opracowanie własne

2. PODSUMOWANIE STRATEGII ROZWOJU MIASTA SKIERNIEWICE NA LATA 2014 – 2020

Strategia Rozwoju Miasta Skierniewice na lata 2014 - 2020 jest opracowaniem, które wyznacza długofalowe cele i priorytety rozwoju oraz proponowane kierunki działań.

Proponowane kierunki oraz wizja stanu docelowego Miasta zostały wypracowane na podstawie analizy strategicznej głównych potencjałów i szans Skierniewic oraz identyfikacji jego głównych problemów i barier rozwoju. Poniżej przedstawiono czterodzielną macierz strategiczną zawierającą zestawienie czynników pozytywnych (lewa strona tabeli) oraz negatywnych (prawa strona tabeli).

Tabela 1. Analiza SWOT Miasta Skierniewice

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Dogodne położenie w Polsce i województwie (bliskość większych aglomeracji - Łódź, Warszawa) • Dobre skomunikowanie z większymi ośrodkami miejskimi (drogowe, kolejowe) • Atrakcyjność przyrodnicza (np. Bolimowski Park Krajobrazowy) • Zbiornik wodny Zadębie • Obszar Ochrony Uzdrawiskowej Skierniewice - Maków • Zasoby wód geotermalnych • Duże tereny inwestycyjne, dostępna oferta inwestycyjna • Obecność podstrefy ŁSSE • Znaczne obszary Miasta posiadające Plan Zagospodarowania Przestrzennego • Dobrze rozbudowana infrastruktura oświatowa, obecność szkół wyższych, oferta edukacyjna dopasowana do potrzeb lokalnego rynku pracy • Dobrze rozwinięte rolnictwo, ogrodnictwo, przetwórstwo rolno - spożywcze • Instytut Ogrodnictwa - unikatowe zaplecze naukowo- badawcze i znaczny potencjał badawczy • Wydziałowa Stacja Doświadczalna im. prof. Mariana Górskiego w Skierniewicach - SGGW - szerokie zaplecze badawcze w sferze nauk rolniczych • Klaster Owocowo - Warzywny • Rozwinięta infrastruktura społeczna, Miasto przyjazne niepełnosprawnym • Aktywna polityka prorodzinna • Cenne dziedzictwo kulturowe • Bogata oferta kulturalna • Niskie bezrobocie • Aktywność organizacji pozarządowych oraz mieszkańców - znaczny potencjał ludzki • Wysokie poczucie bezpieczeństwa • Brak zakładów uciążliwych dla środowiska • Klaster Gospodarki Odpadowej i Recyklingu • Poczucie wspólnoty i identyfikacji z regionem 	<ul style="list-style-type: none"> • Niewystarczający stan techniczny infrastruktury drogowej • Niewystarczający stan techniczny infrastruktury wodno- kanalizacyjnej i melioracyjnej • Ograniczona liczba miejsc pracy • Migracja osób wykształconych (wykształcenie wyższe) • Ubożenie społeczeństwa • Niedostatecznie rozwinięta opieka zdrowotna (w szczególności dostęp do specjalistycznej opieki zdrowotnej) • Brak infrastruktury uzdrawiskowej w centrum Obszaru Ochrony Uzdrawiskowej (Park Uzdrawiskowy, tężnia, ścieżki pieszo – rowerowe, ścieżki zdrowia, inne obiekty i urządzenia lecznictwa uzdrawiskowego) • Niewystarczający poziom współpracy z innymi JST • Niedostateczna komunikacja (przepływ informacji) na linii urząd – mieszkańcy • Nie w pełni wykorzystana możliwość współpracy z Instytutem Ogrodnictwa, parowozownią • Niewystarczające wsparcie dla przedsiębiorców (brak instytucji doradczej) • Niewystarczające zaplecze gastronomiczno- noclegowe • Niedostateczny stan techniczny infrastruktury sportowo - rekreacyjnej • Niewystarczająca oferta turystyczna, sportowo- rekreacyjna • Brak strategii promocji turystycznej oraz działań w kierunku zwiększenia atrakcyjności turystycznej Miasta • Ograniczona dostępność obiektów zabytkowych • Zły stan techniczny obiektów zabytkowych będących własnością osób prywatnych. • Niedostateczna infrastruktura obiektów kultury (np. brak nowoczesnych rozwiązań dot. biblioteki i muzeum – zdigitalizowana oferta dla młodych)

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Polityka Miasta sprzyjająca wykorzystaniu OZE • Dynamiczna polityka Miasta dot. zrównoważonego rozwoju (ochrona środowiska) • Aktywna współpraca międzynarodowa - Miasta partnerskie • Wysoki poziom wykorzystania środków zewnętrznych 	<ul style="list-style-type: none"> • Niewielka ilość produktów turystycznych • Niechęć mieszkańców do wykorzystywania OZE (biogazownia) • Niski poziom estetyki centrum Miasta - ograniczenia inwestycyjne związane z zabytkowym charakterem Miasta
Szanse	Wyzwania
<ul style="list-style-type: none"> • Dogodne położenie geograficzne • Centrum logistyczne (PZP WŁ) • Atrakcyjne położenie: bliskość Łodzi, Warszawy • Specjalizacja regionu – jako przewaga konkurencyjna - wykorzystanie zidentyfikowanego obszaru funkcjonalnego • Powstanie uzdrowiska • Bliskość terenów atrakcyjnych przyrodniczo • Wzrost poziomu dostępnych funduszy zewnętrznych • Wzrost zainteresowania inwestowaniem w Skierniewicach wśród inwestorów zewnętrznych • Polityka Państwa preferująca rozwój dużych Miast • Rozwój sektora ekonomii społecznej • Międzypokoleniowe Centrum Integracji Społecznej (RPO) • Wzrost zainteresowania wykorzystaniem OZE (fotowoltaika, elektrownie wiatrowe) • Wzmocnienie promocji posiadanego potencjału • Wydłużenie Łódzkiej Kolei Aglomeracyjnej • Rozwój przemysłu „czasu wolnego” • Starzejące się społeczeństwo – jako jedna z grup docelowych działań Miasta • Wzrost zachorowalności na choroby cywilizacyjne (takich jak otyłość, nadwaga, choroby skóry, nerwice, depresje) • Wzrost popularności turystyki uzdrowiskowej (SPA, Wellness), wzrost dbałości o zdrowie • Ograniczona liczba uzdrowisk na terenie Polski centralnej • Wzrost zainteresowania właścicieli obiektów zabytkowych ochroną i pracami konserwatorskimi 	<ul style="list-style-type: none"> • Bliskość aglomeracji – Łódź, Warszawa (migracje mieszkańców) • Wzmożony ruch drogowy (degradacja zabytkowych budynków, hałas, zanieczyszczenie powietrza) • Duża konkurencja w pozyskiwaniu środków zewnętrznych • Ograniczone środki budżetowe • Bezrobocie • Odływ wykształconych mieszkańców • Starzejące się społeczeństwo / pogłębiająca się niekorzystna sytuacja demograficzna • Niedostateczny rozwój mieszkalnictwa/ budownictwa mieszkaniowego • Niekorzystna wobec uzdrowisk polityka NFZ • Brak dobrych praktyk inwestycji zrealizowanych w formule PPP • Niekorzystna sytuacja i świadomość zdrowotna mieszkańców na temat chorób cywilizacyjnych • Niewystarczająca identyfikacja regionu łódzkiego jako atrakcyjnego turystycznie i uzdrowiskowo, brak znaczącego ruchu turystycznego • Niedostateczna popularność ośrodków uzdrowiskowych i Wellness w Polsce • Zbyt długi okres zwrotu OZE

Źródło: Opracowanie własne

2.1. MISJA I WIZJA

Na potrzeby Strategii Rozwoju Miasta Skierniewice na lata 2014 – 2020 wizja i misja regionu zostały sformułowane w następujący sposób:

2.2. CELE STRATEGICZNE I OPERACYJNE

W celu realizacji wizji i misji Miasta Skierniewice zdefiniowany został katalog kluczowych dla jego rozwoju celów strategicznych i służących ich osiągnięciu celów operacyjnych. Łącznie zdefiniowane zostały trzy cele strategiczne oraz szesnaście przyporządkowanych im celów operacyjnych. Poszczególne cele zaprezentowane zostały w tabeli poniżej.

Tabela 2. Podsumowanie celów strategicznych i celów operacyjnych Miasta Skierniewice

Lp.	Cele strategiczne	Cele operacyjne
I.	Rozwój gospodarczy Miasta w oparciu o posiadane zasoby	A. <i>Intensyfikacja rozwoju branży ogrodniczej</i>
		B. <i>Rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej</i>
		C. <i>Rozwój i promocja terenów inwestycyjnych Miasta</i>
		D. <i>Rozwój infrastruktury technicznej przeznaczonej dla przedsiębiorczości</i>
		E. <i>Promocja przedsiębiorczości i aktywnych postaw na rynku pracy</i>
II.	Rozwój funkcji uzdrowiskowej Miasta	A. <i>Budowa i modernizacja infrastruktury służącej funkcji leczniczo – turystycznej (uzdrowisko)</i>
		B. <i>Współpraca z organizacjami/ instytucjami turystycznymi, podmiotami leczniczymi i uczelniami wyższymi</i>
		C. <i>Stworzenie kompleksowej oferty turystyczno- promocyjnej obszaru uzdrowiskowego</i>
		D. <i>Ochrona i poprawa jakości środowiska naturalnego</i>
III	Rozwój infrastruktury i usług na potrzeby mieszkańców i przyjezdnych	A. <i>Rozwój infrastruktury związanej z budownictwem mieszkaniowym</i>
		B. <i>Rozwój bazy oraz usług edukacyjnych</i>
		C. <i>Rozwój bazy oraz usług kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych</i>
		D. <i>Rozwój infrastruktury oraz usług społecznych, opiekuńczych i zdrowotnych</i>

Lp.	Cele strategiczne	Cele operacyjne
		<i>E. Poprawa bezpieczeństwa publicznego</i>
		<i>F. Rozwój infrastruktury technicznej oraz usług związanych z poprawą jakości życia/ warunków bytowych mieszkańców</i>
		<i>G. Rewitalizacja zabytkowych obiektów i kwartałów Miasta</i>

Źródło: Opracowanie własne

Zgodnie z układem przedstawionym w powyższej tabeli, w ramach realizacji Strategii Rozwoju Miasta Skierniewice, zidentyfikowane zostały trzy cele strategiczne.

Cel pierwszy jest związany z intensyfikacją działań podejmowanych w zakresie rozwoju działalności ogrodniczej i pozarolniczej, przede wszystkim poprzez odpowiednie przygotowanie zaplecza do prowadzenia działalności gospodarczej oraz promocję przedsiębiorczości i aktywizację zawodową mieszkańców.

Cel drugi koncentruje się na wykorzystaniu naturalnych zasobów wód solankowych i w oparciu o nie na rozwoju nowej uzdrowskiej funkcji Miasta.

Cel trzeci wskazuje kierunki, w jakich należy podążać, aby Miasto stawało się przestrzenią coraz bardziej przyjazną dla mieszkańców, zachęcało do osiedlania się na jego terenie oraz budowało ofertę atrakcyjną dla osób odwiedzających Skierniewice.

3. MISJA I WIZJA

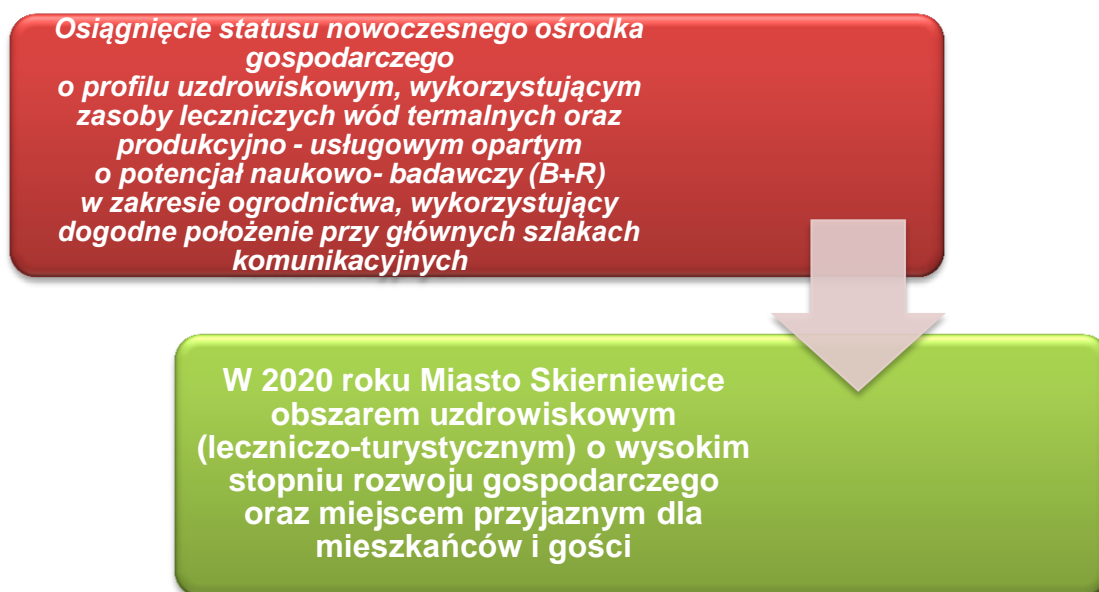
Misja i wizja porządkują przyszłość Miasta, wyznaczają ramy, w których ma być realizowana strategia oraz stanowią wzorzec określający jej tożsamość, charakter oraz sposób postępowania. Określenie misji i wizji przedsięwzięcia pozwala stworzyć fundamenty dla zamierzonych działań i opcji.

Analiza sytuacji obecnej Miasta na podstawie m.in. dostarczonych przez Urząd Miasta informacji oraz badania przeprowadzonego wśród mieszkańców, radnych i reprezentantów kluczowych instytucji, pozwoliło na zebranie danych i informacji niezbędnych do opracowania misji i wizji Miasta Skierniewice na najbliższe lata.

Celem wyznaczenia misji i wizji jest określenie optymalnego kierunku rozwoju Miasta w przyszłości oraz wyznaczenie ram dla działań realizowanych w Strategii. Wizja określa stan docelowy, do osiągnięcia, którego Miasto będzie dążyć w perspektywie najbliższych siedmiu lat. Jest ona generalną deklaracją obrazującą planowany proces rozwoju, który służyć ma poprawie sytuacji Miasta i jego mieszkańców w perspektywie kilku/kilkunastu lat. Warunkiem realizacji ustalonej misji jest podjęcie szeregu działań, które spowodują systematyczny, trwały wzrost gospodarczy i rozwój instytucjonalny, co w efekcie doprowadzi do podniesienia poziomu życia mieszkańców oraz świadczonych na ich rzecz usług publicznych. Natomiast misja określa sposób osiągnięcia stanu docelowego – wizji. Zdefiniowanie misji i wizji jest kluczowym elementem Strategii, któremu podporządkowane są główne cele oraz działania realizowane przez Miasto.

Celem zdefiniowania misji Miasta Skierniewice jest określenie roli, jaką władze Miasta mają pełnić w dążeniu do najbardziej pożądanego przyszłego jego kształtu - wizji, w oparciu o posiadane zasoby i z uwzględnieniem potrzeb mieszkańców Miasta oraz kluczowych interesariuszy. Poniżej sformułowana wizja określa wytyczne dotyczące kierunku i sposobu działania władz samorządowych Miasta przyjętego na okres do 2020 roku.

Rysunek 2. Misja, wizja Miasta Skierniewice

Źródło: Opracowanie własne

Tak zdefiniowany stan docelowy oraz misja nakierowująca na jego osiągnięcie, uwzględniają szereg kluczowych elementów, takich jak:

- korzystne położenie w centrum Polski w pobliżu ważnych szlaków komunikacyjnych,
- naturalne bogactwo regionu, które stanowią złoża wód solankowych,
- uznany na arenie międzynarodowej potencjał naukowo – badawczy,
- podniesienie jakości życia – pracy, atrakcyjności osadniczej i turystycznej.

3.1. STRATEGICZNE KIERUNKI ROZWOJU

Misja i wizja Miasta stanowią jedynie zwięzłe odzwierciedlenie ambicji władz samorządowych, jej mieszkańców oraz kluczowych interesariuszy związanych ze stanem docelowym, do osiągnięcia którego w przyszłości Miasto dąży. Cele strategiczne wskazują natomiast pożądane kierunki rozwoju, konkretyzując obszary, na jakie władze samorządowe Miasta powinny ukierunkować swoje działania.

Diagnoza społeczno-gospodarcza i przeprowadzona na jej podstawie analiza SWOT, jak również wyniki sondażu społecznego, pozwoliły na określenie trzech strategicznych celów rozwoju Miasta Skierniewice:

- I. Rozwój gospodarczy w oparciu o posiadane zasoby**
- II. Rozwój funkcji uzdrowiskowej Miasta**
- III. Rozwój infrastruktury i usług na potrzeby mieszkańców i osób przyjezdnych**

Miasto, podobnie jak inne jednostki samorządu lokalnego, zarówno na terenie województwa łódzkiego, jak i w innych województwach, dysponuje ograniczonymi zasobami w kontekście realizacji wszystkich wymienionych powyżej celów strategicznych. W związku z powyższym należy zadbać o to, aby w pierwszej kolejności realizowane były cele niezbędne do właściwego funkcjonowania Miasta.

Zidentyfikowane cele strategiczne są wyznacznikami długoterminowych kierunków rozwoju Miasta Skierniewice, natomiast cele operacyjne służą przełożeniu tych kierunków rozwoju na poziom szczegółowych działań operacyjnych.

Dla każdego celu strategicznego wskazano grupę celów operacyjnych, których realizacja umożliwi osiągnięcie oczekiwanego stanu docelowego nakreślonego przez obszary strategiczne. Cele operacyjne koncentrują się na określonych, sprecyzowanych działaniach, jakie powinny być podjęte przez władze Miasta.

W trakcie przygotowania Strategii Rozwoju Miasta Skierniewice dla wypracowanych trzech celów strategicznych, określono szesnaście celów na poziomie operacyjnym. W ramach każdego z wymienionych celów operacyjnych zaproponowane zostały kierunki interwencji możliwe do realizacji w ramach danego celu. Warto pamiętać, że przedstawiony w dokumencie katalog stanowi jedynie propozycję i tym samym nie należy go traktować jako zbioru zamkniętego, wyczerpującego wszystkie możliwości stojące przed Miastem.

3.2. CELE STRATEGICZNE I OPERACYJNE

CEL STRATEGICZNY I

ROZWÓJ GOSPODARCZY MIASTA W OPARCIU O POSIADANE ZASOBY

Cel operacyjny I.A

Intensyfikacja rozwoju branży ogrodniczej

Ogrodnictwo w Polsce staje się coraz popularniejszym sposobem spędzania wolnego czasu. Badania przeprowadzone przez firmę YouGov SixthSense potwierdzają tę tendencję. Według wyników powyższych analiz ponad 90% przebadanych Polaków przynajmniej raz w tygodniu zajmuje się swoim ogrodem. Również w całej Europie można dostrzec boom na ogrodnictwo. Według danych zgromadzonych przez niemiecki miesięcznik branżowy „Markt in Grün”, wydatki konsumentów na same produkty ogrodnicze w Europie w 2011 roku wzrosły o ok. 100 mln euro. Polepszające się warunki ekonomiczne mieszkańców Europy pozwalają konsumentom zwiększać wydatki na wyposażenie swojego domu i jego otoczenia. W związku z powyższym uzasadnionym jest tworzenie w Mieście Skierniewice ogrodniczych rynków hurtowych o znaczeniu regionalnym, a przede wszystkim ponadregionalnym. Również handel detaliczny będzie kołem zamachowym do dynamicznego rozwoju branży ogrodniczej na terenie Miasta.

Istotnym zadaniem jest również wspieranie współpracy między sektorem B + R oraz przemysłem, które pozwoli na wdrażanie nowych technologii w ogrodnictwie. Technologie te pomogą zautomatyzować czy nawet zastąpić wiele fizycznych czynności wykonywanych obecnie w tradycyjny sposób. Ponadto pozwoli to np. na uprawianie zieleni w centrach miast - na ograniczonym i zanieczyszczonym obszarze. Oprócz tego innowacyjne rozwiązania wspierane i rozwijane przez inkubator ogrodniczy pozwolą na łatwiejszą i efektywniejszą pielęgnację ogrodu.

Działania władz samorządowych Miasta powinny skupiać się przede wszystkim na wykorzystaniu zasobów, które są już w ich posiadaniu. Do promocji lokalnych i regionalnych produktów należy wykorzystać rozpoznawalną już w kraju i zagranicą markę Miasta oraz zasoby i potencjał Instytutu Ogrodnictwa czy istniejących już grup producenckich. Poniżej zaprezentowano szereg działań, które w bezpośredni sposób przełożą się na intensyfikację rozwoju branży ogrodniczej w Mieście Skierniewice.

Proponowane działania:

- wspieranie współpracy pomiędzy sektorem B+R, a przemysłem (wdrażanie nowych technologii, szkolenia dla producentów i przetwórców),
- organizacja zaplecza technicznego np. w postaci inkubatora ogrodniczego,
- produkcja i sprzedaż produktów naturalnych pod wspólną marką, certyfikacja produktów,
- rozwój rynków hurtowych o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym,
- promocja i wspieranie powstawania grup producenckich,
- promowanie Instytutu Ogrodnictwa,

- organizacja imprez masowych związanych z ogrodnictwem (konferencje, targi).

Cel operacyjny I.B

Rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej

Pozarolnicza działalność gospodarcza obejmuje m.in. takie kategorie jak leśnictwo, działalność produkcyjną, przetwórstwo produktów rolnych (np. mięsa, owoców i warzyw, napojów, wyrobów piekarniczych), przetwarzanie drewna, działalność rękodzielniczą, handel, agroturystykę i wynajem pokoi, budownictwo, transport i magazynowanie, obsługę nieruchomości i wynajem maszyn (m.in. działalność agencji kupna i sprzedaży, wypożyczanie urządzeń rolniczych), wytwarzanie i zaopatrywanie w energię oraz inne kategorie nieskasyfikowane jako działalność rolnicza.

W związku z uzdrowiskowym charakterem Miasta należy dbać o promocję oraz wspierać rozwój branż, które nie będą w negatywny sposób wpływać na jakość środowiska naturalnego na terenie Skierniewic. Priorytetowymi powinny stać się działalności gospodarcze o charakterze uzdrowiskowym, turystycznym i rekreacyjnym. Celem zachęcenia mieszkańców do podejmowania działań na rzecz samozatrudnienia władze samorządowe Miasta mogą stworzyć szereg zachęt dla potencjalnych przedsiębiorców z branż kluczowych dla jego rozwoju. Pomocą służyć mogą władzom Miasta i samym mieszkańcom usługi oferowane przez Krajowy System Usług (KSU). KSU oferuje szereg instrumentów finansowych oraz doradczych, które mogą stać się zachętą do rozpoczęcia działalności gospodarczej. Wśród tych instrumentów wymienić należy: fundusze pożyczkowe, fundusze poręczeniowe, usługi z zakresu ochrony środowiska (pomoc we wdrażaniu zmian wpływających na poprawę jakości środowiska), proinnowacyjne usługi doradcze. KSU oferuje również specjalistyczne usługi dla firmy z branży przetwórstwa rolno – spożywczego – marketing i sprzedaż produktów. W celu zapewnienia kompleksowej obsługi potencjalnych przedsiębiorców niezbędne jest również podejmowanie tzw. działań miękkich, które pozwolą przedsiębiorcom dowiedzieć się jak podnieść swoją konkurencyjność w branży, jak wzmocnić rozpoznawalność swojej (wspólnej) marki, a w konsekwencji jak zwiększyć swoje (wspólne) zyski.

Komisja Europejska opracowując wytyczne do nowego okresu programowania dostrzegła konieczność wsparcia rozwoju przedsiębiorczości i form pozarolniczej działalności gospodarczej. Na potrzeby realizacji tego celu opracowano Program Rozwoju Przedsiębiorstw do 2020 r. (PRP), który stanowi program wykonawczy do Strategii Innowacyjności i Efektywności Gospodarki (SIIEG). PRP stał się również podstawą do stworzenia programu operacyjnego na lata 2014 - 2020 w zakresie kompetencji Ministerstwa Gospodarki – tzn. konkurencyjności, innowacyjności, przedsiębiorczości i dostosowania zasobów ludzkich do potrzeb gospodarki. Program ukierunkowany jest na rozwój przedsiębiorstw poprzez zapewnienie najlepszych dla ich potrzeb warunków i instrumentów.²

Poniżej przedstawiono proponowane inicjatywy, które warto powiązać celem rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej na terenie Miasta.

---

² za: <http://www.mg.gov.pl>

Proponowane działania:

- wspieranie rozwoju działalności gospodarczej, nieuciążliwej dla środowiska naturalnego,
- wspieranie rozwoju w zakresie działalności uzdrowiskowej, turystycznej, rekreacyjnej,
- wspieranie rozwoju działalności usługowej ze szczególnym uwzględnieniem branży hotelowo – gastronomicznej,
- wspieranie rozwoju działalności produkcyjnej ze szczególnym uwzględnieniem wykorzystania zasobów wód solankowych,
- promocja produktów lokalnych pod wspólną marką (certyfikacja produktów).

Cel operacyjny I.C

Rozwój i promocja terenów inwestycyjnych Miasta

Cel ukierunkowany jest na identyfikację oraz pełne wykorzystanie terenów, które mogą zostać przeznaczone pod inwestycje. Działania władz Miasta winny skupiać się nie tylko na przygotowaniu odpowiedniej infrastruktury i zachęt do inwestowania, ale również kadry pracowniczej niezbędnej dla potencjalnych inwestorów. Według diagnozy społeczno – gospodarczej Skierniewice mogą być miejscem atrakcyjnym pod względem możliwości inwestowania głównie ze względu na położenie geograficzne oraz dogodne skomunikowanie (szlaki komunikacyjne) z większymi aglomeracjami miejskimi. Miasto podejmuje bieżące działania na rzecz zwiększenia swojej atrakcyjności inwestycyjnej choćby przez dostosowywanie swoich usług (komunalnych) do wymogów Unii Europejskiej oraz różnego rodzaju działania promocyjne.

Działaniem, które należy podjąć w pierwszej kolejności jest inwentaryzacja oraz opracowanie kompleksowej koncepcji rozwoju terenów inwestycyjnych oraz ich uzbrojenie w niezbędne media. Przełoży się to na stworzenie oferty inwestycyjnej, która rozpowszechniana i promowana na imprezach/ targach branżowych przyciągnie nowych inwestorów. Oferta powinna również zawierać informację na temat branż kluczowych i priorytetowych dla rozwoju Miasta. Koniecznością są skoordynowane działania na rzecz przygotowania terenów inwestycyjnych od najwcześniejszego etapu, a więc od momentu określenia posiadanych zasobów przez przygotowanie planistyczne, aż do działań komunikacyjnych i udostępniania terenów inwestorom. Położenie oraz potencjał terenów inwestycyjnych mogą stać się znaczącymi czynnikami rozwojowymi, których właściwa promocja i właściwe wykorzystanie będzie stanowić przewagę konkurencyjną na rynku podobnych miast.

Proponowane działania:

- inwentaryzacja posiadanych zasobów w postaci terenów możliwych do przeznaczenia pod inwestycje,
- przygotowanie i uzbrojenie terenów przeznaczonych pod inwestycje,
- współpraca z instytucjami wspierającymi rozwój kontaktów gospodarczych,
- udział i prezentacja oferty na targach branżowych,
- organizacja wizyt studyjnych (zaproszenie potencjalnych inwestorów, przedstawicieli instytucji pośredniczących w kontaktach biznesowych, dziennikarzy branżowych),
- promocja zachęt dla potencjalnych inwestorów.

Cel operacyjny I.D

Rozwój infrastruktury technicznej przeznaczonej dla przedsiębiorców

Czwarty cel operacyjny zmierza do likwidowania barier dla rozwoju przedsiębiorczości wynikających z ograniczeń stwarzanych przez stan infrastruktury technicznej Miasta. Powyższy cel opiera się bezpośrednio na informacjach zawartych w części diagnostycznej, przeprowadzonych rozmowach z władzami Miasta, a także na wynikach sondażu społecznego wśród mieszkańców i głównych interesariuszy. Najbardziej niezbędnym działaniem wydaje się być rozbudowa i modernizacja sieci dróg oraz rozwój całego systemu drogowego Miasta. Kluczowym działaniem będzie budowa wschodniej obwodnicy Miasta, która pozwoli wyprowadzić transport ciężki z centrum Skierniewic. Ponadto wyzwaniem dla władz Miasta, z punktu widzenia rozwoju uzdrowiska, będą aktywne działania lobbingowe na rzecz budowy łącznika drogowego z autostradą A2, który bezpośrednio prowadziłby w rejon obszaru uzdrowskiego. W związku z ograniczonymi środkami finansowymi jakimi dysponują jednostki samorządowe szansą na rozwój infrastruktury na potrzeby przedsiębiorczości będzie współpraca Miasta z podmiotami prywatnymi w formule PPP. Priorytetem dla władz będzie również wspieranie branż kluczowych dla regionu, które winny być traktowane priorytetowo przy przekazywaniu terenów pod działalność gospodarczą. Poniżej zamieszczono listę proponowanych inicjatyw, które warto powziąć celem rozwoju infrastruktury technicznej dla rozwoju przedsiębiorców w regionie.

Proponowane działania:

- poprawa dostępności transportowej poprzez rozbudowę i modernizację sieci dróg,
- wspieranie działań (lobbowanie) na rzecz budowy łącznika autostrady A2 i Miasta (rejonu uzdrowiska),
- budowa wschodniej obwodnicy Miasta,
- modernizacja infrastruktury energetycznej,
- współpraca samorządu z podmiotami prywatnymi w formule PPP,
- przeznaczanie terenów pod działalność gospodarczą (ze szczególnym uwzględnieniem branż kluczowych dla regionu) i uzbrojenie w infrastrukturę techniczną.

Cel operacyjny I.E

Promocja przedsiębiorczości i aktywnych postaw na rynku pracy

Cel piąty jest połączeniem działań zmierzających do wspierania i promowania pozostałych branż rozwijających się na terenie Miasta oraz działań mających na celu budowanie postaw przedsiębiorczych wśród młodzieży i pozostałych grup wiekowych. W ramach działań podejmowanych dla realizacji tego celu należy skupić się na organizacji szkoleń i doradztwa np. we współpracy z instytucjami okołobiznesowymi. Bardzo istotnym elementem będą inicjatywy ze strony władz Miasta wspierające przedsiębiorców, którzy chcą tworzyć nowe miejsca pracy np. poprzez udzielanie dotacji czy ulg w pierwszym okresie funkcjonowania działalności. Rozwój małych i średnich firm uzależniony jest od właściwego rozpoznania ich potrzeb, a także umożliwienia przekwalifikowywania się pracowników. Ważne jest także przekazywanie informacji oraz wskazywanie dobrych praktyk

w zakresie wdrażania działań na rzecz podnoszenia innowacyjności przedsiębiorstw oraz wprowadzania nowoczesnych form zatrudnienia. Działania dotyczące kreowania aktywnych postaw na rynku pracy oraz postaw proprzedsiębiorczych powinny zaczynać się już na szczeblu zajęć edukacyjnych dla dzieci i młodzieży. Dlatego istotnym działaniem wydaje się być wprowadzenie zajęć z przedsiębiorczości również w formie pozalekcyjnej.

Proponowane działania:

- wspieranie inicjatyw zmierzających do tworzenia nowych miejsc pracy (dotacje, ulgi w pierwszym okresie funkcjonowania działalności),
- promocja samozatrudnienia,
- promocja i wspieranie przedsiębiorczości społecznej (ekonomia społeczna),
- aktywizacja zawodowa mieszkańców,
- analiza potrzeb szkoleniowych związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej oraz realizacja szkoleń, doradztwa,
- wspieranie procesów przekwalifikowywania pracowników,
- wspieranie inicjatywy związanych z kształceniem ustawicznym (kursy zawodowe, stypendia),
- zajęcia edukacyjne dla dzieci i młodzieży z podstaw przedsiębiorczości ze szczególnym uwzględnieniem promocji branż kluczowych dla regionu,
- prowadzenie (kontynuacja) polityki wspierającej powstawanie i rozwój MŚP (ulgi podatkowe, dotacje, doradztwo organizacyjne i prawne),
- wspieranie tworzenia instytucji otoczenia biznesu.

CEL STRATEGICZNY II

ROZWÓJ UZDROWISKOWEJ FUNKCJI MIASTA

Cel operacyjny II.A

Budowa i modernizacja infrastruktury służącej funkcji leczniczo – turystycznej (uzdrowisko)

W ramach powyższego celu operacyjnego koniecznym będzie podjęcie działań związanych z budową i modernizacją infrastruktury technicznej niezbędnej dla rozwoju zaplecza leczniczo – turystycznego. W ostatnim okresie władze samorządowe Miasta podjęły już szereg inicjatyw inwestycyjnych, które przyczynią się do pełnej realizacji tego celu. Wciąż jednak da się zauważyć braki (niewystarczający poziom rozwoju) choćby w infrastrukturze noclegowo – gastronomicznej. Szczególny nacisk należy położyć na działania związane z poprawą dostępności komunikacyjnej obszaru uzdrowiskowego, zarówno z punktu widzenia poprawy jakości dróg dojazdowych jak również połączeń komunikacyjnych. Rozwój infrastruktury okołoturystycznej na terenie Miasta Skierniewice przy wzbogaceniu oferty kulturalno – rozrywkowej w przyszłości przełoży się na efektywne wykorzystanie przestrzeni miejskiej oraz poprawę jej jakości i funkcjonalności. Dobrze zagospodarowane tereny uzdrowiskowe sprawią, iż Skierniewice staną się konkurencyjnym ośrodkiem uzdrowiskowym oferującym kuracje na bazie termalnych wód solankowych. Wykorzystanie istniejącego potencjału (zasoby wód geotermalnych) przyczyni się do stymulowania rozwoju społeczno – gospodarczego Miasta i jego okolic.

Proponowane działania:

- rozwój bazy noclegowo – gastronomicznej,
- rozwój infrastruktury drogowej i okołodrogowej (parkingi),
- przygotowanie i uzbrojenie terenów pod infrastrukturę uzdrowiskową,
- rozwój sieci wodociągowej i kanalizacyjnej,
- budowa obiektów uzdrowiskowych i leczniczych,
- budowa tężni uzdrowiskowej,
- zagospodarowanie terenów rekreacyjno – wypoczynkowych na terenie uzdrowiska (parki, zieleńce, zbiorniki wodne),
- budowa obiektów rekreacyjno – wypoczynkowych (amfiteatr, ścieżki rowerowe),
- budowa obiektów typu SPA, Wellnes&Beauty.

Cel operacyjny II.B

Współpraca z organizacjami/ instytucjami turystycznymi, podmiotami leczniczymi i uczelniami wyższymi

W celu zapewnienia spójnego wizerunku Miasta jako obszaru uzdrowiskowego oraz pełnej gamy usług z nim związanych niezbędne wydaje się być podjęcie współpracy z instytucjami i organizacjami o charakterze turystycznym i leczniczym. Do grona współpracujących z Miastem podmiotów należy również dołączyć uczelnie wyższe, które będą odpowiedzialne za transfer wiedzy, wdrażanie innowacyjnych rozwiązań oraz koordynowanie projektów badawczych związanych tematycznie z potencjałem Miasta. Ścisła współpraca Miasta oraz pozostałych partnerów może przełożyć się na przygotowanie wspólnej oferty przeznaczonej dla przedsiębiorców z terenu Miasta oraz potencjalnych inwestorów. Oferta powinna zawierać informacje dotyczące udogodnień oferowanych przez Miasto, ofertę usług poszczególnych organizacji czy instytucji turystycznych oraz ofertę uczelni wyższych w zakresie możliwości przeprowadzenia szczegółowych badań czy analiz w przedsiębiorstwie. Współpraca ze szkołami wyższymi może się również opierać na organizacji praktyk czy staży w obiektach uzdrowiskowych i pozostałych firmach czy instytucjach publicznych. Innowacyjnym rozwiązaniem byłoby zaangażowanie studentów różnych kierunków do prac nad stworzeniem produktów (kosmetyki, produkty użytkowe, żywność itd.) na bazie wody solankowej.

Proponowane działania:

- nawiązanie współpracy w zakresie transferu wiedzy,
- współpraca w ramach projektów badawczych,
- wspieranie działań innowacyjnych,
- współpraca w zakresie organizowania praktyk i stażów,
- współpraca w celu stworzenia propozycji produktów na bazie wody solankowej,
- współpraca w ramach stworzenia wspólnej oferty dla przedsiębiorców i potencjalnych inwestorów.

Cel operacyjny II.C

Stworzenie kompleksowej oferty turystyczno – promocyjnej obszaru uzdrowiskowego

Stworzenie atrakcyjnej, sprofilowanej a zarazem kompleksowej oferty turystyczno – promocyjnej jest niezwykle ważne dla zwiększenia atrakcyjności regionu uzdrowiskowego. W obecnej rzeczywistości jednostki samorządowe podobnie jak przedsiębiorstwa muszą walczyć o odbiorcę oferowanych przez siebie usług. Niezwykle istotne są zatem działania prowadzone we współpracy z ościennymi JST, które dzielą z Miastem warunki krajobrazowe czy rekreacyjne. Oferta turystyczna poszczególnych JST powinna być kompleksowa i przyczyniać się do wykreowania zintegrowanego produktu turystycznego całego regionu. Warto również zastanowić się nad stworzeniem zintegrowanych pakietów turystycznych skierowanych do różnych grup wiekowych. Kwestią priorytetową jest rozwój informacji turystycznej w nowoczesnej formie. Szczególny nacisk należy położyć na działania marketingu internetowego ze

względu nieograniczony zasięg jego oddziaływania. Kolejne istotne działanie dotyczyć może jednolitego oznakowania obszaru turystyczno – uzdrowiskowego oraz pozostałej części Miasta. Działanie to w pozytywny sposób wpłynie na wizerunek całego Miasta, które zarówno mieszkańcom jak i przyjezdnym oferować będzie spójny wizerunek. Poniżej przedstawiono proponowane działania, które należy podjąć, aby skutecznie i kompleksowo promować region.

Proponowane działania:

- rozwój współpracy z lokalnymi JST w celu przygotowania wspólnej oferty (turystyka uzdrowiskowa, turystyka aktywna, turystyka wypoczynkowa) – zintegrowanego produktu turystycznego,
- stworzenie kompleksowej oferty skierowanej do różnych grup wiekowych (lecznictwo, Wellnes&Beauty, SPA, szlaki rowerowe, piesze, kajakowe, konne),
- współpraca z lokalnymi JST w celu wspólnej promocji przygotowanej oferty,
- promocja produktów lokalnych pod wspólną marką (certyfikacja produktów),
- stworzenie strategii promocyjno – marketingowej,
- współpraca z organizacjami turystycznymi,
- rozwój punktu informacji turystycznej.

Cel operacyjny II.D

Ochrona i poprawa jakości środowiska naturalnego

O sukcesie oferty uzdrowiskowej Miasta Skierniewice zadecydują z pewnością prowadzone równoległe działania ukierunkowane na i utrzymanie wysokiej jakości środowiska naturalnego, które zapewni wyższą jakość życia mieszkańców, a także może stać się czynnikiem przyciągającym nowych osadników. Ważnym obszarem rozwoju infrastruktury Miasta, który wiąże się równocześnie z ochroną środowiska i zachowaniem posiadanych zasobów natury, jest poprawa m.in. stanu skanalizowania i zwodociągowania Skierniewic. Świadomość ekologiczną należy budować od najmłodszych lat dlatego kolejnym istotnym aspektem działań prośrodowiskowych powinno być inicjowanie akcji podnoszących świadomość ekologiczną młodych mieszkańców Miasta. Dorosłych należy natomiast zachęcać do wykorzystywania niskoemisyjnych źródeł energii cieplnej oraz energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych.

Należy mieć na uwadze, iż słabo rozwinięta infrastruktura ochrony środowiska może wpłynąć w przyszłości na obniżenie atrakcyjności obszaru Miasta, zarówno pod względem gospodarczymi jak i społecznym. W związku z powyższym oraz mając na uwadze projektowany charakter Miasta (uzdrowisko) główne działania podejmowane przez władze samorządowe powinny oscylować wokół należytej dbałości o infrastrukturę środowiska naturalnego w Mieście.

Proponowane działania:

- rozbudowa i modernizacja sieci ciepłowniczej w Mieście,
- rozwój skojarzonej gospodarki energetycznej – układy kogeneracyjne,
- modernizacja sieci energetycznej,
- rozwój sieci gazowej,

- rozbudowa i modernizacja sieci wodociągowej i kanalizacyjnej,
- wspieranie wykorzystania odnawialnych źródeł energii (ze szczególnym uwzględnieniem fotowoltaiki, geotermii),
- wspieranie wykorzystywania niskoemisyjnych źródeł energii cieplnej
- termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej,
- modernizacja infrastruktury komunikacji zbiorowej (taboru MZK),
- współpraca samorządu z podmiotami prywatnymi w formule PPP,
- edukacja ekologiczna mieszkańców.

CEL STRATEGICZNY III

ROZWÓJ INFRASTRUKTURY I USŁUG NA POTRZEBY MIESZKAŃCÓW I PRZYJEZDNYCH

Cel operacyjny III.A

Rozwój infrastruktury związanej z budownictwem mieszkaniowym

Miasto Skierniewice ze względu na swoje położenie w pobliżu dwóch aglomeracji – łódzkiej i warszawskiej – oraz dobrą dostępność komunikacyjną, stanowi miejsce atrakcyjne do osiedlania się dla osób, które z jednej strony szukają ciszy i spokoju, ale z drugiej nie chcą rezygnować z możliwości oferowanych przez duże miasto (oferta pracy, handlowa, kulturalna). W celu zwiększenia atrakcyjności osadniczej Miasta warto więc podejmować działania związane z rozwojem na jego terenie budownictwa mieszkaniowego oraz zabezpieczeniem infrastruktury niezbędnej do rozwoju osadnictwa. W celu skutecznej konkurencji z ofertami innych jednostek samorządowych niezbędne będą również działania związane z promocją – informujące o dostępności terenów pod zabudowę oraz stworzeniem gotowej oferty mieszkaniowej.

Proponowane działania:

- pozyskiwanie i przystosowywanie (uzbrojenie) terenów pod budownictwo mieszkaniowe,
- rozwój budownictwa komunalnego,
- promocja oferty osadniczej (informacja o terenach pod zabudowę, dostępności i odległości budynków użyteczności publicznej).

Cel operacyjny III.B

Rozwój bazy oraz usług edukacyjnych

Jak wykazały analizy przeprowadzane w czasie tworzenia Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020 istnieje poważny problem niedopasowania obecnej oferty edukacyjnej do potrzeb lokalnego rynku pracy, a szczególnie problem skali kształcenia zawodowego. Dlatego warto podejmować wszelkiego rodzaju działania w celu dopasowania systemu edukacyjnego do specyfiki obszaru Miasta Skierniewice, uwzględniając potrzeby zidentyfikowane wśród lokalnych inwestorów i przedsiębiorców. Z kolei w ankietach przeprowadzonych z mieszkańcami zwracano uwagę na konieczność rozwoju obecnie funkcjonującej infrastruktury, doposażanie placówek oświatowych i edukacyjnych w niezbędny sprzęt oraz systematyczne podnoszenie jakości oferty kształcenia.

Proponowane działania:

- rewitalizacja/remont/modernizacja (w tym termomodernizacja) obiektów,
- przystosowywanie placówek do potrzeb osób niepełnosprawnych (bariery architektoniczne, doposażanie obiektów),
- wspieranie rozwoju kadry nauczycielskiej (podnoszenie kwalifikacji),

- rozwój oferty zajęć dodatkowych i pozalekcyjnych (również we współpracy z organizacjami pozarządowymi),
- zajęcia edukacyjne dla dzieci i młodzieży z podstaw przedsiębiorczości (doradztwo zawodowe, planowanie ścieżki zawodowej),
- wspieranie rodziców/opiekunów w procesie edukacji i wychowania dzieci i młodzieży,
- wspieranie współpracy międzynarodowej szkół,
- identyfikacja potrzeb inwestorów i lokalnych przedsiębiorców w zakresie kadr,
- dostosowanie programów nauczania do potrzeb lokalnego rynku pracy,
- promocja zawodów zgodnych z potrzebami inwestorów i przedsiębiorców,
- wspieranie powstawania klas patronackich – klas profilowanych,
- nawiązanie współpracy z przedsiębiorcami – listy intencyjne w celu organizacji praktyk i szkoleń zawodowych,
- prowadzenie systemów zachęt dla uczniów (stypendia, nagrody),
- wspieranie utworzenia jednostek szkolnictwa wyższego o profilu rolniczym,
- promocja oferty edukacyjnej.

Cel operacyjny III.C

Rozwój bazy oraz usług kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych

Rozwój kapitału ludzkiego oraz poprawa jakości życia nie jest możliwa bez uwzględnienia potrzeby rozwoju zaplecza infrastrukturalnego placówek kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych oraz wzbogacenia ich oferty i zwiększenia jej dostępności dla wszystkich zainteresowanych osób. Działania podejmowane w ramach tego celu mają za zadanie przede wszystkim stworzenie atrakcyjnej zarówno dla mieszkańców, jak i osób odwiedzających Miasto, oferty zagospodarowania ich czasu wolnego. Z jednej strony będzie ona pozytywnie wpływać na ożywienie społeczne regionu, promocję zdrowego i aktywnego trybu życia, zaś z drugiej wzmocni rozwój potencjału gospodarczego Miasta. W tym celu niezbędne będą inwestycje związane z modernizacją i rozbudową bazy rekreacyjnej i sportowej, takie jak np. postulowane w ankietach: przebudowa stadionu, rozbudowa sieci ścieżek rowerowych, szlaków i terenów spacerowych, czy rewitalizacja zbiorników wodnych. Ważnym czynnikiem decydującym o atrakcyjności Miasta będzie również rozwój i modernizacja infrastruktury kulturalnej, takiej jak np. biblioteka czy ośrodek kultury, których brak stanowiłby istotną barierę w rozwoju społecznym Miasta.

Proponowane działania:

- budowa i modernizacja budynków użyteczności publicznej:
  - o charakterze kulturalnym m.in.: budowa i systematyczne doposażanie Biblioteki Miejskiej, rozbudowa i modernizacja Miejskiego Ośrodka Kultury, utworzenie muzeum, rewitalizacja Izby Historii Skierniewic,
  - o charakterze sportowym m.in.: przebudowa stadionu piłkarskiego, budowa ośrodka sportów walki oraz ośrodka sportów wodnych nad Zalewem,
- rozbudowa zaplecza rekreacyjnego (ścieżki rowerowe, szlaki i tereny spacerowe, wyciąg nart wodnych, mała infrastruktura np. siłownie zewnętrzne),
- rewitalizacja zbiorników wodnych,

- rozbudowa zaplecza gastronomicznego,
- przystosowywanie obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych (bariery architektoniczne, komunikacyjne),
- promowanie sportu i rekreacji,
- organizacja imprez o charakterze sportowym i rekreacyjnym,
- organizacja imprez o charakterze kulturalnym,
- współpraca i wspieranie działalności lokalnych organizacji pozarządowych (w tym klubów sportowych),
- wspieranie i promowanie osiągnięć lokalnych sportowców i twórców.

Cel operacyjny III.D

Rozwój infrastruktury oraz usług społecznych, opiekuńczych i zdrowotnych

Zgodnie z zapisami krajowej polityki miejskiej w Polsce jednym ze strategicznych działań powinno być wzmocnienie zdolności miast i obszarów zurbanizowanych nie tylko do kreowania wzrostu gospodarczego, tworzenia miejsc pracy, ale również poprawy jakości życia mieszkańców. W związku z tym należy uwzględnić, zgłaszane w ankietach, postulaty dotyczące m.in. potrzeby zapewnienia miejsc opieki przedszkolnej oraz zwiększenia dostępności opieki zdrowotnej, usług opiekuńczych i ciągłego podnoszenia ich standardu. Jest to szczególnie ważne ze względu na problemy demograficzne dotyczące obszar całego województwa, jak również wysokie wskaźniki zachorowalności i umieralności na choroby cywilizacyjne. Działania te będą jednocześnie reakcją na problem zwiększonego popytu na niektóre z usług, związane m.in. ze zjawiskiem suburbanizacji – sytuacją, gdy zamieszkujący na przedmieściach chętnie korzystają z usług świadczonych na terenie Miasta (przedszkola, usługi opiekuńcze). Mając na uwadze rozwój kapitału ludzkiego oraz społeczeństwa obywatelskiego należy skoncentrować się na inicjatywach włączenia społecznego osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz wspieraniu wszelkiego rodzaju inicjatyw obywatelskich i promowaniu aktywności społeczności lokalnej. Odpowiedzią na problem wykluczenia społecznego może być rozwój sektora ekonomii społecznej, w działanie którego często angażują się także organizacje pozarządowe. W ramach działań warto rozważyć wsparcie dla tworzenia i działalności podmiotów ekonomii społecznej, takich jak np. spółdzielnie socjalne, centra i kluby integracji społecznej, czy zakłady aktywizacji zawodowej oraz warsztaty terapii zajęciowej. Jednocześnie należy pamiętać o formach wsparcia indywidualnego i środowiskowego na rzecz integracji zarówno zawodowej, jak i społecznej.

Proponowane działania

- tworzenie nowych miejsc w przedszkolach i wspieranie inicjatyw związanych z tworzeniem nowych placówek (w tym niepublicznych),
- rozwój i modernizacja placówek ochrony zdrowia i o charakterze opiekuńczym,
- budowa, modernizacja i rozwój domu pomocy społecznej,
- wspieranie rozwoju ośrodków dziennego pobytu,
- wspieranie inicjatyw służących włączeniu społecznemu osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem (w tym organizacja WTZ, ZAZ, KIS, CIS),

- współpraca z organizacjami pozarządowymi,
- wspieranie rozwoju idei wolontariatu,
- przystosowywanie placówek do potrzeb osób niepełnosprawnych (bariery architektoniczne, komunikacyjne),
- rozwój pomocy społecznej w formie mieszkań chronionych,
- rozwój profilaktyki zdrowotnej, promowanie zdrowego stylu życia.

Cel operacyjny III.E

Poprawa bezpieczeństwa publicznego

Sprawą o podstawowym znaczeniu zarówno dla komfortu życia mieszkańców Miasta, jak również jego efektywnego rozwoju gospodarczego pozostaje kwestia bezpieczeństwa publicznego. Jednostkami odpowiedzialnymi za jego zapewnienie na terenie Skierniewic są obecnie jednostki Policji, Państwowej Straży Pożarnej oraz Straży Miejskiej. W celu zapewnienia ich jak najlepszego funkcjonowania niezbędne są działania związane z zabezpieczeniem ich zaplecza technicznego, jak również wspieranie ich działalności prewencyjnej i edukacyjnej. Istotne z punktu widzenia mieszkańców są również inicjatywy nakierowane na dalszy rozwój systemu monitoringu miejskiego oraz poprawa stanu oświetlenia ulic. W planowanych przez Miasto inwestycjach należy również pamiętać o bezpieczeństwie użytkownika przestrzeni i budynków użyteczności publicznej, szczególnie pod kątem ich dostępności dla osób niepełnosprawnych.

Proponowane działania:

- modernizacja i doposażanie jednostek porządku publicznego,
- przystosowywanie placówek do potrzeb osób niepełnosprawnych (bariery architektoniczne, komunikacyjne),
- rozbudowa systemu oświetlenia ulicznego,
- rozwój systemu monitoringu miejskiego,
- rozbudowa schroniska dla zwierząt,
- edukacja w zakresie bezpieczeństwa (organizacja zajęć i akcji prewencyjnych).

Cel operacyjny III.F

Rozwój infrastruktury technicznej oraz usług związanych z poprawą jakości życia (warunków bytowych) mieszkańców

Miasto Skierniewice odznacza się bardzo dobrym skomunikowaniem ze stolicami województw: mazowieckiego i łódzkiego zarówno za pośrednictwem transportu drogowego, jak i kolejowego (trasy krajowe i zagraniczne). Ponadto na dostępność komunikacyjną duży wpływ ma także położenie Miasta w pobliżu autostrady A2. W związku z ogromnym potencjałem zlokalizowanego na terenie Skierniewic obszaru uzdrowskiego, dostępność i jakość infrastruktury drogowej stanowi istotny cel w Strategii Rozwoju Miasta Skierniewice. Na istotę działań w tym zakresie szczególną uwagę zwracali główni interesariusze Miasta biorący udział w wywiadach przeprowadzanych na potrzeby niniejszej Strategii.

Obszar infrastruktura techniczna i transport okazał się dla nich priorytetowy. Również mieszkańcy zwrócili uwagę na konieczność rozwoju tego obszaru, wskazując go jako czwarty w kolejności obszar wymagający konkretnych działań władz Miasta. Aby zwiększyć atrakcyjność Skierniewic należy podjąć kroki w kierunku rozbudowy infrastruktury drogowej, której stan wpływa na postrzeganie Miasta przez mieszkańców, inwestorów, a także turystów. W celu poprawy bezpieczeństwa mieszkańców zaleca się natomiast rozbudowę infrastruktury okołodrogowej, tj. chodników i poboczy, a także ścieżek rowerowych, która będzie stanowić spójną całość z dobrze rozwiniętą siecią dróg. Inicjatywą, która dodatkowo usprawni działanie infrastruktury drogowej, będzie budowa wschodniej obwodnicy Miasta, która wyprowadzi ruch tranzytowy z centrum i spowoduje usprawnienie ruchu w centrum Skierniewic. W ramach wspomnianego już obszaru uzdrowskiego niezbędne jest wybudowanie na jego terenie sieci dróg i chodników, oświetlenia, a także uzbrojenie go w niezbędną infrastrukturę techniczną: wodno-kanalizacyjną, gazową i energetyczną (połączoną z siecią miejską), która będzie stanowić podstawę budowy kolejnych obiektów. W ramach infrastruktury istotną inicjatywą jest również zapewnienie miejsc parkingowych na terenie Miasta, postulat ten pojawił się w ankietach prowadzonych wśród mieszkańców Skierniewic. Kierując uwagę na osoby niepełnosprawne ważną kwestią jest również zapewnienie im udogodnień związanych z przystosowaniem obiektów użyteczności publicznej do ich potrzeb (windy, podjazdy, miejsca parkingowe).

W celu rozwoju usług służących poprawie życia mieszkańców Miasta, możliwym do podjęcia działaniem jest stworzenie oferty ulg i zniżek np. w instytucjach kultury, czy obiektach sportowo-rekreacyjnych. Dzięki temu mieszkańcy, którzy do tej pory nie mieli możliwości korzystania z oferty wymienionych obiektów z powodów ekonomicznych, będą mieli okazję wzbogacenia ich życia kulturalnego czy zachęci uprawiania aktywności fizycznej. Istotnym aspektem funkcjonowania mieszkańców w strukturach Miasta jest także dostęp do wysokiej jakości usług administracji publicznej. Aby usprawnić jej działanie warto rozwijać system e-administracji. Dzięki niemu możliwe jest przełamanie barier geograficznych, oszczędność czasu i środków finansowych, a prowadzić będzie do poprawy w relacjach na linii obywatel - urząd.

Proponowane działania:

- budowa wschodniej obwodnicy Miasta,
- przystosowywanie obiektów użyteczności publicznej do potrzeb osób niepełnosprawnych (bariery architektoniczne, komunikacyjne),
- rozbudowa infrastruktury drogowej i okołodrogowej (chodniki, pobocza, ścieżki rowerowe),
- budowa miejsc parkingowych,
- rozbudowa sieci wodociągowej i kanalizacyjnej,
- budowa sieci gazowej,
- stworzenie oferty ulg i zniżek dla mieszkańców Miasta – (profilowanej pod różne aktywności),
- rozwój usług e – administracji.

Cel operacyjny III.G

Rewitalizacja zabytkowych obiektów i kwartałów Miasta

Kluczowym kierunkiem działań podejmowanych w celu podniesienia atrakcyjności Miasta Skierniewice zarówno dla jego mieszkańców, jak i osób je odwiedzających będzie rewitalizacja zabytkowych obiektów oraz przestrzeni miejskiej. Zakłada ona świadome kształtowanie ładu przestrzennego Miasta poprzez poprawę jakości przestrzeni publicznych, o szczególnym znaczeniu dla historii i tradycji Miasta. Przewiduje się przede wszystkim działania związane z przeciwdziałaniem degradacji obiektów zabytkowych (m.in. poprzez prowadzenie prac remontowych) oraz zwiększaniem ich atrakcyjności dla celów turystycznych, społecznych i edukacyjnych. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego traktowana jako element społeczno – gospodarczego rozwoju Skierniewic zakłada także podejmowanie inicjatyw umożliwiających tworzenie nowych miejsc pracy w sektorze turystyki np. poprzez organizację kursów przewodnickich, prac porządkowych i pielęgnacyjnych. W celu szerokiego udostępnienia informacji na temat dziedzictwa kulturowego Miasta konieczne są działania promocyjne, jak i akcje popularyzujące wiedzę na temat Miasta (np. wystawy, konkursy, publikacje). W celu efektywnego wykorzystania potencjału historycznego Miasta istotnym elementem działań będzie także rozwój i modernizacja elementów infrastruktury służącej ożywieniu turystyki kulturowej (np. szlaki turystyczne, aplikacje mobilne, system identyfikacji wizualnej).

Proponowane działania:

- renowacja wybranych obiektów o wyjątkowym znaczeniu historycznym i kulturowym, m.in.:
  - rozbudowa ratusza,
  - modernizacja parowozowni,
- rozwój systemu informacji wizualnej,
- wsparcie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach niebędących własnością Miasta (np.: poprzez przyznawanie dotacji),
- realizacja zadań założonych w „Gminnym programie opieki nad zabytkami Miasta Skierniewice”.

3.3. SPOSOBY I ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

W ogólnym ujęciu zadania gmin w Polsce realizowane są z dochodów własnych i subwencji należnych z tytułu prawa oraz środków otrzymanych z innych źródeł finansowania, których pozyskiwanie zależy od inwencji i zaangażowania zarządów gmin.

Cele strategiczne i operacyjne, opracowane w ramach niniejszej strategii, które stanowią podstawę do podejmowania i realizacji konkretnych projektów, mogą być finansowane z dochodów własnych Gminy oraz ze środków zewnętrznych.

Wśród środków zewnętrznych wyróżnić możemy, m.in.:

- środki z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego,
- środki z programów krajowych współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz Europejskiego Funduszu Społecznego,
- środki z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- środki z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska,
- pożyczki i kredyty bankowe,
- instrumenty zwrotne – JESSICA, JEREMIE,
- środki inwestorów prywatnych, w tym w formule PPP,
- środki z Wojewódzkiego Urzędu Pracy,
- środki z Powiatowego Urzędu Pracy,
- środki z Narodowego Funduszu Zdrowia,
- środki z Norweskiego Mechanizmu Finansowego,
- środki pozyskane przez Lokalne Grupy Działania.

Należy podkreślić, że w momencie przygotowywania niniejszego dokumentu, w związku z rozpoczynającym się nowym okresem programowania 2014-2020, określenie szczegółowego katalogu możliwych źródeł finansowania ze środków UE nie jest możliwe z uwagi na wstępną fazę prac nad określeniem zakresu i wymiaru wsparcia. Jednocześnie nowy okres programowania stwarza możliwość pozyskania przez Miasto Skierniewice środków na działania służące stricte realizacji celów zawartych w niniejszym dokumencie strategicznym. Wykorzystanie tej możliwości w istotnym stopniu uzależnione jest od aktywności władz samorządowych i ich udziału w procesie konsultacji założeń do okresu nowej perspektywy finansowej, definiowanej przez dokumenty programowe.

3.4. POWIĄZANIE STRETEGII Z DOKUMENTAMI WYŻSZEGO RZĘDU

I. Rozwój gospodarczy Miasta w oparciu o posiadane zasoby	
1.A. Intensyfikacja rozwoju branży ogrodniczej	
1.B. Rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej	
1.C. Rozwój i promocja terenów inwestycyjnych Miasta	
1.D. Rozwój infrastruktury technicznej przeznaczonej dla przedsiębiorczości	
1.E. Promocja Przedsiębiorczości i aktywnych postaw na rynku pracy	
Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020	<p>Cel operacyjny 3. Zintegrowane środowisko przedsiębiorczości dla rozwoju gospodarki <u>3.1. Kształtowanie innowacyjnego środowiska przedsiębiorczości i powiązań sieciowych</u> 3.1.4. Prowadzenie kompleksowej polityki „przyciągania” inwestorów</p> <p>Cel operacyjny 7. Wysoka jakość i dostępność infrastruktury transportowej i technicznej <u>7.2. Wzmocnienie i rozwój systemów infrastruktury technicznej</u> 7.2.2. rozwój systemów wodno – kanalizacyjnych 7.2.3. racjonalizacja gospodarki odpadami</p>
Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego	<p>1. System osadniczy Cel główny: Równoważenie systemu osadniczego i poprawa spójności terytorialnej regionu</p> <p>2. Powiązania infrastrukturalne Cel główny: Zwiększenie dostępności województwa poprzez rozwój ponadlokalnych systemów infrastruktury</p> <p>1. Wzmocnienie i rozwój systemu powiązań drogowych zewnętrznych i wewnętrznych 4. Rozwój intermodalnego transportu towarowego i logistyki 5. Bezpieczeństwo energetyczne województwa 6. Zwiększenie dostępności do mediów informacyjnych</p>
Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Polska 2030	<p>Obszar równoważenia potencjałów rozwojowych regionów Cel 8 - Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych</p>

<p>Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030</p>	<p>Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów <u>2.2. Regionalna integracja funkcjonalna, wspomaganie rozprzestrzeniania się procesów rozwojowych na obszary poza głównymi miastami oraz budowanie potencjału dla specjalizacji terytorialnej</u></p>
<p>Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego</p>	<p>Cel 1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów <u>1.2. Tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania procesów rozwojowych i zwiększania ich absorpcji na obszary poza ośrodkami wojewódzkimi</u></p>
<p>II. Tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju funkcji uzdrowskiej Miasta</p>	
<p>II.A. Budowa i modernizacja infrastruktury służącej funkcji leczniczo – turystycznej (uzdrowisko)</p>	
<p>II.B. Współpraca z organizacjami/ instytucjami turystycznymi, podmiotami leczniczymi i uczelniami wyższymi</p>	
<p>II.C. Stworzenie kompleksowej oferty turystyczno- promocyjnej obszaru uzdrowskiego</p>	
<p>II.D. Ochrona i poprawa jakości środowiska naturalnego</p>	
<p>Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020</p>	<p>Cel operacyjny 1. Zaawansowana gospodarka wiedzy i innowacji 1.1. Rozwój nowoczesnych technologii na rzecz inteligentnych specjalizacji regionalnych 1.1.3. rozwój specjalistycznych usług (m.in. usług dla ochrony zdrowia, eko-usług, logistyki, BPI, IT) wykorzystujących nowoczesne i inteligentne technologie Cel operacyjny 5. Wysoki standard i dostęp do usług publicznych <u>5.3. Rozwój usług i poprawa dostępu do sektora kultury, sportu, turystyki i rekreacji</u> 5.3.1. rozwój bazy kultury, sportu, turystyki i rekreacji Cel operacyjny 8. Wysoka jakość środowiska przyrodniczego <u>8.1. Ochrona i kształtowanie powiązań przyrodniczo-krajobrazowych</u> 8.1.1. utworzenie spójnego wewnętrznie regionalnego systemu obszarów chronionych w powiązaniu z systemem krajowym,</p>
<p>Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego 2014-2020</p>	<p>Oś priorytetowa IV – Rewitalizacja i usługi dla społeczeństwa <u>Priorytet inwestycyjny 8.2</u> Wspieranie wzrostu gospodarczego sprzyjającego zatrudnieniu poprzez rozwój potencjału endogenicznego jako elementu strategii terytorialnej dla określonych obszarów, w tym poprzez przekształcanie upadających regionów przemysłowych i zwiększenie dostępu do określonych zasobów naturalnych i kulturalnych oraz ich rozwój <u>Priorytet inwestycyjny 9.1</u> Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych, oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie</p>

	<p>społeczności lokalnych</p> <p>Priorytet inwestycyjny 10.4 Inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej</p> <p>Oś Priorytetowa V – Zatrudnienie i włączenie społeczne</p> <p>Priorytet inwestycyjny 9.7 Ułatwianie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym</p>
Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego	<p>3. Powiązania środowiskowe i kulturowe</p> <p>Cel główny: Kształtowanie tożsamości regionalnej z wykorzystaniem walorów przyrodniczych, kulturowych i turystycznych regionu</p> <p><u>1. Ochrona najcenniejszych zasobów przyrodniczych i krajobrazowych oraz zapewnienie ciągłości systemu ekologicznego</u></p> <p><u>3. Wzrost atrakcyjności turystycznej województwa</u></p> <p>4. Środowisko przyrodnicze</p> <p>Cel główny: Ochrona i poprawa stanu środowiska</p> <p><u>1. Ochrona i wzrost różnorodności biologicznej</u></p> <p><u>2. Zwiększanie i wzbogacanie zasobów leśnych</u></p> <p><u>3. Ochrona powierzchni ziemi i gleb</u></p> <p><u>4. Zwiększanie zasobów wodnych i poprawa ich jakości</u></p> <p><u>5. Racjonalizacja gospodarki odpadami</u></p> <p><u>6. Poprawa klimatu akustycznego</u></p> <p><u>7. Poprawa jakości powietrza</u></p>
Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Polska 2030	<p>Obszar konkurencyjności i innowacyjności gospodarki</p> <p>Cel 7 – Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego oraz ochrona i poprawa stanu środowiska</p> <p>Obszar równoważenia potencjałów rozwojowych regionów</p> <p>Cel 11 – wzrost społecznego kapitału rozwoju</p>
Projekt Strategii Rozwoju Łódzkiego Obszaru Metropolitarnego 2020+	<p>3. Rozwój gospodarki zasobooszczędnej i niskoemisyjnej oraz ochrona środowiska przyrodniczego</p> <p>3.2. Zintegrowanie działań na rzecz rozwoju infrastruktury komunalnej oraz innowacji organizacyjnych i technologicznych w ochronie środowiska</p>
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego	<p>Cel 1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów</p> <p><u>1.3. Budowa podstaw konkurencyjności województw – działania tematyczne (horyzontalne)</u></p> <p><u>1.3.6. Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego</u></p>

Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2020	<p>Obszar strategiczny I: Sprawne i efektywne państwo <u>Cel I.3. Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywatela</u> I.3.3. Zwiększenie bezpieczeństwa obywatela</p> <p>Obszar strategiczny II: Konkurencyjna gospodarka <u>Cel II.6. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko</u> II.6.4. Poprawa stanu środowiska</p>
Kierunki Rozwoju Turystyki do 2015 roku	<p>Obszar priorytetowy I. Produkt turystyczny o wysokiej konkurencyjności <u>Cel operacyjny I.2 – Rozwój infrastruktury turystycznej</u> Działanie I.2.1. Rozwój infrastruktury atrakcji turystycznych Działanie I.2.2. Rozbudowa specjalistycznej infrastruktury turystycznej Działanie I.2.3. Rozwój infrastruktury noclegowej oraz gastronomicznej m.in. pod kątem organizacji Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012</p> <p>Działanie I.2.4. Wsparcie rozwoju infrastruktury uzupełniającej istotnej dla konkurencyjności produktów turystycznych oraz sprzyjającej wydłużeniu sezonu turystycznego</p> <p><u>Cel operacyjny I. 5 - Rozwój wiodących typów turystyki</u> Działanie I.5.1. Wspieranie rozwoju turystyki uzdrowiskowej, medycznej, rehabilitacyjnej oraz turystyki typu wellness</p>
Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko	<p>Oś priorytetowa I: Zmniejszenie emisyjności gospodarki <u>Priorytet inwestycyjny 6.4. Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program „Natura 2000” i zieloną infrastrukturę</u> <u>Priorytet inwestycyjny 6.5. Podejmowanie przedsięwzięć mających na celu poprawę stanu jakości środowiska miejskiego, rewitalizację miast, rekultywację i dekontaminację terenów przemysłowych (w tym terenów powojkowych), zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza i propagowanie działań służących zmniejszeniu hałasu</u></p>

III. Rozwój infrastruktury i usług na potrzeby mieszkańców i przyjezdnych	
III.A. Rozwój infrastruktury pod budownictwo mieszkaniowe	
III.B. Rozwój bazy oraz usług edukacyjnych	
III.C. Rozwój bazy usług rekreacyjnych, sportowych oraz kulturalnych	
III.D. Rozwój infrastruktury oraz usług społecznych, opiekuńczych i zdrowotnych	
III.E. Poprawa bezpieczeństwa publicznego	
III. F. Rozwój infrastruktury technicznej oraz usług związanych z poprawą jakości życia/ warunków bytowych mieszkańców	
III.G. Rewitalizacja zabytkowych obiektów i kwartałów Miasta	
Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020	<p>Cel operacyjny 1. Zaawansowana gospodarka wiedzy i innowacji <u>1.1. Rozwój nowoczesnych technologii na rzecz inteligentnych specjalizacji regionalnych</u> 1.1.3. Rozwój specjalistycznych usług (m. in. usług dla ochrony zdrowia, eko-usług, logistyki, BPO, IT) wykorzystujących nowoczesne i inteligentne technologie</p> <p>Cel operacyjny 5. Wysoki standard i dostęp do usług publicznych <u>5.1. Rozwój usług i poprawa dostępu do sektora edukacji</u> 5.1.2. podniesienie standardu placówek edukacyjnych na wszystkich etapach kształcenia <u>5.2. Rozwój usług i poprawa dostępu do sektora ochrony zdrowia, pomocy społecznej oraz pieczy zastępczej</u> 5.2.1. rozwój i racjonalizacja bazy ochrony zdrowia, pomocy społecznej oraz pieczy zastępczej <u>5.3. Rozwój usług i poprawa dostępu do sektora kultury, sportu, turystyki i rekreacji</u> 5.3.2. rozwój usług kultury, sportu, turystyki i rekreacji</p> <p>Cel operacyjny 7. Wysoka jakość i dostępność infrastruktury transportowej i technicznej <u>7.1. Wzmocnienie i rozwój systemów transportowych i teleinformatycznych</u> 7.1.5. zabezpieczenie zaplecza infrastruktury transportowej i teleinformatycznej oraz sprzętu dla potrzeb obronności i bezpieczeństwa publicznego <u>7.2. Wzmocnienie i rozwój systemów infrastruktury technicznej</u> 7.2.4. zabezpieczenie zaplecza infrastruktury technicznej oraz sprzętu dla potrzeb obronności i bezpieczeństwa publicznego</p> <p>Cel operacyjny 9. Zrównoważony system osadniczy <u>9.2. Wspieranie procesów rewitalizacji i poprawa ładu przestrzennego</u> 9.2.1. rewitalizacja zdegradowanych obszarów mieszkaniowych i przemysłowych, w tym rewaloryzacja zabytkowych układów przestrzennych oraz obiektów zabytkowych</p>

<p>Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego</p>	<p>1. System osadniczy Cel główny: Równoważenie systemu osadniczego i poprawa spójności terytorialnej regionu <u>8. Wzrost jakości i standardów życia mieszkańców województwa</u></p> <p>3. Powiązania środowiskowe i kulturowe Cel główny: Kształtowanie tożsamości regionalnej z wykorzystaniem walorów przyrodniczych, kulturowych i turystycznych regionu <u>2. Zachowanie i ochrona materialnych i niematerialnych zasobów dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu kulturowego województwa</u></p> <p>3. Obronność i bezpieczeństwo publiczne Cel główny: Zapewnienie bezpieczeństwa publicznego <u>2. Ograniczenie zagrożenia awariami</u> <u>3. Zapewnienie możliwości prowadzenia działań ratowniczych, w tym przeciwpożarowych</u></p>
<p>Plan Przeciwdziałania Depopulacji w Województwie Łódzkim Rodzina, dzieci, praca</p>	<p>Obszar działania – rodzina <u>Działania krótkookresowe</u> 1. Zwiększenie dostępności do usług opiekuńczych dla dzieci w wieku do 3 lat poprzez uruchomienie placówek takich jak, np. kluby dziecięce-brzmienie zgodnie z ustawą</p> <p><u>Działania długookresowe</u> 4. Rozbudowa infrastruktury umożliwiającej przełamanie niżu demograficznego: a. baza żłobków – zapowiedziana przez rząd zmiana ustawy żłobkowej, która ma polegać na zmniejszeniu udziału gmin w kosztach inwestycji (na obszarze województwa łódzkiego proponowane jest zmniejszenie udziału finansowego gmin do 10%) b) tworzenie przedszkoli zarządzanych przez rodziców i lokalne społeczności/NGO c) rozbudowa systemu opieki nad dzieckiem w wieku do 3 lat w miejscu zamieszkania przez prowadzenie klubów dziecięcych</p> <p>Obszar działania – infrastruktura (jakość życia) Działania krótkookresowe 6. Rozbudowa bazy sportowej, rekreacyjnej i turystycznej w ramach planowanych inwestycji na terenie województwa łódzkiego (boiska, bieżnie, sale widowiskowo-sportowe, kompleksy sportowo-rekreacyjne) – realizowane przez samorządy lokalne i koordynowane przez Departament Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Łódzkiego</p> <p>Obszar działania – aktywizacja społeczna <u>Działania krótkookresowe</u> 2. Wspieranie rozwoju sieci placówek wsparcia dziennego dla osób w wieku poprodukcyjnym oraz osób niepełnosprawnych, zwłaszcza na terenach wiejskich (np. kluby seniorów, uniwersytety III wieku, mieszkania chronione, inne w zależności od potrzeb lokalnych) 3. Rozwój usług społecznych dla seniorów w miejscu zamieszkania</p> <p>Obszar działania – infrastruktura (jakość życia) <u>Działania długookresowe</u> 2. Zwiększenie jakości usług społecznych i socjalnych (usług pomocy społecznej, wsparcia</p>

	rodziny i pieczy opiekuńczej i zdrowotnej) oraz rozbudowa bazy domów pomocy społecznej, domów dziennego pobytu i centrów wsparcia) 3. Budowa infrastruktury publicznej dostosowanej do potrzeb osób starszych
Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Polska 2030	Obszar konkurencyjności i innowacyjności gospodarki Cel 6 - Rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie „workfare state”
Projekt Strategii Rozwoju Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego 2020+	4. Rozwój nowoczesnego kapitału ludzkiego i społecznego oraz silnego informacyjnego Społeczeństwa obywatelskiego 4.3. Podnoszenie standardów i dostępu do usług w zakresie oświaty i opieki zdrowotnej oraz do e-usług publicznych
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego	Cel 1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów <u>1.2. Tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania procesów rozwojowych i zwiększania ich absorpcji na obszary poza ośrodkami wojewódzkimi</u>
Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki. Dynamiczna Polska 2020	Cel 3. Wzrost efektywności wykorzystania zasobów naturalnych i surowców <u>3.2. Wspieranie rozwoju zrównoważonego budownictwa na etapie planowania, projektowania, wznoszenia budynków oraz zarządzania nimi przez cały cykl życia</u> 3.2.1. Poprawa efektywności energetycznej i materiałowej przedsięwzięć architektoniczno-budowlanych oraz istniejących zasobów
Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2020	Obszar strategiczny II: Konkurencyjna gospodarka <u>Cel II.4. Rozwój kapitału ludzkiego</u> II.4.2. Poprawa jakości kapitału ludzkiego Obszar strategiczny III: Spójność społeczna i terytorialna <u>Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych</u> III.2.1. Podnoszenie jakości i dostępności usług publicznych III.2.2. Zwiększenie efektywności systemu świadczenia usług publicznych
Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020	Oś II Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji <u>Priorytet inwestycyjny 9.7 Ułatwianie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym</u> Cel 1. Poprawa jakości usług społecznych i zdrowotnych na rzecz osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym Cel 2. Zwiększenie bezpieczeństwa i efektywności systemu ochrony zdrowia
Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko	Oś priorytetowa VII: Wzmocnienie strategicznej infrastruktury ochrony zdrowia <u>Priorytet inwestycyjny 9.1. Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczynią się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych</u>

Źródło: Opracowanie własne

4. MONITORING I EWALUACJA

Osiągnięcie zamierzonych celów strategicznych i kierunków rozwoju wymaga stworzenia efektywnych mechanizmów gwarantujących konsekwentne wdrażanie, monitorowanie i ewaluację efektów Strategii.

4.1. MONITOROWANIE STRATEGII

Strategia Rozwoju Miasta Skierniewice na lata 2014-2020 jest dokumentem otwartym, w związku z tym powinna dynamicznie reagować na zmieniające się potrzeby wynikające z nowych uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych.

Wdrażanie planów strategicznych, ich monitorowanie oraz ewaluacja są działaniami nierozzerwalnie związanymi z procesem planowania strategicznego.

WYTYCZNE DO PROCESU WDRAŻANIA STRATEGII

Wdrażanie strategii jest procesem, w którym sformułowane w Strategii długoterminowe cele i kierunki działań przekładane są na poziom programów i działań operacyjnych. Elementem procesu wdrażania Strategii są również działania związane z propagowaniem i upowszechnianiem informacji na temat jej założeń oraz zawartości. Działania te mają na celu w szczególności aktywizację wybranych organizacji i środowisk do współdziałania w realizacji Strategii.

Strategia stanowi dokument o charakterze kierunkowym i koncepcyjnym. W celu wdrożenia Strategii na poziomie operacyjnym opracowane zostaną dokumenty o charakterze proceduralnym (np. programy operacyjne), które szczegółowo wskażą sposób realizacji poszczególnych celów strategicznych oraz podział odpowiedzialności w tym zakresie. Część z nich zostanie oparta o już istniejące dokumenty, co w uzasadnionych przypadkach wymagało będzie ich dostosowania do nowych celów strategicznych.

Główna rola w procesie wdrażania Strategii Rozwoju Miasta Skierniewice w latach 2014 - 2020 należy do Urzędu Miasta Skierniewice, jednak o przyszłym stopniu osiągnięcia przyjętych celów strategicznych decydować również będzie zaangażowanie w realizację niniejszego dokumentu wszystkich kluczowych grup interesariuszy.

W bezpośredni proces wdrażania Strategii Rozwoju Miasta Skierniewice na lata 2014 - 2020 powinna zostać zaangażowana Rada Miasta jako organ stanowiący oraz Prezydent jako organ wykonawczy. Proponuje się powołanie, funkcjonującej w strukturze Miasta, Jednostki ds. Zarządzania Strategią odpowiedzialnej za proces wdrażania i monitorowania strategii.

Pośrednio w proces realizacji Strategii zaangażowane powinny być również inne podmioty funkcjonujące na terenie Miasta, w tym jednostki organizacyjne Miasta, organizacje, stowarzyszenia oraz pozostali uczestnicy życia społeczno-gospodarczego.

Aby proces wdrożenia Strategii Rozwoju Miasta Skierniewice na lata 2014 - 2020 się powiódł, niezbędne będzie znalezienie wspólnej płaszczyzny porozumienia i nawiązanie współpracy dla realizacji wyższego celu – rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy.

Pierwszym krokiem zmierzającym w kierunku włączenia interesariuszy w realizację Strategii jest konsultacja niniejszego dokumentu i uzyskanie ich akceptacji dla założonych kierunków działań. Kolejny etap stanowi organizacja cyklicznych spotkań uwzględniających różne grupy interesariuszy, w tym:

- spotkania Jednostki ds. Zarządzania Strategią,
- spotkania obejmujące wszystkich interesariuszy Strategii (dodatkowo przedstawiciele organizacji, przedsiębiorcy itp.) – Komitet Sterujący.

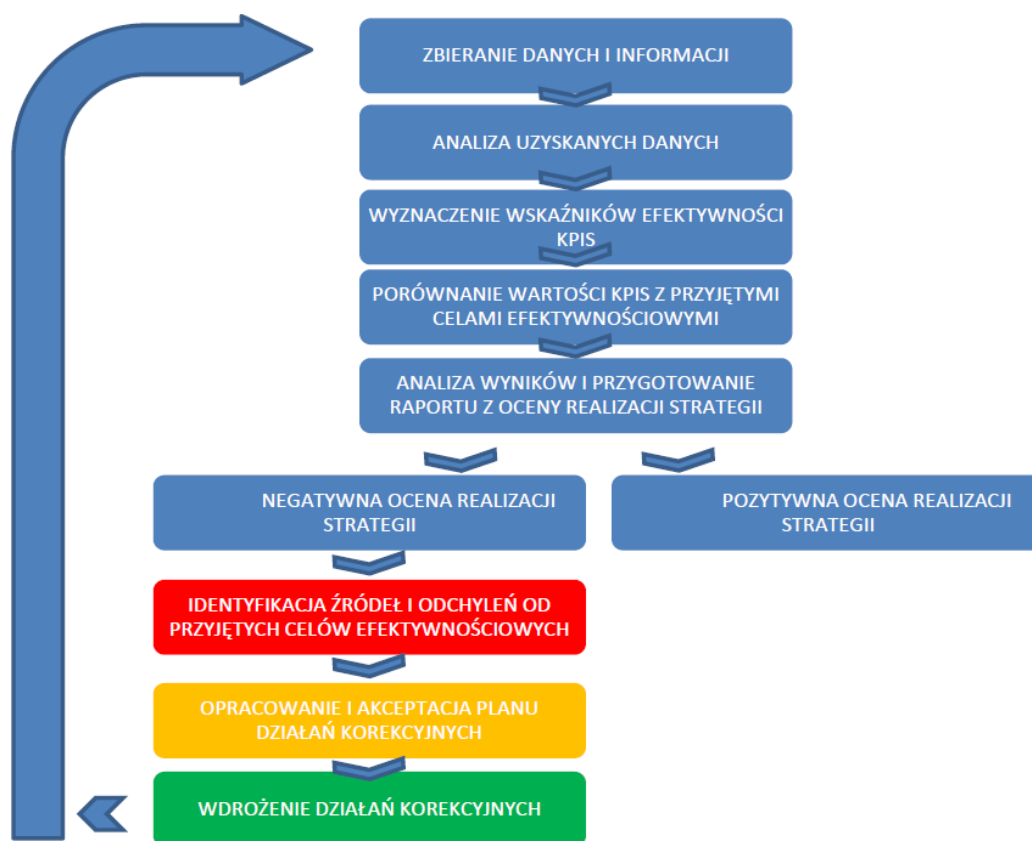
Częstotliwość cyklicznych spotkań dotyczących wdrażania Strategii jest dla każdej jednostki samorządu terytorialnego indywidualna i powinna uwzględniać ilości realizowanych w ramach Strategii projektów.

4.2. PROPONOWANE WSKAŹNIKI

Monitorowanie strategii jest procesem polegającym na bieżącej analizie postępów w osiągnięciu zakładanych celów strategicznych. Na proces ten składa się szereg działań, takich jak m.in. zbieranie danych i informacji, analiza uzyskanych danych, wyznaczanie wartości określonych wskaźników efektywności (*ang. KPIs – key performance indicators*) oraz ich porównanie z przyjętymi celami efektywnościowymi, ocena finalnych wyników i przygotowywanie cyklicznych raportów z oceny realizacji Strategii.

W przypadku, gdy proces realizacji określonych celów strategicznych oceniony zostanie negatywnie, istnieje potrzeba identyfikacji źródeł ewentualnych odchyleń od zakładanych celów efektywnościowych, wypracowanie planu działań korekcyjnych oraz jego wdrożenie.

Rysunek 3. Proces monitorowania Strategii Rozwoju Miasta Skierniewice

Źródło: Opracowanie własne

W praktyce proces monitorowania Strategii przeprowadzany będzie w cyklach corocznych, a do jego realizacji powinna zostać wyznaczona dedykowana osoba lub osoby reprezentujące władze Miasta. Ich główną funkcją będzie w szczególności pozyskiwanie informacji na temat działań/projektów realizowanych w Mieście oraz ocena dotychczasowych rezultatów wdrażania Strategii, a także rekomendowanie niezbędnych działań korekcyjnych.

OCZEKIWANE WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘĆ I EWALUACJA STRATEGII

Proces monitorowania realizacji założeń Strategii powinien być co roku podsumowywany **ewaluacją efektów realizacji Strategii**, obejmującą zestawienia wartości zdefiniowanych i monitorowanych w danym okresie wskaźników efektywności realizacji poszczególnych celów strategicznych i operacyjnych. Proponuje się coroczną ewaluację wyników wdrażania strategii na podstawie efektów zadań i projektów, będących w fazie realizacji lub tych, które zostały w danym roku zakończone.

Poniżej w zestawieniach tabelarycznych przedstawiono przykłady wskaźników efektywności (KPIs), zdefiniowane dla poszczególnych celów operacyjnych wskazanych w Strategii. Zaproponowane wskaźniki efektywnościowe (KPIs) stanowią zbiór otwarty, tj. w trakcie realizacji celów strategicznych, operacyjnych i poszczególnych działań mogą ulegać one zmianom, korektom, rozszerzeniom o dodatkowe wskaźniki.

Wartość bazowa wskaźnika (ang. *baseline value*) to pierwszy pomiar monitorowanego wskaźnika tzw. punkt startowy oceny całej strategii w okresie bazowym. Jako punkt startowy monitorowania strategii przyjęto II półrocze roku 2014.

Wartość docelowa wskaźnika (ang. *target*) to skwantyfikowany cel oczekiwany do osiągnięcia w określonych ramach czasowych przy wykorzystaniu istniejących zasobów. Ustanowienie wartości docelowych umożliwia monitorowanie w kontekście terminowości osiągania zamierzonych celów, motywuje do działania oraz zapewnia odpowiedzialność i transparentność działań. Jako punkt docelowy w pomiarze wskaźnika przyjęto koniec roku 2020. Wartości bazowe powinny być ambitne, jednak realne do osiągnięcia w określonym czasie i przy zaangażowanych zasobach. Wartości docelowe mogą ulegać zmianom w trakcie realizacji Strategii. Zmiana taka musi jednak wynikać z ważnych przesłanek np. zmniejszenia funduszy na dany cel.

Okres monitorowania i ewaluacji Strategii obejmuje zatem czas od chwili przyjęcia dokumentu w roku 2014 do grudnia 2020. Jest on tożsamy z nowym okresem programowania UE.

W poniższej tabeli znajduje się lista wskaźników w odniesieniu do poszczególnych celów operacyjnych strategii wraz ze wskazaniem wartości bazowej i docelowej wskaźnika, częstotliwości jego monitorowania oraz stanowiska/ komórki odpowiedzialnej za jego monitorowanie.

Tabela 3. Monitorowane wskaźniki w obszarze celów operacyjnych

Wskaźnik	Źródło danych	Jedn. miary	Trend	Wartość bazowa (rok 2014)	Wartość oczekiwana (rok 2018)	Wartość alarmowa (rok 2018)	Wartość docelowa (rok 2020)	Częstotliwość monitorowania	Stanowisko/komórka odpowiedzialna za monitoring
I.A Intensyfikacja rozwoju branży ogrodniczej									
1.	Liczba przeprowadzonych szkoleń dla producentów i przetwórców	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	sztuka	rosnący				corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta
2.	Nowopowstałe grupy producenckie	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	sztuka	rosnący				corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta
I.B Rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej									
1.	Liczba działalności uzdrowiskowej, turystycznej, rekreacyjnej	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	sztuka	rosnący				corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta
2.	Liczba certyfikowanych produktów	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	sztuka	rosnący				corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta
I.C Rozwój i promocja terenów inwestycyjnych Miasta									
1.	Tereny inwestycyjne	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	sztuka	rosnący				corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta
2.	Liczba zorganizowanych wizyt studyjnych	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	sztuka	rosnący				corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze

										Miasta
I.D Rozwój infrastruktury technicznej przeznaczonej dla przedsiębiorców										
1.	Liczba zmodernizowanych dróg	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	km	rosnący					corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta
2.	Liczba nowo zmodernizowanej infrastruktury energetycznej	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	km	rosnący					corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta
I.E Promocja przedsiębiorczości i aktywnych postaw na rynku pracy										
1.	Liczba przyznanych dotacji w pierwszym okresie funkcjonowania działalności	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	sztuka	rosnący					corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta
2.	Liczba przeprowadzonych szkoleń w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	sztuka	rosnący					corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta
II.A Budowa i modernizacja infrastruktury służącej funkcji leczniczo-turystycznej (uzdrowisko)										
1.	Liczba nowych obiektów noclegowo-gastronomicznych	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	sztuka	rosnący					corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta
2.	Liczba nowo zmodernizowanej infrastruktury drogowej i okołodrogowej	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	km	rosnący					corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta
3.	Liczba wybudowanych	Urząd Miasta/ odpowiedzialna	sztuka	rosnący					corocznie	Osoba/ komórka

	obiektów uzdrowiskowych i leczniczych	komórka								oddelegowana przez Władze Miasta
II.B Współpraca z organizacjami/instytucjami turystycznymi, podmiotami leczniczymi i uczelniami wyższymi										
1.	Liczba zorganizowanych praktyk, staży	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	szt.	rosnący					corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta
2.	Oferta dla przedsiębiorców i potencjalnych inwestorów	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	sztuka	rosnący					corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta
II.C Stworzenie kompleksowej oferty turystyczno-promocyjnej obszaru uzdrowiskowego										
1.	Liczba produktów lokalnych	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	sztuka	rosnący					corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta
2.	Rozszerzenia wprowadzone do oferty punktu informacji turystycznej	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	sztuka	rosnący					corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta
II.D Ochrona i poprawa jakości środowiska naturalnego										
1.	Nowo zmodernizowana i wybudowana sieć wodociągowa i kanalizacyjna	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	km	rosnący					corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta
2.	Liczba obiektów użyteczności publicznej poddanych termomodernizacji	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	sztuka	rosnący					corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta
3.	Liczba akcji	Urząd Miasta/	sztuka	rosnący					corocznie	Osoba/

	podnoszących świadomość ekologiczną mieszkańców	odpowiedzialna komórka								komórka oddelegowana przez Władze Miasta
III.A Rozwój infrastruktury związanej z budownictwem mieszkaniowym										
1.	Liczba nowo wytyczonych terenów przeznaczonych pod budownictwo mieszkaniowe	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	sztuka	rosnący					corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta
2.	Oferta osadnicza	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	sztuka	rosnący					corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta
III.B Rozwój bazy oraz usług edukacyjnych										
1.	Placówki przystosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	sztuka	rosnący					corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta
2.	Przeprowadzone kursy podnoszące kwalifikacje zawodowe	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	sztuka	rosnący					corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta
3.	Nowoutworzone klasy profilowane (patronackie)	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka								Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta
III.C Rozwój bazy oraz usług kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych										
1.	Utworzone szlaki i tereny spacerowe	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	km	rosnący					corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta

2.	Liczba nowych obiektów gastronomicznych	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	sztuka	rosnący					corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta
3.	Liczba nowych imprez o charakterze kulturalnym	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	sztuka	rosnący					corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta
III.D Rozwój infrastruktury oraz usług społecznych, opiekuńczych i zdrowotnych										
1.	Liczba utworzonych miejsc w przedszkolach	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	sztuka	rosnący					corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta
2.	Liczba nowych ośrodków dziennego pobytu	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	sztuka	rosnący					corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta
3.	Podjęte inicjatywy profilaktyki zdrowotnej	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	sztuka	rosnący					corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta
III.E Poprawa bezpieczeństwa publicznego										
1.	Nowopowstały system oświetlenia ulicznego	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	km	rosnący					corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta
2.	Liczba nowo zainstalowanych kamer w mieście	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	sztuka	rosnący					corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta

III.F Rozwój infrastruktury technicznej oraz usług związanych z poprawą jakości życia (warunków bytowych) mieszkańców										
1.	Długość nowo wybudowanej sieci gazowej	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	km	rosnący					corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta
2.	Liczba interesantów korzystających z usług za pomocą e-administracji	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	sztuka	rosnący					corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta
III.G Rewitalizacja zabytkowych obiektów i kwartałów Miasta										
1.	Liczba obiektów poddanych renowacji	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	sztuka	rosnący					corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta
2.	Liczba przyznanych dotacji przeznaczonych na prace rewaloryzacyjne	Urząd Miasta/ odpowiedzialna komórka	sztuka	rosnący					corocznie	Osoba/ komórka oddelegowana przez Władze Miasta

Źródło: Opracowanie własne

5. Załącznik nr 1 DIAGNOZA UWARUNKOWAŃ ROZWOJU MIASTA SKIERNIEWICE

Strategia Rozwoju Miasta Skierniewice na lata 2014 – 2020 jest kluczowym dokumentem, który poprzez swoją zawartość, a także sposób dochodzenia do zawartych w nim rozwiązań systematyzuje wiedzę o Mieście.

5.1. PODSTAWOWE INFORMACJE

Miasto Skierniewice będące miastem na prawach powiatu, położone jest w północno – wschodniej części województwa łódzkiego. Skierniewice otoczone są przez gminy wchodzące w skład powiatu skierniewickiego (ziemskiego). Bezpośrednio z Miastem graniczą dwie gminy z powiatu ziemskiego – gmina Maków oraz gmina wiejska Skierniewice. Jedną z niekwestionowanych mocnych stron Skierniewic jest jego położenie względem dużych aglomeracji miejskich. Usytuowane jest w połowie drogi pomiędzy Łodzią, a Warszawą.

Na wstępie podkreślić należy, iż Miasto jest laureatem wielu prestiżowych nagród i wyróżnień. W ostatnich latach Skierniewice rokrocznie uzyskiwały tytuł lidera Dziennikowej Ligi Gmin Województwa Łódzkiego. W 2010 roku według rankingu Rzeczypospolitej zostały laureatem w kategorii najlepszych samorządów. W tym samym roku pismo Wspólnota uznało je za Miasto o najwyższej zdolności kredytowej. Warto również przypomnieć, iż w roku 2011 według Rankingu Miast Przyjaznych Dla Biznesu tygodnika Newsweek Skierniewice zajęły 7 miejsce spośród 74 miast prezydenckich biorących udział w plebiscycie. W tym samym roku Miasto otrzymało inną prestiżową nagrodę: certyfikat „Gmina Fair Play – Certyfikowana Lokalizacja Inwestycji”. W 2013 roku Miasto ponownie otrzymało certyfikat „Gmina Fair Play – Certyfikowana Lokalizacja Inwestycji” oraz „Złota Lokalizacja Biznesu”. Spośród wielu innych sukcesów warto wymienić nagrody:

- „Samorząd Wspierający Szkoły z Pasją” – tytuł przyznany w 2012 roku w konkursie Ministra Edukacji Narodowej za wysokie standardy we współpracy ze szkolnictwem i organizacjami pozarządowymi;
- „Skierniewice 20 samorządem w kraju w dziedzinie edukacji” – według rankingu Ministerstwa Rozwoju Regionalnego z 2013 roku;
- „Samorządowy Lider Zarządzania 2013” – przyznany Miastu w ogólnopolskim konkursie za projekty „Skierniewicka Rodzina Plus” oraz „Podniesienie jakości edukacji w latach 2007 – 2013”;
- Ogólnopolski Certyfikat „Rzetelny Samorząd 2013” – przyznany Miastu Skierniewice w ogólnopolskim konkursie Rzetelni 2013;
- „Skierniewice - Samorządowy Lider Edukacji 2013” – przyznany w III edycji ogólnopolskiego konkursu dla gmin i powiatów Rzeczypospolitej Polskiej za szczególne osiągnięcia w dziedzinie wspierania edukacji, nauki i innowacji;

- „Samorząd Przyjazny Rodzinie” przyznany w 2013 roku przez Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego za program „Skierniewicka Rodzina Plus”;³
- Prezydent Leszek Trębski został Prezydentem Roku w Plebiscyście EURO-GMINA 2009/2010.

W bieżącym roku (2014) włodarza Miasta docenili również mieszkańcy województwa łódzkiego, którzy w siódmej edycji plebiscytu Samorządowiec Roku Województwa Łódzkiego, organizowanego przez gazetę Dziennik Łódzki, przyznali mu tytuł Prezydenta Roku.

Herb Skierniewic związany jest z kościelną historią Miasta, które przez długie lata swojego istnienia pozostawało w rękach biskupów. Na niebieskim tle widnieje złoty krzyż, trzy białe lilie i srebrna, poprzeczna belka. Lilie są godłem arcybiskupstwa gnieźnieńskiego, do którego Skierniewice należały od początku swego istnienia, tj. w latach 1457 - 1795. Pozioma linia natomiast – belka w środkowej części herbu - symbolizuje przepływającą przez Miasto rzekę Łupię. W tym kształcie herb Skierniewic funkcjonuje już od XVI wieku.

Rysunek 4. Herb i flaga Miasta Skierniewice

Źródło: <http://www.bip.um.skierniewice.pl/>

Skierniewice od wielu lat promują się jako „Stolica nauk ogrodniczych” głównie ze względu na naukowo – badawcze zaplecze Miasta. Na terenie Skierniewic swoje siedziby mają:

- Instytut Ogrodnictwa (utworzony w 2011 r. z połączenia Instytutu Sadownictwa i Kwaciarsstwa oraz Instytutu Warzywnictwa);
- Stacja Doświadczalna im. Mariana Górskiego Wydziału Rolnictwa i Biologii SGGW;
- Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa (posiada wydział ogrodniczy);
- Wyższa Szkoła Ekonomiczno – Humanistyczna (posiada wydział ogrodniczy).

Ogrodnicze tradycje Miasta związane są również z działalnością profesora Szczepana Pieniążka, wybitnego naukowca, autorytetu z dziedziny sadownictwa, założyciela i długoletniego dyrektora Instytutu Sadownictwa i Kwaciarsstwa. To właśnie dzięki niemu i działalności Instytutu Skierniewice, zarówno w Polsce jak i zagranicą, kojarzone są z jabłkiem, które stało się niezaprzeczalnym symbolem Miasta. Logotyp Skierniewic przedstawiający jabłko i zielony listek powstał w 2009 roku.⁴

³ za: http://www.skierniewice.net.pl/kategorie/nsze_nagrody

⁴ za: http://www.skierniewice.net.pl/kategorie/skierniewice_stolica_nauk_ogrodniczych

Rysunek 5. Logotyp Miasta Skierniewice

Źródło: <http://www.e-skierniewice.pl/>

5.1.1. POŁOŻENIE I UWARUNKOWANIA GEOGRAFICZNE

Miasto Skierniewice położone jest w południowej części mezoregionu Równiny Łowicko – Błońskiej, wchodzącego w skład makroregionu Niziny Środkowomazowieckiej, która z kolei jest częścią dużej podprovincji Nizin Środkowopolskich, zajmujących ok. 28 % powierzchni kraju. Od północy granice Miasta wyznacza kompleks Lasu Bolimowskiego należącego do Bolimowskiego Parku Krajobrazowego, od zachodu granicą jest natomiast Kompleks Lasu Zwierzynieckiego, który przynależy do Zespołu Przyrodniczo – Krajobrazowego „Zwierzyniec Królewski”. Od południa i południowego wschodu granice Miasta stanowią Lasy Państwowe w miejscowościach Strobów i Pamiętna. Północno – wschodnią granicę obszaru stanowi rzeka Rawka. Warto dodać, iż Miasto Skierniewice położone jest w dolinie rzeki Wisły i wszystkie rzeki przepływające przez ten teren należą do jej dorzecza.

Miasto Skierniewice jest Miastem na prawach powiatu usytuowanym w północno-wschodniej części województwa łódzkiego.

Rysunek 6 Mapa położenia Miasta na tle powiatu skierniewickiego

Źródło: www.gminaskierniewice.pl

Miasto Skierniewice (powiat grodzki) otoczone jest jednostkami samorządowymi wchodzącymi w skład powiatu skierniewickiego (ziemskiego), do którego należą gminy: Skierniewice, Godzianów, Lipce Reymontowskie, Głuchów, Słupia, Maków, Bolimów, Kowiesy, Nowy Kawęczyn.

Rysunek 7 Mapa położenia Miasta na tle powiatu skierniewickiego (bez uwzględnienia zmiany granic administracyjnych z dniem 01.01.2012r.)

Źródło: https://www.osp.org.pl/hosting/katalog.php?id_w=6&id_p=129&id_g

Skierniewice położone są między Łodzią, a Warszawą. Odległość od Warszawy wynosi ok. 76 km, natomiast od Łodzi to nieco ponad 60 km.

Rysunek 8 . Położenie Miasta Skierniewice

Źródło: opracowanie własne

Miasto jest bardzo dobrze skomunikowane ze stolicami województw łódzkiego i mazowieckiego zarówno za pośrednictwem kolei, jak i transportu drogowego. Przez centrum Skierniewic przebiega droga krajowa nr 70, która łączy Łowicz z drogą ekspresową S8 w Zawadach. Węzeł autostrady A2 (fragment drogi międzynarodowej E30 relacji: Świecko — Jordanowo (Świebodzin) — Poznań — Konin — Stryków (Łódź) — Warszawa — Siedlce — Biała Podlaska — Kukuryki) znajduje się w odległości ok. 12 km od Miasta. Od południowego – wschodu do Skierniewic można dojechać drogą ekspresową S8, od zjazdu w Zawadach drogą krajową nr 70.

5.1.2. WIELKOŚĆ MIASTA SKIERNIEWICE

Skierniewice są 7. pod względem wielkości miastem w województwie łódzkim o powierzchni 34,4 km² (stan na 1 stycznia 2014). Miasto, z 48 708 mieszkańcami zajmuje również 7 miejsce pod względem liczby ludności wśród wszystkich miast województwa łódzkiego.

Skierniewice podzielone są na następujące obszary mieszkaniowe zwane:

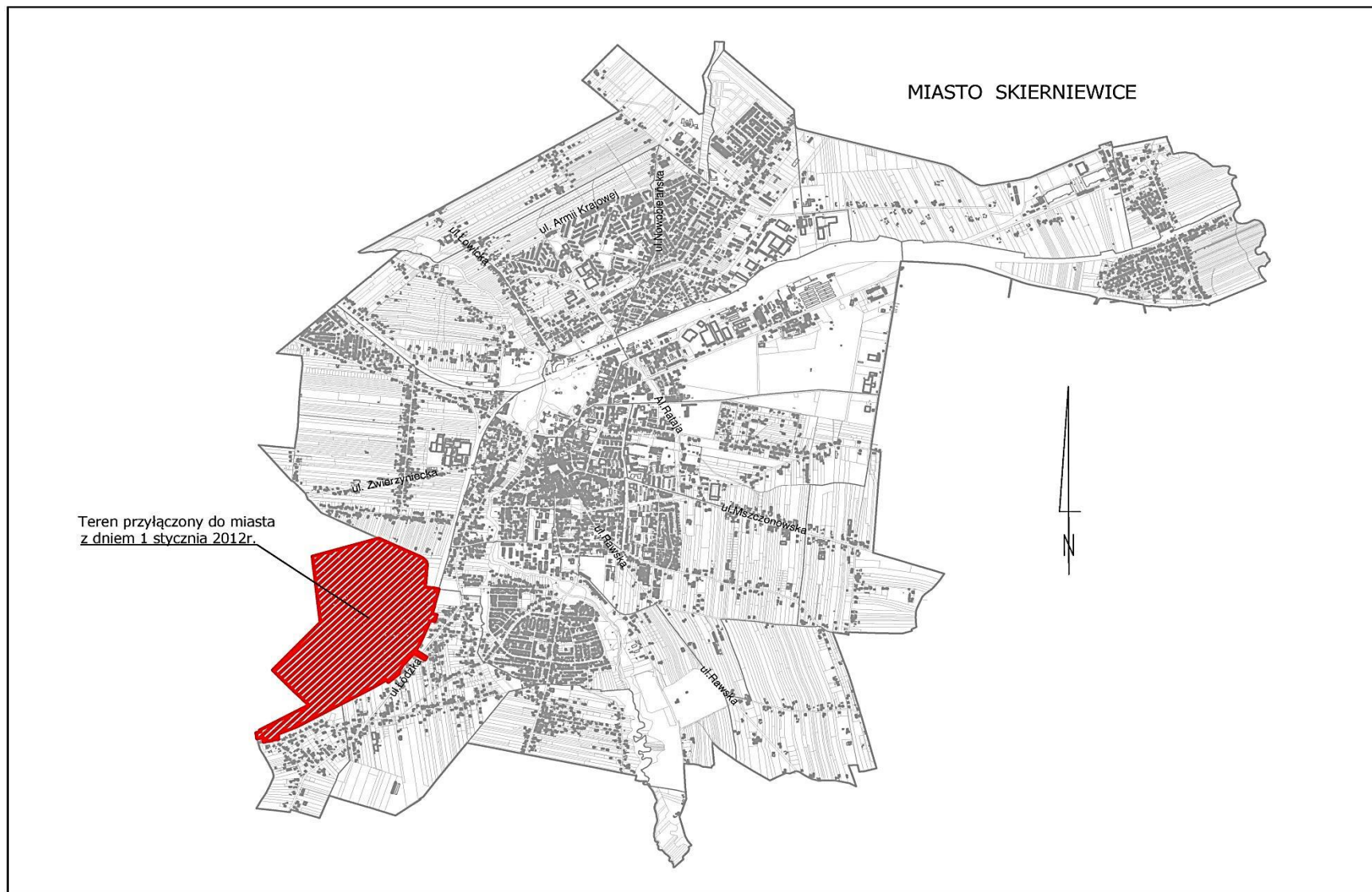
- Halinów
- Feliksów
- Kolonia Balcerów
- Zadębie
- Sadowiczów
- Os. Widok
- Strabacicha
- Serwituty
- Grabina
- Rawka
- Os. Makowska
- Ruda⁵

Rysunek poniżej przedstawia granice Miasta Skierniewice po przyłączeniu terenów byłego poligonu wojskowego 1 stycznia 2012 roku.

---

⁵<http://www.skierniewice.net.pl>

Rysunek 9 Miasto Skierniewice

Źródło: Urząd Miasta Skierniewice

5.1.3. CECHY CHARAKTERYSTYCZNE

Należy podkreślić, iż Skierniewice kojarzone są przede wszystkim z ogrodnictwem i sadownictwem, również z uwagi na prężnie działający ośrodek badawczy Instytutu Ogrodnictwa, który powstał z połączenia Instytutu Warzywnictwa oraz Instytutu Sadownictwa i Kwaciarnictwa. Poza szeroką działalnością naukowo – badawczą, która opiera się również o nawiązywanie współpracy z podobnymi instytucjami w kraju i na świecie, udział w konferencjach, sympozjach i seminariach naukowych, placówki prowadzą również działalność doradczą dla hodowców warzyw i owoców. Ponadto na terenie Miasta działa Pole Doświadczalne Katedry Chemii Rolniczej Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego. Doświadczenia przeprowadzane są na specjalnie wyodrębnionym obszarze o powierzchni 28 ha od 1921 roku. Warto dodać, iż jest to najstarszy taki obiekt w Polsce, a siódmy w Europie. Właśnie w związku z prężną działalnością tych instytucji, jak również coroczną organizacją jednej z najpopularniejszych imprez rolniczych w Polsce - Skierniewickiego Święta Kwiatów, Owoców i Warzyw - w świadomości mieszkańców i przyjezdnych wyryło się silne skojarzenie Miasta z tematyką ogrodniczą. Obecny kształt logotypu Skierniewic jest naturalną konsekwencją tego procesu. Powstałe logo Miasta Skierniewice jako Stolicy Nauk Ogrodniczych przedstawia zielono – pomarańczowo – czerwone jabłko z zielonym listkiem. Pod nim zamieszczona jest nazwa Skierniewice Stolica Nauk Ogrodniczych.

W tym miejscu należy również wspomnieć o strategicznym projekcie Miasta Skierniewice i Gminy Maków, który polega na stworzeniu uzdrowiska w oparciu o istniejące i zbadane już zasoby geotermalnych, leczniczych wód solankowych o temperaturze ok. 60 °C.

Planowane uzdrowisko zasilane będzie z dwóch ujęć wody „Skierniewice GT 1” i „Skierniewice GT 2” zlokalizowanych na terenie Miasta Skierniewice. Zgodnie ze świadectwami nr 1/S i 2/S wydanymi przez jednostkę naukową do tego uprawnioną i upoważnioną przez Ministra Zdrowia – Ośrodek Badań i Kontroli Środowiska Sp. z o.o. - solanka, która ma być eksploatowana spełnia wymagania, aby wykorzystywać ją do zabiegów balneologicznych, gdyż posiada właściwości lecznicze, działające pozytywnie na organizm człowieka m.in. poprzez:

- trans mineralizację ustroju,
- działanie przeciwobrzękowe i przeciwzapalne,
- zwiększenie tempa przemiany materii,
- zmniejszenie napięcia mięśniowego,
- zmniejszenie pobudliwości nerwowej.

Właściwości takie powodują, iż wody geotermalne mogą być wykorzystywane w leczeniu chorób reumatologicznych, ortopedyczno – urazowych, układu nerwowego oraz otyłości.⁶

Wody mineralne pochodzące z obu ujęć mają bardzo zbliżone parametry:

- Ujęcie wody Skierniewice GT -1 określono jako wodę mineralną swoistą 11,20% chlorkową, sodową, żelazistą, jodkową, siarczkową, termalną⁷
- Ujęcie wody Skierniewice GT -2 określono jako wodę mineralną swoistą 10,87% chlorkową, sodową, żelazistą, jodkową, siarczkową, termalną⁸

⁶ <http://uzdrowisko.um.skierniewice.pl>

⁷ Świadectwo nr 1/S potwierdzające naturalne właściwości lecznicze naturalnego surowca leczniczego – wody mineralnej swoistej z ujęcia „GT – 2” zlokalizowanego na terenie miejscowości Skierniewice z dnia 29.11.2010 roku wydane przez Ośrodek Badań i Kontroli Środowiska Sp. z o.o.

20 września 2012r. Miasto Skierniewice otrzymało decyzję Ministra Zdrowia potwierdzającą możliwość prowadzenia lecznictwa uzdrowskiego na obszarze uznanym za obszar ochrony uzdrowskiej pn. „Skierniewice – Maków”. Minister Zdrowia ustalił także w oparciu o przedstawione naukowe świadectwa kierunki lecznicze dla projektowanego obszaru ochrony uzdrowskiej. W Skierniewicach, po wybudowaniu zakładów uzdrowskich, będzie można leczyć choroby:

- ortopedyczno urazowe,
- reumatologiczne,
- układu nerwowego,
- skóry,
- otyłość.

Rysunek 10 . Wizualizacja powstającego Uzdrowska Skierniewice – Maków

Źródło: <http://turystyka.um.skierniewice.pl/uzdrowisko-skierniewice-makow>

Zgodnie z zapisami Ustawy z dnia 25 lipca 2005 roku o lecznictwie uzdrowskim, uzdrowskach i obszarach ochrony uzdrowskiej oraz o gminach uzdrowskich, status obszaru ochrony uzdrowskiej może być nadany obszarom spełniającym 4 spośród 5 warunków zawartych w art. 34 ust. 1 niniejszej ustawy. Bezwzględnie obszar taki musi posiadać złoża naturalnych zasobów leczniczych o potwierdzonych właściwościach, posiadać klimat o właściwościach leczniczych, spełniać określone w przepisach o ochronie środowiska wymagania w stosunku do środowiska przyrodniczego. Ponadto musi on być wyposażony w odpowiednią infrastrukturę techniczną w zakresie gospodarki wodno - ściekowej, energetycznej, w zakresie transportu zbiorowego, a także prowadzić gospodarkę odpadami⁹.

⁸ Świadectwo nr 2/S potwierdzające naturalne właściwości lecznicze naturalnego surowca leczniczego – wody mineralnej swoistej z ujęcia „GT – 2” zlokalizowanego na terenie miejscowości Skierniewice z dnia 29.11.2010 roku wydane przez Ośrodek Badań i Kontroli Środowiska Sp. z o.o.

⁹ Art. 34 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 roku o lecznictwie uzdrowskim, uzdrowskach i obszarach ochrony uzdrowskiej oraz o gminach uzdrowskich (Dz. U. 2005 Nr. 167 poz. 1399)

W 2012 roku z obszaru Miasta Skierniewice wydzielono teren nazwany Osiedlem Zdrojowym, który wszedł w skład obszaru ochrony uzdrowiskowej Skierniewice – Maków, stanowiąc jednocześnie 45% terenu Miasta. Osiedle to wraz z trzema sołectwami gminy Maków: Maków, Krężce i Dąbrowice tworzy obecnie obszar uzdrowiskowy, a w przyszłości uzdrowisko Skierniewice – Maków¹⁰. Status taki został nadany temu obszarowi w drodze rozporządzenia Rady Ministrów w czerwcu 2013r.

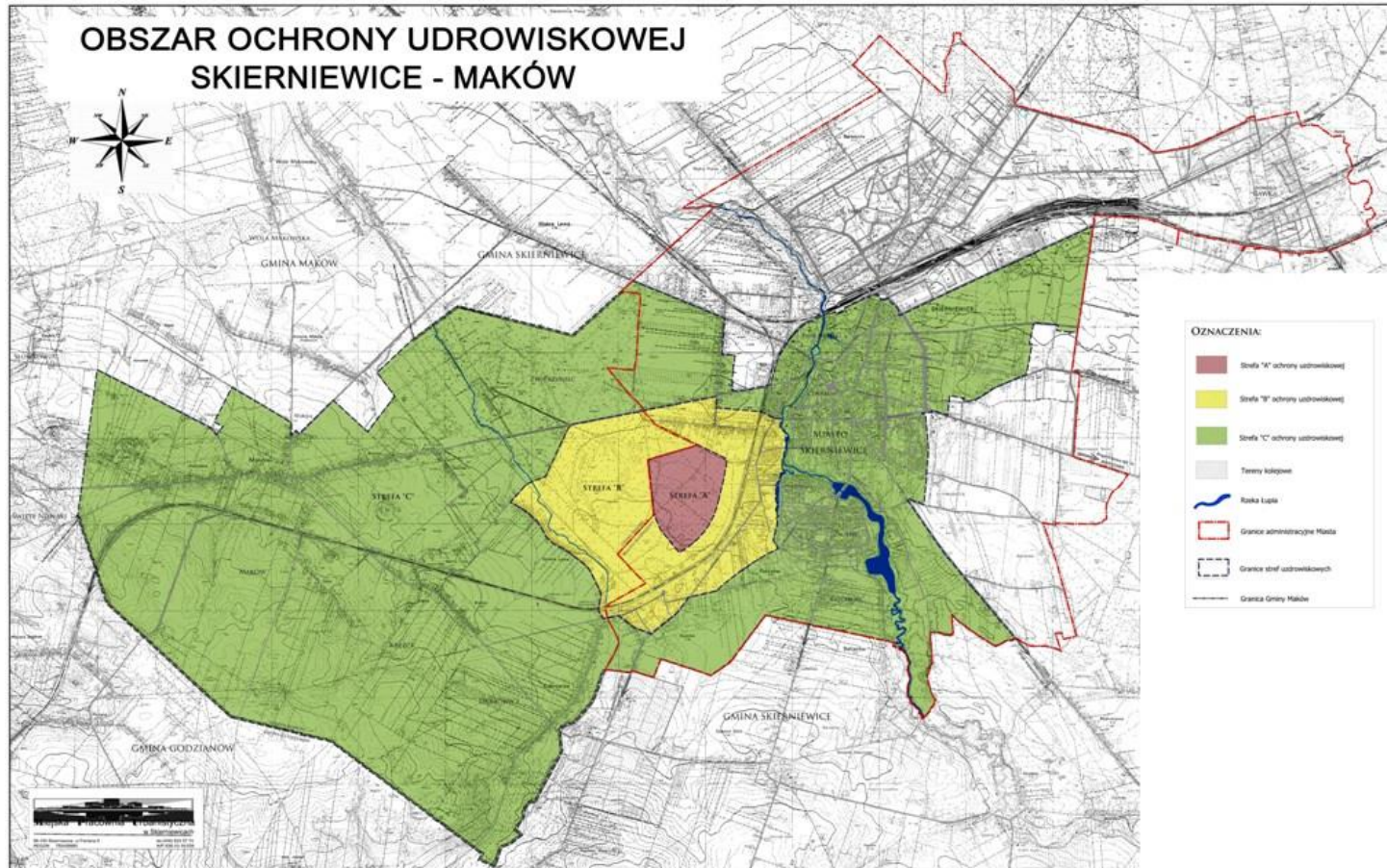
Rysunek poniżej przedstawia obszar ochrony uzdrowiskowej, który podzielono na 3 strefy ochrony. Podział taki nie wynika z dobrowolnego zamysłu władz Miasta, a jest odzwierciedleniem zapisów ustawy. Zgodnie z jej treścią w strefie A skupione są zakłady lecznictwa uzdrowiskowego, pensjonaty oraz inne obiekty służące lecznictwu uzdrowiskowemu i turystyce. Jednocześnie procent powierzchni terenów zielonych w tej strefie nie może być mniejszy niż 65. Strefa B jest jej otoczeniem i strefą „buforową”, w której można prowadzić działalność handlowo – usługową, jednakże nie może mieć to negatywnego wpływu na pozostające w strefie A obiekty lecznictwa uzdrowiskowego i ich pensjonariuszy. Udział terenów zielonych w tej strefie nie może być mniejszy niż 50%. Z kolei strefa C stanowić ma otoczenie dla strefy B i ochronę walorów krajobrazowych, klimatycznych, jak również złóż naturalnych surowców leczniczych.¹¹ Cały obszar ochrony uzdrowiskowej w obu gminach zajmuje powierzchnię 4 238 ha. Najmniejszą, ale zarazem najważniejszą część uzdrowiska stanowi strefa A o powierzchni 77 ha i zlokalizowana jest na terenie byłego poligonu wojskowego. Strefa B zajmuje powierzchnię 476 ha, podczas gdy największą część uzdrowiska stanowi strefa C, która liczy 3 685 ha, co stanowi ok. 87% powierzchni całego projektowanego uzdrowiska.

---

¹⁰ <http://uzdrowisko.um.skierniewice.pl>

¹¹ Art. 38 ustawy z dnia 28 lipca 2005 roku o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz o gminach uzdrowiskowych (Dz. U. 2005 Nr. 167 poz. 1399)

Rysunek 11. Utworzony w czerwcu 2013 r. obszar ochrony uzdrowiskowej Skierniewice-Maków (nowa mapa)

Źródło: archiwum Urzędu Miasta Skierniewice.

W związku z realizacją projektu, władze Miasta planują przeprowadzić szereg inwestycji. Przewiduje się wyposażenie terenów po byłym poligonie wojskowym w elementy infrastruktury technicznej, tj. drogi, chodniki, sieć kanalizacyjną i wodociągową, które będą podstawą do realizacji dalszych etapów przedsięwzięcia, jakimi są m.in. budowa obiektu uzdrowskowo– rekreacyjnego w formule partnerstwa publiczno – prywatnego, zagospodarowanie terenów zielonych tj. Parku Zdrojowego i Parku Rekreacyjnego, Parku Leśnego.

Instytut Nauk Społeczno – Ekonomicznych Sp. z o.o. na zlecenie Powiatowego Urzędu Pracy w Skierniewicach opracował ekspertyzę w zakresie wpływu utworzenia uzdrowiska w Skierniewicach na lokalny rynek pracy. Opracowanie prognozuje poziom zatrudnienia wśród mieszkańców Miasta w powiązaniu z powstaniem uzdrowiska. Przeprowadzono analizę SWOT, w której zdefiniowano szanse i zagrożenia dla lokalnego rynku pracy. Jako główną szansę wskazano powstanie w perspektywie 10 – 15 lat około 1 000 nowych miejsc pracy. Potrzeby rynku pracy rozrosną się nie tylko w zakresie wysoko wykwalifikowanych pracowników z sektora ochrony zdrowia, ale również w zakresie pracowników fizycznych, którzy znajdą zatrudnienie przy obsłudze obiektów uzdrowskowych, restauracji, kawiarni itd. Również szeroko rozumiany sektor turystyki będzie potrzebował nowych pracowników. Głównym zagrożeniem dla lokalnego rynku pracy jest natomiast możliwość utraty zatrudnienia w związku z restrykcyjnymi przepisami dotyczącymi prowadzenia działalności gospodarczej i inwestycjami dopuszczalnymi na terenie objętym statusem uzdrowiska.

Zgodnie z prognozą dotyczącą wzrostu liczby miejsc pracy w zawodach związanych z ochroną zdrowia, tendencji takiej spodziewać się możemy od 2017 roku, co bezpośrednio związane będzie z otwarciem pierwszego obiektu lecznictwa uzdrowskowego. Przewiduje się, że w 2035 roku liczba osób zatrudnionych w zawodach związanych z sektorem ochrony zdrowia w Mieście Skierniewice wyniesie ok. 660 osób. W latach 2016 – 2035 prognozuje się przyrost liczby pracujących w tym sektorze o 24,76%. Wraz z powstawaniem uzdrowiska wzrośnie również liczba podmiotów prowadzących działalność gospodarczą w zakresie zakwaterowania i wyżywienia oraz w branży kulturalno – rozrywkowo - rekreacyjnej na terenie Miasta Skierniewice i powiatu skierniewickiego. Prognozuje się, iż do 2035 roku liczba takich podmiotów zwiększy się o 22,11%.

5.2. ZASOBY MIASTA

W poniższym rozdziale przedstawiona została ogólna charakterystyka posiadanych przez Miasto zasobów ludzkich, m. in. liczba mieszkańców oraz liczba osób aktywnych zawodowo i bezrobotnych. Ponadto zawarte tu zostały informacje na temat posiadanych przez Miasto zasobów przyrodniczych oraz ich obecnego stanu w podziale na informacje dotyczące obszarów chronionych, lasów, rzeźbę terenu, wody powierzchniowe i podziemne oraz klimat. Na końcu rozdziału znajdują się również informacje na temat stanu zasobów kulturowych Miasta.

5.2.1. Zasoby ludzkie

Według najbardziej aktualnych danych Urzędu Miasta Skierniewice, na koniec marca 2014 roku, teren Miasta zamieszkiwały 48 662 osoby (w tym 47 666 osób zameldowanych na pobyt stały). Liczba ogółu mieszkańców w pierwszym kwartale 2014 roku (stan ludności na dzień 31.03.2014 r.) w porównaniu do roku 2013 zmniejszyła się o 46 osób. Najwięcej osób zamieszkiwało Miasto Skierniewice w 2010 roku, najmniej zaś w pierwszym kwartale 2014 roku. Przeważającą liczbę mieszkańców na przestrzeni analizowanych lat stanowią niezmiennie kobiety- współczynnik feminizacji na początku 2014 roku wyniósł 110.¹²

W analizowanym okresie ogólna liczba mieszkańców Skierniewic zmniejszyła się o 333 osoby co stanowi niecały 1% ogółu.

Tabela 4. Liczba mieszkańców wg płci w latach 2008 – 2014 (stan na 31 marca 2014)

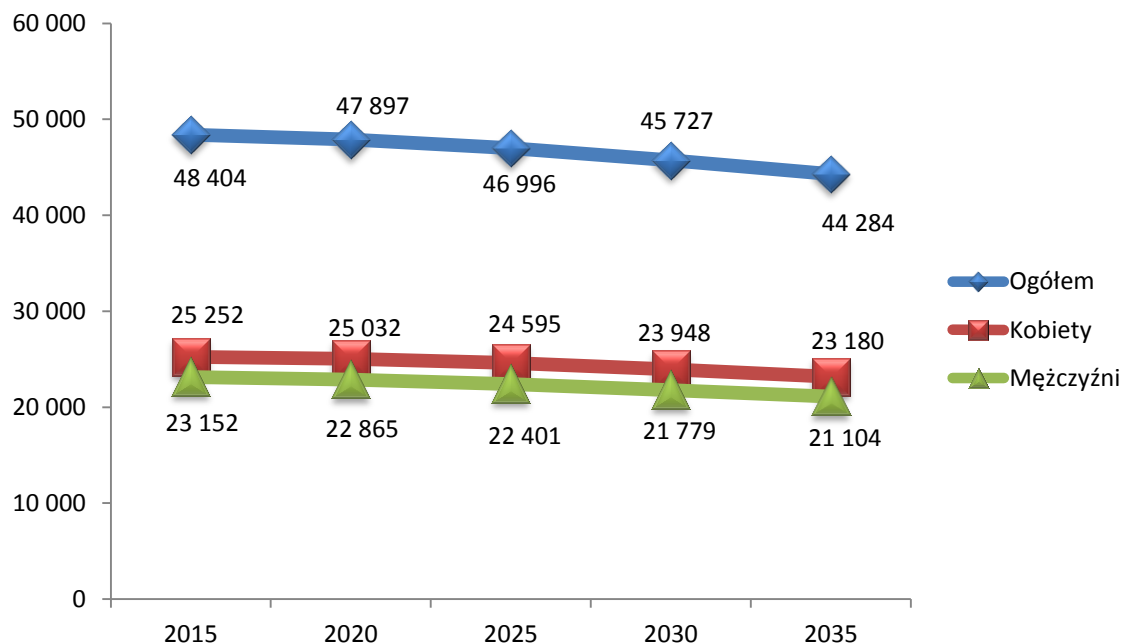
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ogółem	48 995	48 925	49 097	49 061	48 929	48 708	48 662
Kobiety	25 601	25 607	25 119	25 123	25 153	24 979	24 972
Mężczyźni	23 394	23 318	22 983	22 963	22 842	22 706	22 694
Ogółem zameldowanych na pobyt stały	48 084	48 092	48 102	48 086	47 995	47 685	47 666
Ogółem – pobyt czasowy	911	833	995	975	934	1 023	996

Źródło: www.skierniewice.net.pl

¹² Współczynnik feminizacji określa, ile kobiet w danym społeczeństwie przypada na określoną liczbę mężczyzn (w tym wypadku na 100 mężczyzn)

Prognoza ludności dla powiatów i miast na prawach powiatu oraz podregionów na lata 2011 – 2035 sporządzona przez Główny Urząd Statystyczny wskazuje, iż przy niezmiennych się warunkach liczba mieszkańców Miasta Skierniewice do 2035 roku będzie się systematycznie zmniejszać. Tendencję tę odwrócić może, wspomniane w poprzedniej części dokumentu, utworzenie uzdrowiska, które przyczyni się w pozytywny sposób do decyzji mieszkańców odnośnie emigracji zarobkowej. Prognozy liczby ludności wg GUS do 2035 roku przedstawia poniższy wykres:

Rysunek 12. Prognoza demograficzna GUS dla Miasta Skierniewice do 2035 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Dokonując analizy zasobów ludzkich Miasta Skierniewice, warto zwrócić uwagę na wskaźnik przyrostu naturalnego (porównanie liczby urodzeń do liczby zgonów). Zgodnie z danymi zawartymi w tabeli poniżej największy przyrost naturalny odnotowano w 2008 roku. W latach kolejnych wskaźnik ten systematycznie spadał aż do roku 2011. Uwagę zwraca również gwałtowny spadek tego wskaźnika w 2013 roku, gdzie przewaga liczby urodzeń nad liczbą zgonów wyniosła tylko jedną osobę. W pierwszym kwartale 2014 roku liczba urodzeń przewyższyła liczbę zgonów o 22 osoby.

Tabela 5. Przyrost naturalny w latach 2008 – 2014 (stan na 31 marca 2014)

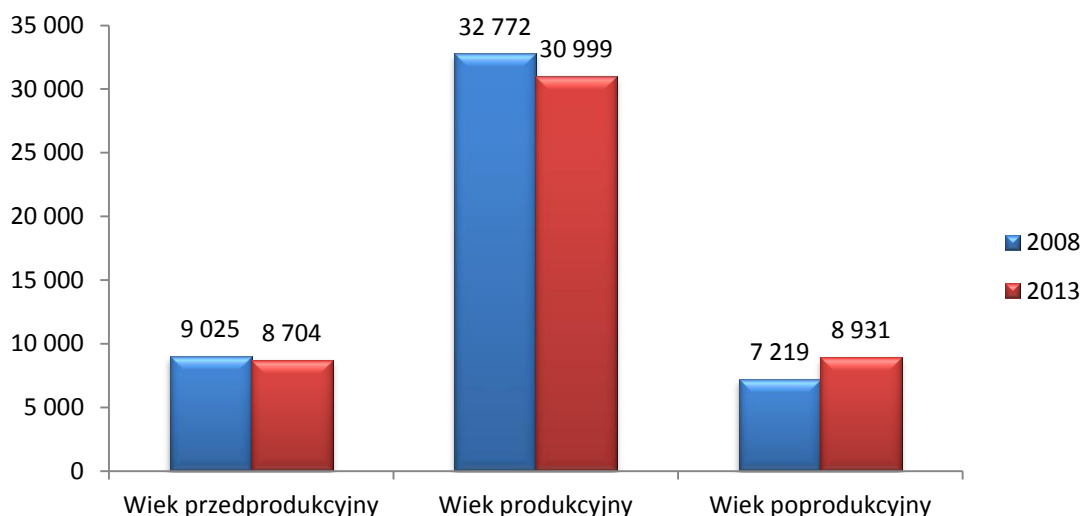
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
urodzenia	571	544	568	540	513	455	118
zgony	438	414	462	454	399	454	96
przyrost naturalny	+133	+130	+106	+86	+114	+1	+22

Źródło: GUS

Powodem dodatniego przyrostu naturalnego może być wiele czynników m.in. poprawa opieki medycznej, wydłużenie średniej długości życia czy promowanie modelu rodziny wielodzietnej wśród mieszkańców. Miasto Skierniewice aktywnie działa na rzecz ostatniego z tych czynników, wprowadzając szereg udogodnień dla rodzin z trojgiem lub więcej dzieci. W ramach projektu „Skierniewicka rodzina PLUS” wprowadzono kartę rabatową, która upoważnia wszystkich członków rodziny do 50% ulgi przy zakupie: biletów do przejazdu autobusami MZK, biletów do kina, wejściówek na basen, czy też bezpłatnego dostępu do zajęć dla dzieci i młodzieży organizowanych przez Miejskie Centrum Kultury.¹³

Porównanie struktury ludności Miasta pod względem liczby osób w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym oraz poprodukcyjnym w roku 2008 i 2013 przedstawione zostało na wykresie poniżej.

Rysunek 13. Ludność wg ekonomicznych grup wieku w 2008 i 2013 roku- porównanie

Źródło: GUS

Ogólny spadek liczby mieszkańców pociąga za sobą również zmiany w strukturze demograficznej, tj. następuje wzrost liczby osób starszych. Dane liczbowe zamieszczone na wykresie powyżej wyraźnie wskazują, iż w roku 2013, w porównaniu do roku 2008, jedynie w grupie osób w wieku poprodukcyjnym można odnotować wzrost liczby mieszkańców. Zjawisko to jest odzwierciedleniem ogólnokrajowych, negatywnych tendencji demograficznych związanych ze wzrostem liczby osób w wieku 65+ wśród ogółu ludności. Na przestrzeni lat 2008 – 2013 największy spadek odnotowano pośród osób w wieku produkcyjnym – o 1 773 osoby.

¹³ http://skierniewice.eu/kategorie/skierniewicka_rodzina_plus

Według prognoz demograficznych GUS (do 2035 roku) liczba mieszkańców Skierniewic w wieku produkcyjnym będzie stopniowo spadać. Utrzymujące się negatywne tendencje demograficzne (wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym) przełożą się na wzrost wskaźnika obciążenia demograficznego¹⁴, który w 2013 roku w Mieście wyniósł 56,9. Skutki starzejącego się społeczeństwa odczuwalne będą w wielu dziedzinach życia społecznego i gospodarczego jednostek samorządowych. Wraz ze wzrostem liczby osób w wieku 65+ wzrośnie zapotrzebowanie na usługi zdrowotne i opiekuńcze, zwiększeniu ulegną wydatki na świadczenia emerytalne, może się to również przyczynić do spowolnienia wzrostu gospodarczego. Z drugiej jednak strony wzrost zapotrzebowania na usługi medyczne i rehabilitacyjne może być szansą dla dynamicznego rozwoju obszaru uzdrowskiego na terenie Miasta Skierniewice i Gminy Maków.

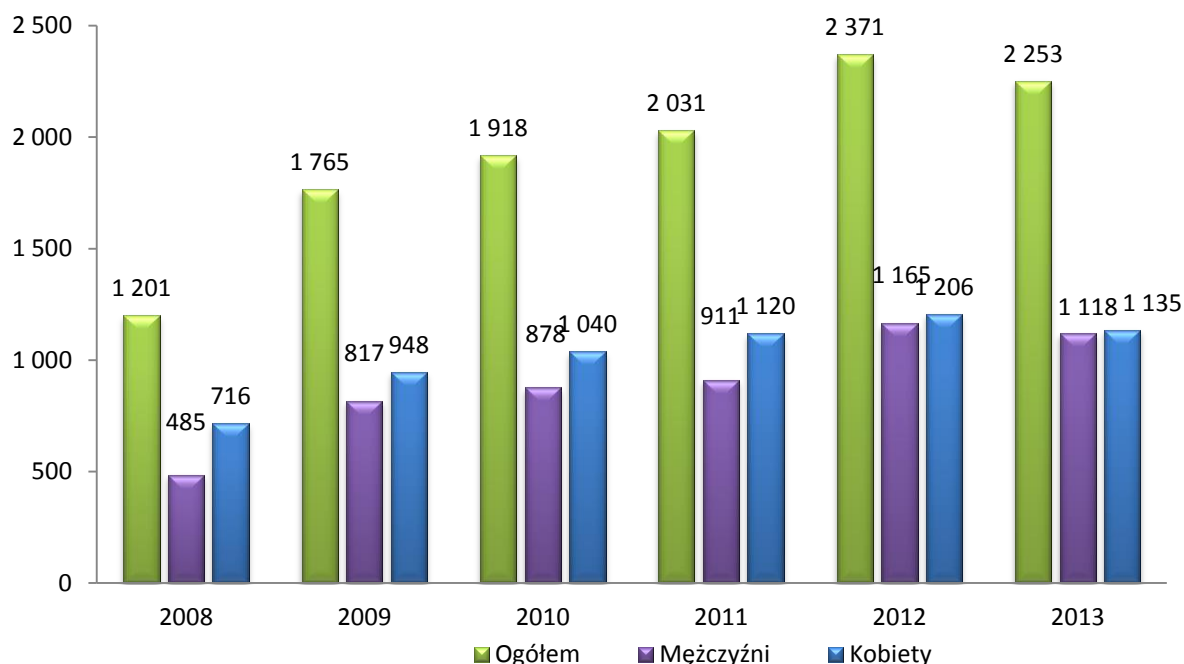
Bezrobocie to jeden z najtrudniejszych do rozwiązania problemów społeczno-gospodarczych. W dłuższej perspektywie czasu szczególnie dotkliwe mogą być jego skutki społeczne. W związku z powyższym działania mające na celu ograniczenie skali bezrobocia powinny stanowić jeden z głównych priorytetów jednostek samorządowych. Do podejmowania efektywnych działań służących skutecznej promocji zatrudnienia, niezbędna jest obserwacja procesów zachodzących na lokalnym rynku pracy, w tym prowadzenie listy zawodów deficytowych i nadwyżkowych, a także bieżący monitoring potrzeb kadrowych lokalnych pracodawców. Poniższy wykres przedstawia dynamikę zmian w liczbie osób bezrobotnych w Mieście Skierniewice na przestrzeni lat 2008 – 2013.

---

¹⁴ Stosunek liczby osób w wieku, gdy są one nieaktywne lub bierne zawodowo, czyli w wieku nieprodukcyjnym (liczba dzieci w wieku 0-14 lat, liczba osób w wieku 60 lub 65 lat i więcej) do liczby osób będących w wieku produkcyjnym (liczba osób w wieku 15 - 59 lub 64 lata)

Rysunek 14. Liczba osób bezrobotnych w Mieście Skierniewice w latach 2007-2013

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Najwyższą liczbę osób bezrobotnych w analizowanym okresie odnotowano w roku 2012. Wśród mieszkańców pozostających bez zatrudnienia w każdym roku przeważają kobiety. Dane z maja 2014 roku opublikowane przez Powiatowy Urząd Pracy w Skierniewicach szacują liczbę bezrobotnych po pierwszym kwartale na 2 100 osób. W porównaniu do końca roku 2013 liczba pozostających bez pracy spadła o 153 osoby. Od 2013 roku stopa bezrobocia w Mieście Skierniewice jest jedną z najniższych w województwie i oscyluje wokół 11%. Jest to również najniższy wskaźnik wśród miast na prawach powiatu województwa łódzkiego.

Tabela 1. Stopa bezrobocia w miastach na prawach powiatu w województwie łódzkim (maj 2014)

Miasto na prawach powiatu	Stopa bezrobocia (maj 2014) [%]
m. Łódź	12,2
m. Piotrków Trybunalski	12,8
<u>m. Skierniewice</u>	<u>11,3</u>

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

5.2.2. ZASOBY PRZYRODNICZE

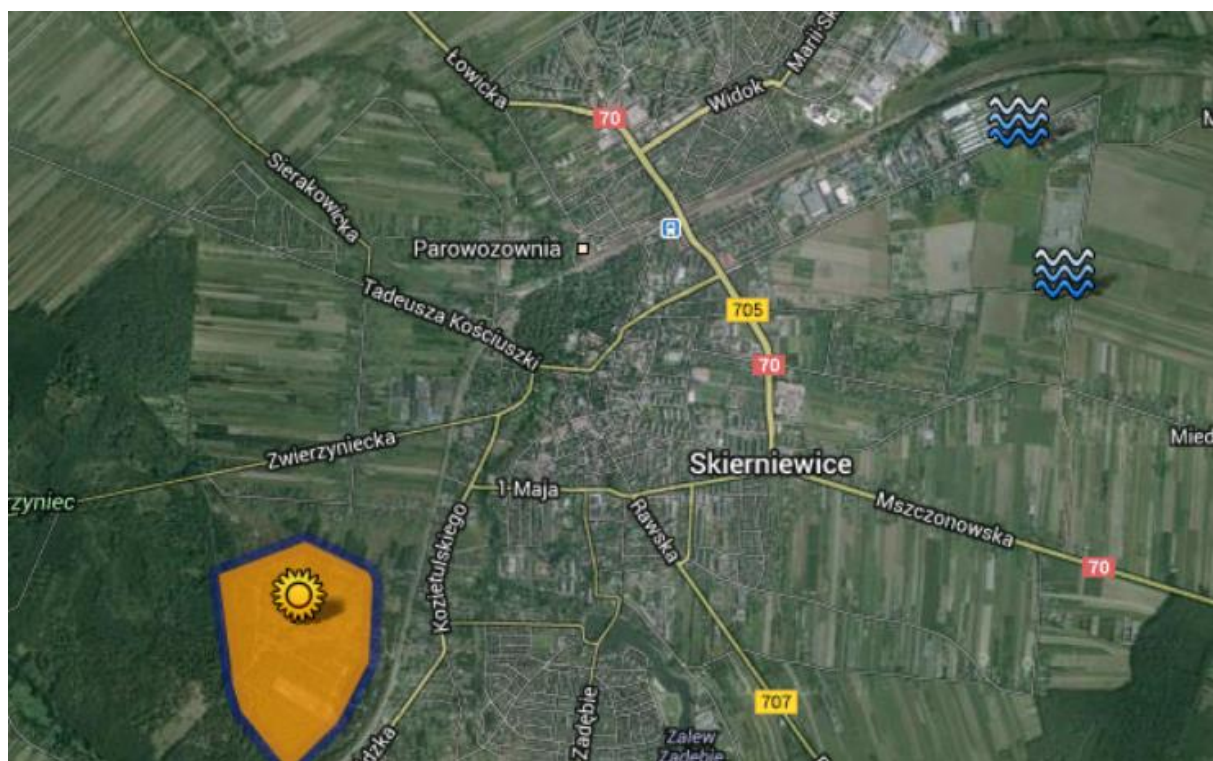
SUROWCE NATURALNE

Wody podziemne o określonych właściwościach fizyko – chemicznych i mineralnych (solanki, wody lecznicze, wody termalne) na mocy ustawy dnia 9 czerwca 2011 r. - Prawo geologiczne i górnicze (Dz. U. Nr 163, poz. 981 ze zm.) zaliczane są (w odróżnieniu od zwykłych wód podziemnych) do kopalin.

Najcenniejszym surowcem naturalnym występującym na terenie Miasta Skierniewice są złoża wód termalnych, które wpisane zostały do bilansu zasobów kopalin i wód podziemnych w Polsce.

Historia związana z wydobyciem wód geotermalnych w Skierniewicach sięga początku lat 90 - tych XX wieku. W latach 1990 - 1991 odwiercono w Skierniewicach pierwszy otwór geotermalny (GT – 1). Odwiert ujmujący wody termalne z poziomu górnej jury o głębokości 3 001 m zlokalizowany jest przy ul. Jana III Sobieskiego. Po przeprowadzonych badaniach i analizach określono wydajność eksploatacyjną studni na 120 m³/h. Temperatura wody na wypływie sięgała 69,2°C. W kolejnych latach prowadzono kolejne prace, które obejmowały m.in. odwiercenie drugiego (GT – 2) otworu geotermalnego (w latach 1996 – 1997) do głębokości 2 900 m oraz wykonanie badań poziomu wodonośnego o najkorzystniejszych właściwościach hydrogeologicznych i temperaturowych. Eksploatacja wód termalnych na terenie Miasta Skierniewice odbywać się będzie w systemie dwutorowym- jeden z odwiertów stanowić będzie właściwy odwiert eksploatacyjny, drugi zaś będzie odwiertem chłonnym. Poniższa mapa przedstawia lokalizację odwiertów wód termalnych oraz strefy A obszaru uzdrowiskowego.

Rysunek 15. Lokalizacja odwiertów na terenie Miasta Skierniewice

Źródło: http://uzdrowisko.um.skierniewice.pl/?page_id=824

Kolejne badania na obu odwiertach prowadzone były w latach 2010 -2011. Stwierdzono w nich, iż ze względu na bardzo wysoką mineralizację eksploatowanych wód wykorzystywanie jej do celów

grzewczych nie jest wskazane. Zasadnym jest natomiast stosowanie jej do celów leczniczych i rekreacyjnych. W przypadku zabiegów leczniczych wysokie zasolenie wydobywanych wód jest czynnikiem, który niewątpliwie wpływa na zwiększenie atrakcyjności Skierniewic jako ośrodka uzdrowiskowego. Ostatnie badania hydrogeochemiczne potwierdziły lecznicze właściwości wód termalnych (solanki), które przy wypływie osiągają temperaturę w granicach 60 - 70°C i mineralizację na poziomie 110 - 120 g/dm³.¹⁵ Mając na uwadze projektowanie uzdrowiska niezwykle istotnym elementem jest fakt, że cały obszar Miasta Skierniewice znajduje się w obrębie południowej części geotermalnego okręgu grudziądzko-warszawskiego. Źłoże wód termalnych „Skierniewice” wpisano do bilansu zasobów kopalin i wód podziemnych w Polsce.

Obecnie na terenie Miasta Skierniewice nie jest prowadzona eksploatacja złóż, nie wydano żadnych koncesji ani decyzji administracyjnych w analizowanym zakresie. W okolicach Skierniewic występują między innymi złoża surowców ilastych – gliny zwałowe w okolicach Dębowej Góry i Rowisk, a w Godzianowie - złoża Byczki II. Rozpoznane złoża obejmują także aluwia, lessy, gliny i mułki czwartorzędowe. Surowce te można wykorzystywać do produkcji ceramiki budowlanej.

GEOLOGIA, RZEŻBA TERENU, GLEBY¹⁶

Teren Miasta Skierniewice zlokalizowany jest na fragmencie wysoczyzny postglacialnej, która od strony północnej graniczy z Równiną Łowicko – Błońską, a od strony północno-wschodniej poprzez rzekę Rawkę z obszarem Wysoczyzny Rawskiej. Teren Miasta Skierniewice objęty był zlodowaceniem środkowopolskim (Odry i Warty), lądolodem warciańskim, który utworzył rzeźbę terenu na obszarze dzisiejszych Wzniesień Łódzkich. Oprócz efektów zlodowacenia na ukształtowanie obecnego terenu wpływ miały również procesy erozyjne związane z powstawaniem dolin rzecznych czy wąwozów oraz procesy akumulacji mineralno-organicznej i organicznej związane z powstawaniem torfów i namulów torfiastych.

Miasto Skierniewice położone jest na wysoczyźnie morenowej, której wysokości bezwzględne wahają się w granicach od 85 do 140 m. Rzeźba terenu Miasta wzbogacona jest o doliny rzek Rawki, Łupi-Skierniewki i Pisi-Zwierzynki, które spływają do rzeki Bzury. Ponadto Miasto leży na terenie wału kujawskiego, który zbudowany jest z górnourajskich wapieni, wapieni marglistych i margli, środkowourajskich mułowców oraz wapieni i piaskowców dolomitycznych. Na obecny kształt krajobrazu największy wpływ miał okres czwartorzędu z najstarszymi osadami w postaci mułków i mułków ilastych.

Typy, klasy bonitacyjne oraz pochodzenie gleb występujących na terenie Miasta Skierniewice:

- gleby brunatne i bielicowe zaliczane do klasy od IIIa do IVb pochodzące z utworów glin zwałowych,
- gleby brunatne wylugowane, rdzawe, bielicowe oraz czarne ziemie zdegradowane zaliczane do klasy V i VI pochodzące z utworów aluwialnych i rzecznych,
- gleby czarnych ziem deluwialnych, mad, gleb murszowych i murszowatych, których przydatność rolnicza jest zróżnicowana ze względu na miejsce występowania, wykształcone

¹⁵ za: http://uzdrowisko.um.skierniewice.pl/?page_id=824

¹⁶ za: Program Ochrony Środowiska dla Miasta Skierniewice na lata 2012-2015 z uwzględnieniem lat 2016-2019, Skierniewice 2012

z utworów deluwialnych (piaski i pyły) oraz z utworów organogenicznych (torfy, mursze i utwory mułowo-torfowe). Gleby tego typu występują głównie w dolinach rzecznych.

Wyniki badań prowadzonych przez Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej wskazują, iż udział gleb kwaśnych i bardzo kwaśnych w ogólnej powierzchni gleb Miasta Skierniewice jest znaczący i wynosi około 68% (wskaźnik dla województwa wynosi 72%).

Miasto Skierniewice odznacza się dość dobrą jakością gleb przeznaczonych pod produkcję rolną. Do głównych upraw zalicza się przede wszystkim ziemniaki i warzywa gruntowe. Niekorzystnym zjawiskiem zachodzącym na terenie Miasta jest przeznaczanie gruntów o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych (doliny rzeczne) pod inwestycje - głównie mieszkaniowe oraz w niewielkim stopniu przemysłowe. Ziemie degradowane są również w wyniku niewłaściwej gospodarki ściekowej i odpadowej.

WODY POWIERZCHNIOWE

Główną rzeką na terenie Miasta Skierniewice jest Łupia – Skierniewka (długość ok. 53 km), która jednocześnie jest największym odbiornikiem wód powierzchniowych z obszaru 2/3 powierzchni Miasta. Jej źródła zlokalizowane są na Wzniesieniach Łódzkich, a swój bieg kończy ujściem do rzeki Bzury. Kolejnym odbiorcą wód powierzchniowych z terenu Miasta jest rzeka Rawka, która jest największym prawostronnym dopływem rzeki Bzury. Rawka na długości ok. 2,5 km wyznacza wschodnią granicę Miasta. Najmniejszym ciekim wodnym na terenie Skierniewic, uchodzącym również do Bzury, jest rzeka Pisia-Zwierzynka, która na odcinku ok. 0,75 km stanowi południowo – zachodnią granicę Miasta. Oprócz wspomnianych wyżej cieków wodnych, w naturalnej dolinie rzeki Łupii, wybudowano zbiornik wodny „Zadębie”, którego powierzchnia lustra wody wynosi 25,7 ha, a średnia głębokość sięga 2,15 m. Zalew ma głównie charakter retencyjny, ale wykorzystywany jest również do celów wypoczynkowo – rekreacyjnych. Dla odwiedzających zalew dostępne są dwa kąpieliska z plażami oraz regatowy tor kajakowy. Zbiornik został również zarybiony. W ramach przyszłych działań inwestycyjnych planowane jest dalsze zagospodarowanie terenów wokół zbiornika. Rzeki i wody powierzchniowe na terenie Miasta zanieczyszczone są głównie przez nieoczyszczone ścieki komunalne, przemysłowe, spływy powierzchniowe z terenów komunikacyjnych, przemysłowych, rolniczych czy dopływy zanieczyszczonych wód powierzchniowych z poza terenu Miasta.¹⁷ Rysunek poniżej przedstawia lokalizację Zbiornika „Zadębie” oraz trasę przepływu rzeki Łupii – Skierniewki przez teren Miasta.

---

¹⁷ za: Program Ochrony Środowiska dla Miasta Skierniewice na lata 2012-2015 z uwzględnieniem lat 2016-2019, Skierniewice 2012

Rysunek 16. Lokalizacja Zalewu „Zadębie” oraz przepływ rzeki Łupii - Skierniewki na terenie Miasta.

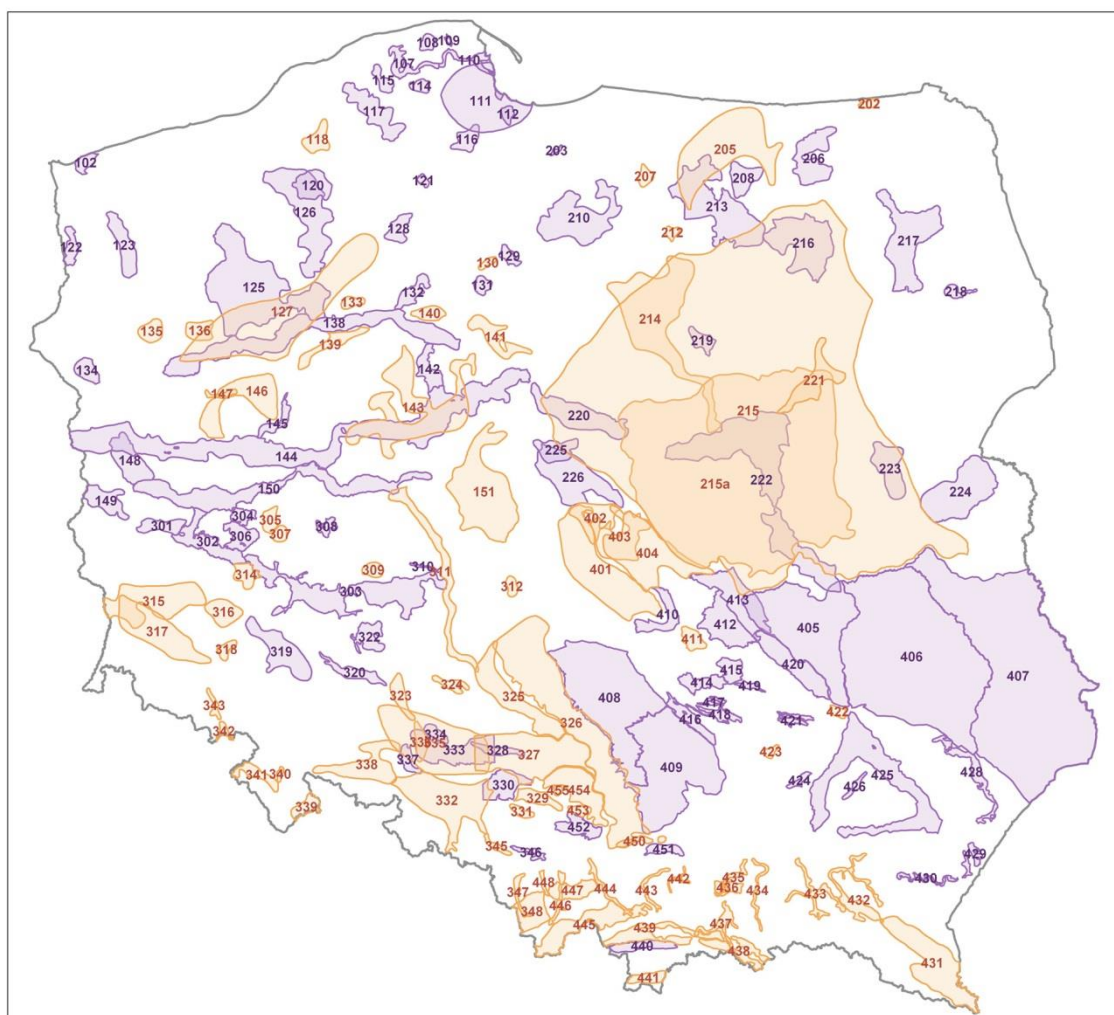
Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>

WODY PODZIEMNE

Pod względem położenia hydrogeologicznego północno - wschodnia część Miasta Skierniewice leży na obszarze regionu mazowieckiego (region ten charakteryzuje się występowaniem trzech głównych pięter wodonośnych: kredowego, trzeciorzędowego, czwartorzędowego), natomiast część południowo-zachodnia w obrębie regionu kutnowskiego. Dominującą rolę w obu regionach odgrywają wody z utworów czwartorzędowych. Zasobność wód podziemnych w utworach czwartorzędowych oceniono na ok. 2 652 m³/h. Stan bakteriologiczny wód podziemnych określono na dobry, jednak duża mętność, podwyższona zawartość żelaza, manganu i jej barwa powoduje, iż woda ta wymaga uzdatniania.

Na terenie Miasta Skierniewice zlokalizowany jest Główny Zbiornik Wód Podziemnych oznaczony numerami 215 i 215 A, którego poziom wodonośny pochodzi z utworów trzeciorzędowych, a zasięg terytorialny obejmuje województwo łódzkie, mazowieckie i kujawsko-pomorskie. Zasoby obu zbiorników przekraczają 150 m³/d. W rejonie Miasta znajdują się obszary wysokiej ochrony zbiorników wód podziemnych (OWO) utworzone ze względu na szczególne znaczenie gospodarcze, a jednocześnie zagrożone degradacją. Poniższy rysunek obrazuje lokalizację GZWP 215 oraz 215A na obszarze Polski.

Rysunek 17. Główne Zbiorniki Wód Podziemnych w Polsce

- GZWP z opracowaną dokumentacją hydrogeologiczną
- 224 numer GZWP z opracowaną dokumentacją hydrogeologiczną
- GZWP bez opracowanej dokumentacji hydrogeologicznej
- 316 numer GZWP bez opracowanej dokumentacji hydrogeologicznej

Źródło: http://www.psh.gov.pl/bazy_danych_mapy_i_aplikacje/bazy_danych_mapy/gzwp.html

Poniższa tabela przedstawia wyniki badań jakości wód podziemnych przeprowadzone w punktach monitoringu regionalnego.¹⁸

¹⁸ za: Program Ochrony Środowiska dla Miasta Skierniewice na lata 2012-2015 z uwzględnieniem lat 2016-2019, Skierniewice 2012

Tabela 6 Wyniki badania wód podziemnych w Mieście Skierniewice

Numer ujęcia	Miejsce badań	Klasa jakości	Wskaźnik decydujący o osłabionej jakości wód podziemnych
171	Skierniewice – park miejski	II	PEW, temperatura, NH ₄ , Mn, SO ₄ , CaHCO ₃
172	Skierniewice – ul. Łączna	II	temperatura, Mn, Se, Ca, HCO ₃

Legenda:

Klasa I, II, III - dobry stan chemiczny,

Klasa IV, V - słaby stan chemiczny

Źródło: Program Ochrony Środowiska dla Miasta Skierniewice na lata 2012-2015 z uwzględnieniem lat 2016-2019, Skierniewice 2012

Według podziału hydroregionalnego Polski, stosowanego przez Państwowy Instytut Geologiczny w Warszawie teren Miasta Skierniewice położony jest w południowo - zachodnim krańcu Regionu Południowomazowieckiego, w zachodniej części Makroregionu Wschodniego Niżu Polskiego. Region ten charakteryzuje się występowaniem trzech głównych pięter wodonośnych :

- piętra dolno-kredowego i górno-kredowego,
- piętra trzeciorzędowego, oligoceńsko - mioceńskiego,
- piętra czwartorzędowego.

Woda **w dolnokredowym poziomie wodonośnym** związana jest z występowaniem słabo zwięzłych piaskowców lub piasków różnoziarnistych, przewarstwionych mułowcami. Wody z tego poziomu ujęte zostały dla potrzeb komunalnych w rejonie ulic: Waryńskiego i Sierakowickiej. W rejonie ulicy Rawskiej wykonane zostały otwory wiertnicze dla przyszłej budowy takich ujęć. Strop dolnokredowej warstwy wodonośnej nawiercony został na głębokościach od 425 do 456 m ppt., a miąższość tej warstwy waha się znacznie - od ok. 54 do 199 m. Wody znajdują się pod dużym ciśnieniem hydrostatycznym, stąd zwierciadło stabilizuje się już na głębokości od ok. 10 do 20 m ppt. Wody charakteryzują się odczynem słabo alkalicznym i należą do wód średnio twardych, o twardości wyłącznie węglanowej. Poza ponadnormatywną zawartością żelaza, pozostałe składniki fizyko-chemiczne i bakteriologiczne nie budzą zastrzeżeń.

Gorsze warunki hydrogeologiczne występują w górnokredowym poziomie wodonośnym. Występowanie wody w tym poziomie związane jest ze spękanymi utworami węglanowymi: wapieniami, wapieniami marglistymi oraz marglami. Górnokredowe są studnie „pracujące” na potrzeby komunalne (ul. Sierakowicka, Waryńskiego, Park Miejski) oraz potrzeby zakładów pracy (OSM przy ul. Sobieskiego i Instytut Ogrodnictwa - Osada Pałacowa). Strop warstwy wodonośnej nawiercony został na głębokościach od ok. 90 do 104 m ppt., jego miąższość waha się od ok. 150 do 210 m, a głębokość zwierciadła – od 6 do 25 m pppt. Z uwagi na słabe uszczelnienie wapieni górnokredowych oraz słabe zasilanie warstwy wodonośnej, wydajność jednostkowa istniejących, górnokredowych ujęć ulega obniżeniu. Obniża się też poziom zalegania statycznego lustra wody. Jakość wody jest podobna do wód piętra dolnokredowego.

Wody podziemne **z utworów trzeciorzędowych** są stosunkowo najslabiej rozpoznane. Piętro trzeciorzędowe ma dwa bardzo różniące się poziomy wodonośne: oligoceński i mioceński, które pozostają jednak w łączności hydraulicznej. Poziomy wodonośne reprezentowane są przez osady piaszczyste. Dominuje mioceński poziom wodonośny o dużym znaczeniu użytkowym. Występuje na

zmiennej głębokości i ma bardzo zmienne parametry hydrogeologiczne. Nawiercany był na terenie Skierniewic na głębokości od 40 do 246 m ppt a zwierciadło stabilizowało się na głębokości od 6 do 29 m ppt. Z tego poziomu „pobierają” wodę zakłady pracy z terenu Miasta: „Polski Ogród” (dawny Hortex) przy ul. Czerwonej, Szpital i dawna „Pieczarkarnia” przy ul. Sobieskiego, Instytut Ogrodnictwa przy ul. Rybickiego. Jakość wód piętra trzeciorzędowego nie jest najlepsza; charakteryzują się one dużą zawartością żelaza, małą domieszką pyłów węgla brunatnego, podwyższoną mętność i barwę.

Główne poziomy użytkowe związane są z piętrzem czwartorzędowym. Na terenie Miasta do głębokości ok. 60,0 m ppt. mogą występować trzy poziomy wodonośne w utworach piętra czwartorzędowego. Są to poziomy :

- nadmorenowy - definiowany jako I poziom wodonośny czwartorzędu, charakteryzujący się nieciągłym zwierciadłem swobodnym, płytką strefą wodonośną, tworzoną przez aluwialne piaski pokrywowe i fluwialne piaski holocenijskie oraz zasilaniem infiltracyjnym. Występuje on głównie w lokalnych obniżeniach stropu glin eluwialnych oraz w pogrzebanych, późnoplejstocenijskich wcięciach erozyjnych (zaznaczających się na powierzchni występowaniem wód hypodermicznych lub roślinności wodolubnej) a głównie w dolinach cieków wodnych. Głębokość zalegania tej warstwy nie przekracza 5 - 6 m p.p.t. i jest eksploatowana przez nieliczne studnie kopane.
- śródmorenowy - definiowany jako II poziom wodonośny czwartorzędu, występujący w śródglinowych wkładkach piasków wodnolodowcowych. Cechuje się on naporowym zwierciadłem o niskim ciśnieniu piezometrycznym, o wartościach „dopasowanych” do rzeźby terenu, co sugeruje i zasilanie przez przesiąkanie wód I poziomu i wód atmosferycznych. Strefa wodonośna jest płytka i nieciągła, co decyduje o nieciągłości poziomu. Poziomów śródglinowych może być kilka i mogą one pozostawać w związkach hydraulicznych.
- podmorenowy - definiowany jako III poziom wodonośny czwartorzędu - cechujący się ciągłą, miększą warstwą wodonośną tworzoną przez interglacialną serię piaszczysto - żwirową, zwierciadłem naporowym i wybitnymi walorami użytkowymi. Jest to pierwszy poziom użytkowy czwartorzędu. Z tej warstwy eksploatują wodę liczne studnie wiercone na terenie zakładów i instytucji, w tym także istniejące studnie na ujęciu miejskim w rejonie ulicy Sienkiewicza. Generalnie należy stwierdzić, iż nie występują kontakty hydrauliczne pomiędzy użytkowym poziomem wodonośnym czwartorzędu a poziomami nadległymi. Decyduje o tym miększa seria izolacyjna półprzepuszczalnych glin zwałowych. Poziom ten nie wykazuje kontaktów hydraulicznych z zanieczyszczonymi wodami I poziomu nawet w głęboko wciętych osiach cieków powierzchniowych. Miększość tej warstwy jest bardzo zróżnicowana i waha się od paru do kilkudziesięciu metrów. Napięte zwierciadło wody stabilizuje się na głębokości od 0,5 m npt. do kilkunastu metrów ppt. Stan bakteriologiczny ujmowanych wód czwartorzędowych nie budzi zastrzeżeń; ze względu jednak na dużą mętność, podwyższoną zawartość żelaza, manganu i barwę, woda wymaga uzdatnienia.

Morfologia terenu i budowa geologiczna warstw powierzchniowych warunkują układ stosunków wodnych w gruncie. Na terenie Miasta można wyróżnić 3 rodzaje obszarów o różnych warunkach gruntowo-wodnych:

- obszary tarasów zalewowych rzek: Łupi, Rawki i Pisi- Zwierzyniec. Zbudowane są z utworów zarówno łatwo, jak i trudno przepuszczalnych, które często zdeponowane są jako

naprzemianległe warstwy (piaski próchniczne, piaski przewarstwione namułami, pyły i torfy). Swobodne zwierciadło wody gruntowej występuje tutaj płytko i związane jest ze stanami wody w rzece. Warunki wodne oraz rodzaj podłoża gruntowego, w zasadzie wykluczają przydatność obszarów dla zabudowy;

- obszary tarasu nadzalewowego rzeki Łupi i Rawki, dolin cieków stanowiących dopływy tych rzek oraz stożków napływowych (pokryw aluwialnych). Obszary te zbudowane są z utworów piaszczystych, z niewielką domieszką żwirów - zdeponowanych w drodze akumulacji rzecznej. Swobodne zwierciadło wody występuje tutaj przeważnie poniżej 2 m licząc od powierzchni terenu (lokalnie w terenach wokół cieków wodnych i w zagłębieniach bezodpływowych, w strefie głębokości od 1-2 m p.p.t.). Generalnie warunki gruntowo-wodne w tych obszarach nie stanowią przeszkody dla rozwoju zabudowy miejskiej. Mogą występować dla tej zabudowy szczególne uwarunkowania w zakresie zabezpieczenia przed działaniem wód gruntowych, w tym lokalnie (w terenach przy funkcjonujących rowach oraz przy innych zbiornikach wodnych) także konieczność wykluczenia zabudowy z uwagi na możliwość podtapiania. W części południowo-zachodniej Miasta, tj. w rejonie Halinowa i Feliksowa występują tereny, w których grunty piaszczyste przewarstwione są gruntami zastoiskowymi, co obniża ich wartość jako podłoża budowlanego.
- obszary wysoczyzny polodowcowej, zbudowane z utworów akumulacji lodowcowej i miejscami pokryte utworami akumulacji rzeczno-lodowcowej (gliny, gliny piaszczyste, piaski płytko podścielone gliną). W obrębie tych obszarów występuje zróżnicowanie głębokości zalegania zwierciadła wód gruntowych. Generalnie zdecydowana większość (ok.80%) to obszary ze zwierciadłem wody występującym w strefie głębokości poniżej 2 m od powierzchni terenu (przeważnie poniżej 4,5 m). W obszarach stanowiących północne krańce Miasta wraz z szerokim pasmem pomiędzy ulicami: Nowobielańską i Czerwoną, występują wody w strefie głębokości od 1-2 m od powierzchni terenu. Płytkie występowanie wód gruntowych stanowi o sklasyfikowaniu tych obszarów jako mniej korzystnych dla potrzeb budownictwa.

Jakość wód podziemnych i stan ich czystości uzależniony jest głównie od stopnia izolacji pierwszego użytkowego poziomu wodonośnego. Generalnie należy stwierdzić, że na przeważającej części Miasta warstwa wodonośna jest dobrze izolowana od powierzchni terenu utworami trudno przepuszczalnymi. Słabą izolację lub jej brak, obserwuje się w rejonie dolin rzecznych oraz w rejonie płytkiego występowania zwierciadła wód podziemnych. Wody te ujmowane są przez nieliczne studnie kopane indywidualnych użytkowników i wykazują często podwyższoną zawartość związków azotowych i charakteryzują się złym stanem sanitarno-technicznym urządzeń.

Ocenę stanu jakości oraz zasobów ilościowych wód podziemnych w Skierniewicach dokonano w oparciu o badania prowadzone w ramach monitoringu regionalnego (zostały one opublikowane w Raporcie o stanie środowiska w województwie łódzkim w 2010 r. WIOŚ 2011r.). Na terenie Miasta badaniom poddano dwie studnie (dwa punkty pomiarowo-kontrolne znajdują się w parku miejskim i przy ul. Łącznej). Próby wody z poszczególnych studni pobrano raz w roku. Obydwie studnie charakteryzowały się dobrą jakością i należały do klasy II. Jak wynika z Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 23.07.2008 r. w sprawie kryteriów i sposobu oceny stanu wód podziemnych (Dz. U. Nr 143, poz 896) za podstawę oceny klas jakości wód przyjęto graniczne wartości określonej grupy wskaźników. Wody należące do klasy II to wody dobrej jakości. Wartości wskaźników jakości wody nie

wskazują na oddziaływania antropogeniczne. Wskaźniki jakości wody, z wyjątkiem żelaza, nie przekraczają wartości dopuszczalnych jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi.

W mieście Skierniewice zarówno potrzeby bytowo-gospodarcze mieszkańców jak i potrzeby przemysłowe, zapewniane są wyłącznie przez ujęcia wód podziemnych. Ujmowana woda jest dobrej jakości i wymaga jedynie prostego uzdatniania, głównie w celu zmniejszenia zawartości jonów żelaza i manganu. Wody podziemne pobierane przez ujęcia komunalne są używane na cele: budownictwa mieszkaniowego, zakładów pracy, usług, ochrony zdrowia, oświaty, sportu, turystyki, urzędów oraz wsi Sierakowice, Mokra, Miedniewice i Topola. Na podstawie wielkości zasobów dyspozycyjnych wód podziemnych i wielkości zasobów eksploatacyjnych można stwierdzić, że w porównaniu do innych miast województwa łódzkiego, Skierniewice posiadają jeszcze znaczne rezerwy dobrych jakościowo wód podziemnych.¹⁹

KLIMAT

Miasto Skierniewice ma zbliżony klimat do panującego na całym nizinnym obszarze Polski. Znajduje się w granicach regionu klimatycznego zwanego Regionem Środkowopolskim. Na kształtowanie się temperatury wpływ ma zarówno powietrze kontynentalne, jak i oceaniczne. Główne parametry meteorologiczne Miasta to:

- okres wegetacyjny - 214 dni,
- okres bezmroźny - 231 dni,
- najczęstsze wiatry z kierunków zachodnich,
- średnioroczna temperatura dobową powietrza - +7,8 °C,
- średnia temperatura miesiąca lipca - +16 °C – +17,5 °C,
- średnia temperatura miesiąca stycznia - -2,5 °C – -4,0 °C,
- średnie dzienne usłonecznienie - 4,6 h,
- średnioroczna suma opadów atmosferycznych - 450 - 550 mm.

Na terenie Miasta panują względnie dobre warunki solarne, termiczne i biometeorologiczne. Oprócz tego ukształtowanie terenu oraz intensywność zabudowy miejskiej implikuje występowanie na terenie Miasta obszarów charakteryzujących się odmiennym mikroklimatem.

W latach 2009 i 2010 na terenie Miasta prowadzone były przez Polską Akademię Nauk - Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. S. Leszczyńskiego specjalistyczne badania klimatyczne. Miasto otrzymało świadectwo potwierdzające właściwości lecznicze klimatu, ze szczególnym uwzględnieniem terenów południowo-zachodnich, przeznaczonych pod budowę kompleksu uzdrowskiego.

---

¹⁹ za: informacje z Urzędu Miasta Skierniewice

LASY, OBSZARY PRAWNIE CHRONIONE²⁰

Znaczącym walorem przyrodniczym Miasta Skierniewice jest sąsiedztwo dużych kompleksów leśnych:

- od strony północno – wschodniej do Miasta przylega Puszcza Bolimowska,
- od strony południowo – zachodniej Miasto okala Las Zwierzyniecki,
- od strony południowo – wschodniej znajdują się lasy wsi Pamiętna i Strobów.

W samym Mieście tereny leśne zajmują 3,8% całkowitej powierzchni, a najcenniejszym kompleksem zorganizowanej zieleni miejskiej jest Park Miejski.

Na terenie Miasta Skierniewice zgodnie z zamieszczoną poniżej mapą występują Obszary Chronionego Krajobrazu, które stanowią fragmenty otulin Bolimowskiego Parku Krajobrazowego, rezerwatu przyrody „Rawka” oraz obszaru Natura 2000 „Dolina Rawki”.

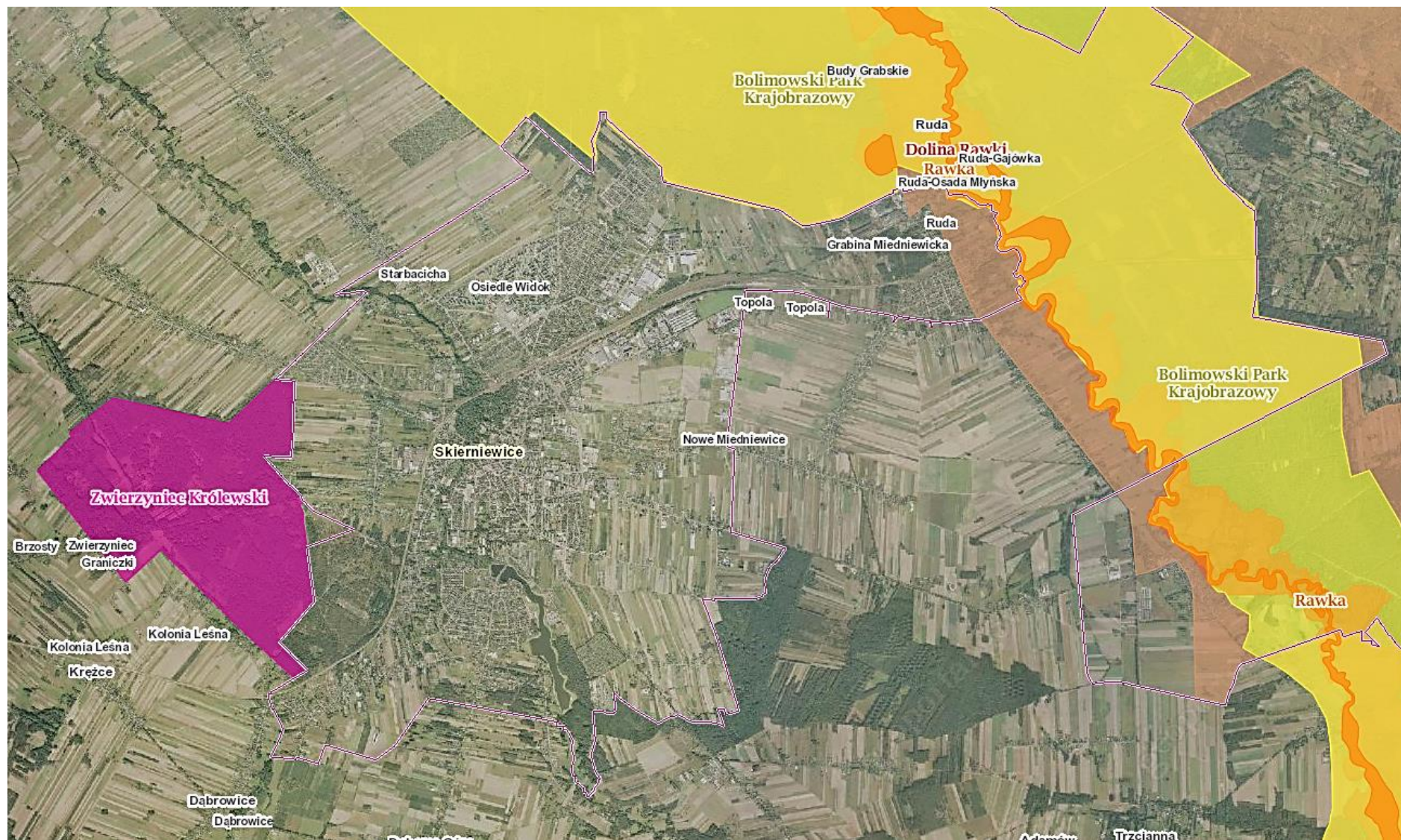
Legenda:

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://geoservis.gdos.gov.pl/mapy/>

²⁰ Za: Program Ochrony Środowiska dla Miasta Skierniewice na lata 2012-2015 z uwzględnieniem lat 2016-2019, Skierniewice 2012

Rysunek 18. Obszary Chronionego Krajobrazu na terenie Miasta Skierniewice

Źródło: opracowanie własne na podstawię <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>

5.3. ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE

W tej części diagnozy społeczno – gospodarczej Miasta Skierniewice omówione zostaną zagadnienia, które dotyczą obecnego stanu rozwoju infrastruktury technicznej Miasta. Opisane zostanie: zaopatrzenie w wodę, oczyszczanie ścieków, gospodarka odpadami, a także zaopatrzenie w energię elektryczną, gaz ziemny i stan dróg.

5.3.1. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

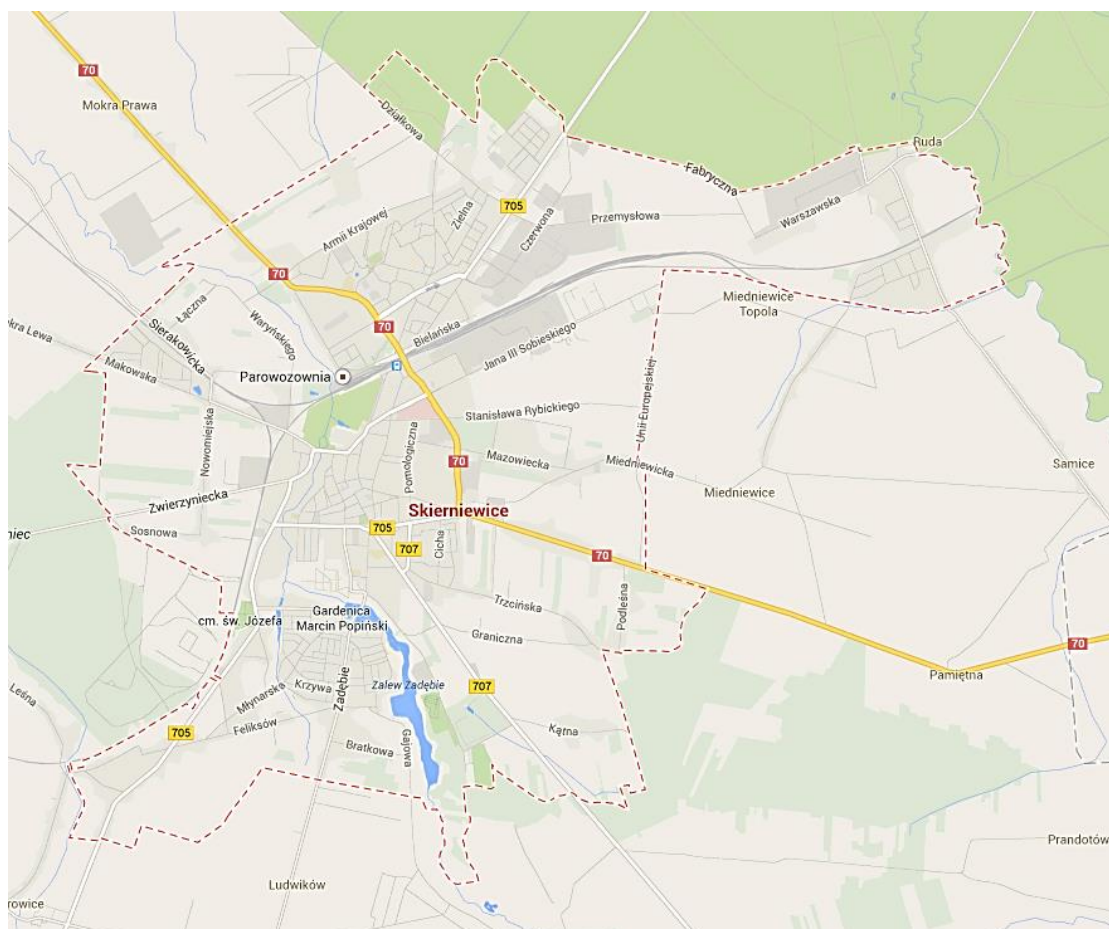
INFRASTRUKTURA TRANSPORTOWA I TRANSPORT PUBLICZNY

Główną infrastrukturę drogową Skierniewic stanowią droga krajowa oraz dwie drogi wojewódzkie zbiegające się na terenie Miasta:

- droga krajowa Nr 70 relacji Łowicz – Bełchów – Mokra Prawa – Skierniewice – Wola Pękoszewska – Zawady.
- droga wojewódzka Nr 705 relacji Skierniewice-Sochaczew,
- droga wojewódzka Nr 707 relacji Skierniewice-Rawa Mazowiecka.

Poniższy rysunek przedstawia układ głównej sieci drogowej przebiegającej przez Miasto Skierniewice.

Rysunek 19. Podstawowa sieć drogową w Mieście Skierniewice

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://www.google.pl/maps>

Bardzo ważnym elementem wpływającym na dostępność komunikacyjną Skierniewic jest położenie Miasta w pobliżu autostrady A2 przy węźle „Skierniewice” - Konotopa. W dalszym swoim biegu autostrada zmienia się w drogę krajową Nr 2 prowadzącą do Terespoła. Jest to równoleżnikowo położona trasa łącząca zachodnią i wschodnią część Polski. Poniżej rysunek przedstawiający przebieg trasy A2 (DK2).

Rysunek 20. Przebieg trasy A2 (DK2) przez teren Polski

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.gddkia.gov.pl/>

Drogową infrastrukturę uzupełniającą Miasta stanowią drogi powiatowe (w tabeli poniżej) oraz ulice miejskie.

Tabela 7. Drogi powiatowe

Nr drogi	Przebieg drogi
1300E	ul. Batorego
1301E	ul. Dworcowa - ul. Sienkiewicza - ul. Jagiellońska - ul. Rawska
1302E	ul. Fabryczna
1303E	ul. Kilińskiego - ul. Zadębie – Głuchów – Żelechlinek - Lubochnia
1304E	ul. Sobieskiego - ul. Konstytucji 3-ego Maja - ul. Prymasowska - ul. Kościuszki - ul. Makowska – Wola Makowska - Łyszkowice
1305E	ul. Kopernika - ul. Pomologiczna
1306E	ul. Lelewela - ul. Reymonta
1307E	ul. Łowicka
1308E	ul. Szkolna - ul. Mickiewicza
1309E	ul. Nowobielańska
1310E	ul. Piłsudskiego - ul. Zwierzyniecka – Pszczonów - Łyszkowice

Nr drogi	Przebieg drogi
1311E	ul. Poniatowskiego
1312E	ul. Rybickiego
1313E	ul. Skłodowskiej - Curie
1314E	ul. Widok

Źródło: Wykaz numerów dróg publicznych powiatowych na obszarze województwa łódzkiego za:
<http://ump.fuw.edu.pl/flyspray/index.php?getfile=21062>

System komunikacyjny uzupełniają przebiegające przez Miasto magistrale kolejowe do Warszawy, Łodzi, Łukowa i Łowicza, które zapewniają osobowe połączenia komunikacyjne na trasach krajowych i zagranicznych. Poniżej wykaz linii kolejowych przebiegających przez Skierniewice:

- 1 Warszawa Centralna – Katowice,
- 11 Skierniewice – Łowicz Główny,
- 12 Skierniewice – Łuków.

Linie kolejowe obsługiwane są przez Koleje Mazowieckie, Przewozy Regionalne oraz PKP Intercity. Ponadto przez teren Miasta przebiega również kolejowa linia towarowa nr 529 relacji Miedniewice – Skierniewice.

Zbiorową komunikację publiczną na terenie Miasta Skierniewice realizuje Miejski Zakład Komunikacji sp. z o.o., który obsługuje 14 linii autobusowych:

- Linie pospieszne:
  - A (Makowska, Nowomiejska/ Zwierzyniecka, Kozińskiego/ 1-Maja, Poniatowskiego, Lipowa, Zadębie, Batorego, Dworzec PKP – powrót),
  - B (Dworzec PKP, Szarych Szeregów, Skłodowskiej, Domarasiewicza, Kolbe – PKP Skierniewice Rawka – powrót);
- Linie stałe:
  - 1(Dąbrowice, Halinów, Łódzka, Poniatowskiego, Pl. Jana Pawła II, Batorego, Al. Niepodległości, Mszczonowska, Rawska, Zawadzkiego, Reymonta, Dworzec PKP, Mickiewicza, Szkolna, Sobieskiego, Unii Europejskiej, Miedniewicka, Mazowiecka – powrót),
  - 3 (Strobowska Cmentarz Komunalny, Pl. Jana Pawła II, Batorego, 1-go Maja, Kozińskiego, Zwierzyniecka, Makowska, Piłsudskiego, Prymasowska, Al. Niepodległości, Rawska, Kopernika, Mszczonowska, Jagiellońska, Sienkiewicza, Pl. Dworcowy/Dworzec PKP, Sobieskiego, Wiadukt, Widok, Nowobielańska, Armii Krajowej, Łowicka, Mokra Prawa – powrót),
  - 5 (Dąbrowice, Halinów Łódzka, Poniatowskiego, Lipowa, Zadębie, Pl. Jana Pawła II, Batorego, Al. Niepodległości, Mszczonowska, Zawadzkiego, Pomologiczna, Reymonta, Rybickiego, Sobieskiego, Wiadukt, Szarych Szeregów, Skłodowskiej, Fabryczna, Domarasiewicza, Kolbe/Dworzec PKP Skierniewice Rawka – powrót),
  - 6 (Armii Krajowej, Nowobielańska, Szarych Szeregów, Kardynała Wyszyńskiego, Wiadukt, Sobieskiego, Lelewela, Pl. Dworcowy/Dworzec PKP, Sienkiewicza, Jagiellońska, Mszczonowska, Cicha, Kopernika, Trzcicka, Podleśna – powrót),
  - 7 (Przemysłowa, Czerwona, Widok, Wiadukt, Sobieskiego, Lelewela, Dworcowa, Pl. Dworcowy/Dworzec PKP, Sienkiewicz, Jagiellońska, Mszczonowska, Kopernika,

- Rawska, Al. Niepodległości, Batorego, Pl. Jana Pawła II, 1-go Maja, Kozietułskiego, Poniatowskiego, Zadębie Lipowa, Zadębie Górna – powrót),
- 8 (Przemysłowa, Czerwona, Nowobielańska, Armii Krajowej, Kardynała Wyszyńskiego, Wiadukt, Sobieskiego, Reymonta, Zawadzkiego, Mszczonowska, 1-go Maja, Kozietułskiego, Piłsudskiego, Zwierzyniecka, Nowomiejska, Mokra Lewa, Wola Makowska, Maków, Święte – powrót),
- 10 (Dworzec PKP Skierniewice Rawska, Kolbego, Domarasiewicza, Fabryczna, Skłodowskiej, Nowobielańska, Armii Krajowej, Kardynała Wyszyńskiego, Wiadukt, Sobieskiego, Dworcowa/Dworzec PKP, Sienkiewicza, Jagiellońska, Mszczonowska, Kopernika, Rawska, Al. Niepodległości, Batorego, Pl. Jana Pawła II, Strobowska/ Graniczna, Strobowska/ Cmentarz komunalny – powrót);
- Linie okresowe – S1, S2, S3, S4, S5, które kursują w okresie Wszystkich Świętych (1 listopada).²¹

Dalekobieżną komunikację publiczną zapewnia PKS Skierniewice sp. z o.o. Przy pomocy autobusów PKS z Miasta bezpośrednio można dostać się do Białej Rawskiej, Brzezin, Grójca, Łodzi, Nowego Miasta nad Pilicą, Piotrkowa Trybunalskiego, Radomia, Sochaczewa, Tomaszowa Mazowieckiego oraz Warszawy.

GOSPODARKA WODNA I ŚCIEKOWA

W Mieście Skierniewice potrzeby bytowo – gospodarcze, jak i przemysłowe mieszkańców w zakresie dostępu do wody zaspokajane są tylko i wyłącznie z ujęć wód podziemnych. Eksploatacją ujęć podziemnych (czwartorzędowe, trzeciorzędowe, górnokredowe oraz dolnokredowe) zajmuje się Zakład Wodociągów i Kanalizacji „WOD-KAN” Sp. z o.o. w Mokrej Prawej. Miasto posiada 8 studni głębinowych, w których woda po uzdatnieniu nadaje się do spożycia. W porównaniu do innych miast województwa łódzkiego, Skierniewice posiadają jeszcze dość znaczne rezerwy dobrych jakościowo wód podziemnych.

Według danych GUS z 2012 roku całkowita długość czynnej sieci wodociągowej w Skierniewicach wynosi 161,1 km, przyłączonych do niej było 4 609 budynków mieszkalnych oraz budynków zbiorowego zamieszkania. Obecny stan zwodociągowania określany jest na 100%.

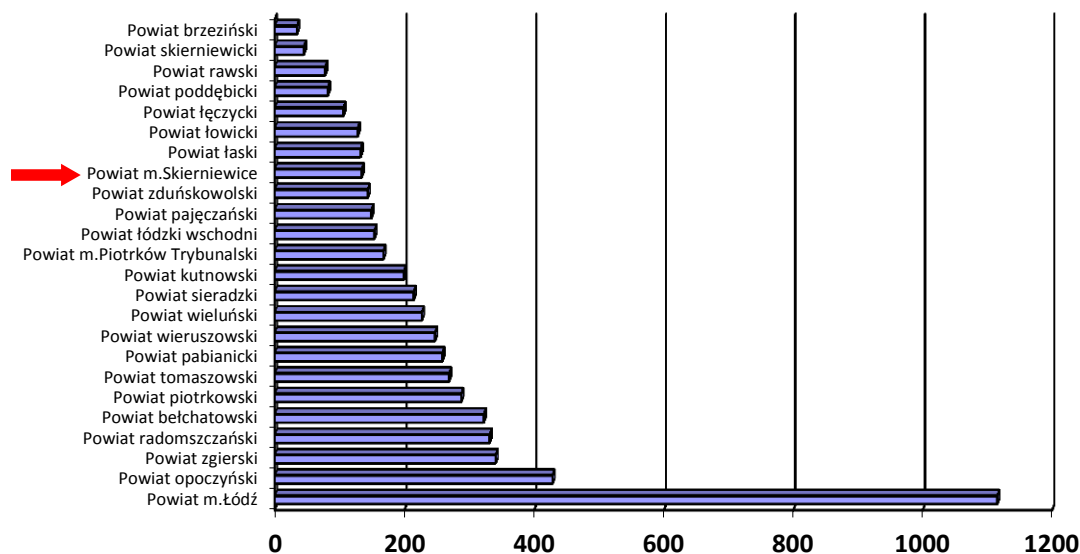
Dane GUS z 2012 roku podają, iż długość sieci kanalizacyjnej w Skierniewicach wynosi 134 km., a z oczyszczalni korzysta 48 788 mieszkańców Miasta. Sieć kanalizacyjna uzupełniana i wspierana jest przez system kanalizacji deszczowej. Również sieć kanalizacyjną w Mieście obsługuje Zakład Wodociągów i Kanalizacji „WOD-KAN” sp. z o.o., który zarządza również komunalną oczyszczalnią ścieków. Oczyszczalnia zlokalizowana jest w miejscowości Mokra Prawa nad rzeką Łupią-Skierniewką.

Poniższy rysunek przedstawia pozycję Miasta Skierniewice na tle innych powiatów województwa łódzkiego pod względem długości sieci kanalizacyjnej.

²¹ za: <http://www.mzkskierniewice.pl/>

Rysunek 21. Miasto Skierniewice na tle województwa łódzkiego pod względem długości (km) sieci kanalizacyjnej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Pod względem dostępu do sieci kanalizacyjnej Miasto podzielone jest na rejony z dostępem do kanalizacji ogólnospławnej (centralna część Miasta) oraz kanalizacji sanitarnej (część północna, południowa i zachodnia).

Do 2015 roku Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Skierniewicach sp. z o.o. planuje szereg inwestycji rozwojowo – modernizacyjnych obsługiwanych przez siebie sieci - wodociągowej i kanalizacyjnej. Najistotniejszą i najpoważniejszą co do skali inwestycją z zakresu infrastruktury technicznej, z którą Miasto musi się zmierzyć, jest odbudowa studni dla wód kredowych ujętych w rejonie ulicy Rawskiej oraz budowa stacji uzdatniania wody w zbliżonej lokalizacji. Celem inwestycji jest zagwarantowanie zaspokojenia wszystkich potrzeb w zakresie zaopatrzenia w wodę i uzyskanie pewności zasilania w wyniku pracy dwóch stacji uzdatniania.

Brak jakiegokolwiek uzbrojenia terenu przyszłej zabudowy uzdrowskiej również wymaga inwestycji miejskich, także w zakresie zaopatrzenia w wodę. Istnieje techniczna możliwość budowy sieci na tym obszarze, która powiązana będzie z istniejącym miejskim układem sieci wodociągowej. Niezbędną inwestycją jest również budowa rurociągów tłoczących wody solankowe o znacznej długości (ze wschodniej do południowo – zachodniej części Miasta).

GOSPODARKA ODPADAMI

Od 1 lipca 2013 roku uległ modyfikacji system odbierania odpadów stałych – zgodnie z ustawą z dnia 25 stycznia 2013 r. o zmianie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, każda z gmin staje się właścicielem odpadów wytworzonych przez mieszkańców. Zadaniem gminy jest ich odbiór, odzysk, unieszkodliwienie i składowanie. W wyniku przeprowadzonego postępowania przetargowego wyłoniony zostały podmiot odpowiedzialny za usługę odbioru odpadów komunalnych w Mieście: Głównymi źródłami wytwarzania odpadów komunalnych na terenie Miasta są:

- gospodarstwa domowe,
- obiekty infrastruktury, np. handel, usługi, zakłady rzemieślnicze, targowiska, szkolnictwo.

Na terenie Skierniewic organizowane są również, w wyznaczonych terminach, zbiórki odpadów wielkogabarytowych. Mieszkańcy mają wówczas możliwość wystawienia odpadów takich jak: zużyty sprzęt RTV-AGD, sprzęt elektryczny i elektroniczny.

Odpady komunalne z terenu Miasta Skierniewice gromadzone są na składowisku odpadów w Julkowie (gm. Skierniewice) o pojemności całkowitej 360 000 Mg. Składowisko spełnia wymagania techniczne i wymogi ochrony środowiska. W Skierniewicach brak jest czynnych składowisk odpadów niebezpiecznych, mogilnika, składowisk przyjmujących azbest oraz obiektów umożliwiających neutralizację odpadów medycznych. Nie działają również żadne podmioty unieszkodliwiające lub prowadzące odzysk odpadów niebezpiecznych.²²

SIEĆ ENERGETYCZNA, CIEPŁOWNICZA I GAZOWA

W energię elektryczną o niskim napięciu na terenie Miasta zaopatrywanych jest 19 670 odbiorców²³. Całą siecią zarządza Polska Grupa Energetyczna (PGE). Jeśli idzie o zaopatrzenie w gaz to do sieci przyłączonych jest 1 727 budynków mieszkalnych (jedno i wielorodzinnych), a całkowita jej długość wynosi 123 985 m. Za energię ciepłą dostarczaną do mieszkań i budynków użyteczności publicznej odpowiada Energetyka Ciepła sp. z o.o., z której obecnie korzysta 26 tys. osób. Firma dostarcza ciepło do ponad 10 500 mieszkań, 66 budynków użyteczności publicznej, 14 obiektów przemysłowych oraz 28 handlowo-usługowych.

Zaopatrzenie Miasta Skierniewice w energię gazową odbywa się za pośrednictwem magistrali Mory – Piotrków Trybunalski, a za dystrybucję odpowiada Mazowiecka Spółka Gazownicza sp. z o.o. o/Łódź. Wg danych GUS w 2012 roku z instalacji gazociągu korzystało ponad 65% ogółu mieszkańców Miasta Skierniewice.²⁴ W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego uwzględniono budowę gazociągu wysokiego ciśnienia relacji Rawa Mazowiecka – Lipce Reymontowskie z odgałęzieniem do Głuchowa, Skierniewic i Rogowa, Maków – Skierniewice, Nowy Kawęczyn – Skierniewice.²⁵

---

²² za: Program Ochrony Środowiska dla Miasta Skierniewice na lata 2012-2015 z uwzględnieniem lat 2016-2019, Skierniewice 2012

²³ Dane GUS za 2012 rok

²⁴ GUS, Bank Danych Lokalnych

²⁵ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego 2020. Aktualizacja, 2010

Rysunek 22. Sieć gazociągu wysokiego ciśnienia

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego

W planach rozwoju sieci gazowej Miasta Skierniewice najważniejszą inwestycją będą działania w zakresie rozbudowy sieci gazowej na obszarze projektowanej zabudowy uzdrowskiej, którego zaopatrzenie w gaz mogą zapewnić - budowa sieci w powiązaniu z siecią już istniejącą.

5.3.2. OCHRONA ŚRODOWISKA

Polityka Miasta w zakresie ochrony środowiska oraz działania podejmowane w celu jej realizacji określone zostały w „Programie Ochrony Środowiska Miasta Skierniewice na lata 2012 – 2015 z uwzględnieniem lat 2016 – 2019”. Główne cele strategiczne tego dokumentu to:

- Poprawa stanu środowiska
- Minimalizacja zagrożeń dla środowiska
- Rozwój gospodarczy w oparciu o wysoką świadomość ekologiczną mieszkańców.

Plan działań na najbliższe lata zakłada kontynuację już podjętych oraz inicjowanie nowych inwestycji w zakresie poprawy infrastruktury ochrony środowiska w następujących obszarach:

- Ochrona powietrza atmosferycznego
- Ochrona przed hałasem
- Ochrona przed promieniowaniem elektromagnetycznym
- Ochrona wód podziemnych i powierzchniowych
- Gospodarka odpadami
- Ochrona gleb i powierzchni ziemi
- Ochrona środowiska przyrodniczego
- Minimalizacja zagrożeń dla środowiska
- Przyjazny środowisku naturalnemu rozwój gospodarczy
- Edukacja ekologiczna.

Zakres planowanych inwestycji w ramach wskazanych obszarów zamieszczono w „Programie Ochrony Środowiska Miasta Skierniewice na lata 2012 – 2015 z uwzględnieniem lat 2016 – 2019”. Działania inwestycyjne poprawiające stan środowiska przyrodniczego na terenie Miasta realizowane będą w większości przez samorząd oraz inne instytucje (w szczególności inwestycje związane z infrastrukturą techniczną). Działania organizacyjne realizowane będą dodatkowo we współpracy z instytucjami funkcjonującymi w sektorze gospodarki komunalnej, a także z organizacjami pozarządowymi. Ponieważ możliwości inwestycyjne są silnie uzależnione od sytuacji finansowej jednostek samorządowych, ważne będą działania związane z pozyskiwaniem środków zewnętrznych w celu dofinansowania realizacji planowanych inwestycji.

5.4. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA

5.4.1. EDUKACJA

System edukacyjny w Mieście Skierniewice obejmuje opiekę, kształcenie dzieci i młodzieży, a także dorosłych oraz szkolnictwo wyższe. W roku szkolnym 2012/2013 na terenie Miasta funkcjonowały następujące placówki oświatowo-wychowawcze:

- 16 placówek wychowania przedszkolnego, w tym 8 przedszkoli publicznych (jedna placówka rozpoczyna działalność 1 września 2014 r.),
- 9 szkół podstawowych, w tym 6 placówek publicznych,
- 8 gimnazjów, w tym 5 placówek publicznych,
- 1 gimnazjum dla dorosłych,
- 11 liceów ogólnokształcących, w tym 6 publicznych,
- 3 licea ogólnokształcące uzupełniające dla absolwentów zasadniczych szkół zawodowych,
- 4 technika publiczne,
- 1 technikum uzupełniające dla absolwentów zasadniczych szkół zawodowych,
- 3 zasadnicze szkoły zawodowe publiczne,
- 10 prywatnych szkół policealnych,
- Państwowa Szkoła Muzyczna I stopnia,
- Samorządowa Szkoła Muzyczna II stopnia
- specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy,
- szkoła przysposabiająca do pracy (w specjalnym ośrodku szkolno-wychowawczym),
- zespoły rewalidacyjno-wychowawcze (w specjalnym ośrodku szkolno-wychowawczym),
- 2 poradnie psychologiczno – pedagogiczne, w tym 1 publiczna,
- 2 ośrodki dokształcania i doskonalenia zawodowego²⁶,
- 3 świetlice opiekuńczo-wychowawcze i profilaktyczne²⁷.

Ofertę edukacyjną Miasta uzupełniają również liczne centra i ośrodki kształcenia oraz szkoły wyższe (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Skierniewicach i Wyższa Szkoła Humanistyczno – Ekonomiczna im. prof. Szczepana A. Pieniążka). Studenci mają do wyboru takie kierunki jak: ekonomia, finanse i rachunkowość, ogrodnictwo, informatyka, kosmetologia, dietetyka, socjologia, filologia polska, administracja, pedagogika, socjologia, ogrodnictwo i logistyka. Brak jest niestety możliwości kształcenia na poziomie wyższym na kierunku rolniczym. Skierniewice są również siedzibą stacji doświadczalnej Wydziału Rolniczego Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego oraz Instytutu Ogrodnictwa, powstałego z połączenia dwóch renomowanych jednostek badawczo – rozwojowych (Instytutu Sadownictwa i Kwiaciarstwa im. Szczepana Pieniążka i Instytutu Warzywnictwa im. Emila Chroboczka).

²⁶ Informacja opracowana na podstawie zestawienia zbiorczego opracowanego w Systemie Informacji Oświatowej na dzień 30 września 2013 r.

²⁷ Informacja opracowana na podstawie wykazu jednostek zamieszczonych na tronie UM Skierniewice <http://www.skierniewice.net.pl>

Rysunek 23 . Instytut Ogrodnictwa w Skierniewicach

Źródło: <http://www.inhort.pl/>

W ramach Instytutu na terenie Skierniewic funkcjonują trzy działy: sadownictwo, warzywnictwo i rośliny ozdobne. Instytut, jako jedyny w Polsce, ma Ośrodek Produkcji Elitarnego Materiału Szkółkarskiego w Prusach k/Skierniewic. Program badawczy Instytutu Ogrodnictwa obejmuje zagadnienia związane z produkcją ogrodnictw - badania nad biologicznymi podstawami produkcji owoców, warzyw i roślin ozdobnych, biotechnologię, genetykę i hodowlę twórczą roślin ogrodnictw, agrotechnikę, fitopatologię, szkółkarstwo i ochronę zasobów genowych roślin sadowniczych, warzywnych i ozdobnych, nawadnianie roślin, uprawę grzybów jadalnych, przetwórstwo i przechowywanie owoców i warzyw, bezpieczeństwo żywności, agroinżynierię, ekonomikę i marketing. Instytut Ogrodnictwa to również ważne centrum szkoleniowe posiadające uprawnienia do nadawania stopni naukowych doktora i doktora habilitowanego nauk rolniczych w dziedzinie ogrodnictwa oraz przeprowadzania postępowań o nadanie tytułu profesora nauk rolniczych. W Instytucie działają: Studium Doktoranckie oraz Centrum Badawczo-Szkoleniowe Techniki Ochrony Roślin. Jednostka organizuje również kursy, szkoły letnie i studia podyplomowe dla młodych pracowników naukowych, producentów oraz pracowników ośrodków doradztwa rolniczego²⁸.

---

²⁸ Instytut Ogrodnictwa InHort Skierniewice, <http://www.inhort.pl>

Od 2007 roku zwiększa się udział kwoty wydawanej z budżetu Miasta na działania związane z oświatą i wychowaniem. W roku 2012 ich procentowy udział w budżecie wyniósł 45,6%, podczas gdy pięć lat wcześniej był o 6 punktów procentowych niższy (39,9%). Świadczy to o istotności tego obszaru w prowadzonej przez samorząd polityce rozwoju kapitału ludzkiego.

Tabela 8. Wydatki z budżetu Miasta na oświatę i wychowanie

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
w PLN	50 444 926,77	58 695 615,87	69 041 035,11	74 368 226,78	83 087 258,81	83 845 585,93
%	39,9%	39,3%	42,5%	40,0%	43,0%	45,6%

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

W celu zwiększenia konkurencyjności skierniewickich szkół Miasto realizuje działania zarówno z zakresu poprawy infrastruktury (modernizacje budynków, dostosowywanie do potrzeb niepełnosprawnych), jak również rozwoju kapitału ludzkiego (doskonalenie kadry nauczycieli, opiekunów, wzbogacanie oferty zajęć edukacyjnych oraz opiekuńczo-wychowawczych, stypendia i zasiłki szkolne). W latach ubiegłych podejmowano szereg projektów mających na celu podniesienie poziomu jakości edukacji m.in. poprzez rozszerzenie i dostosowanie oferty edukacyjnej do zmian zachodzących na lokalnym rynku, uruchomienie portalu edukacyjnego Miasta wspomagającego zarządzanie systemem oświatowym.

Tabela 9. Projekty edukacyjne

Tytuł	Opis	Czas realizacji
1. Bezpieczna Szkoła w Bezpiecznym Mieście	Szeroko zakrojona akcja profilaktyczna, obejmująca wykłady, koncerty, konferencje, wystawy, debaty, małe formy teatralne oraz warsztaty profilaktyczne adresowane do dzieci i młodzieży. W ramach projektu realizowane są m.in. spotkania z policjantami, strażą pożarną, strażą ochrony kolei.	Od 2010
2. Klub Historyczny im. gen. Stefana Roweckiego	Celem Klubu jest zapoznanie członków i sympatyków, a także szerokich kręgów społeczeństwa, w tym młodzieży, z opartą na rzetelnych podstawach naukowych wiedzą historyczną o losach państwa i społeczeństwa polskiego w latach okupacji i powojennego zniewolenia. W przekonaniu pomysłodawców Klubu ta wiedza powinna być podstawą kształtowania patriotycznych postaw społeczeństwa.	Od 2010
3. Program stypendialny Prezydenta Miasta Skierniewice	Stypendia za wybitne osiągnięcia w nauce lub wybitne osiągnięcia artystyczne. Przyznawane jest za dany rok szkolny uczniom szóstej klasy szkoły podstawowej wszystkich klas gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, w tym również szkół specjalnych.	Od 2009
4. Międzynarodowa wymiana młodzieży	Wymiana młodzieży pomiędzy miastami Polski i Ukrainy na podstawie porozumienia partnerskiego pomiędzy Skierniewicami i miastem Łubny.	Od 2008

Tytuł	Opis	Czas realizacji
5. Radosna Szkoła	Rządowy program, celem którego jest zapewnienie najmłodszym uczniom warunków do aktywności ruchowej w szkołach (dofinansowanie na zakup pomocy dydaktycznych na wyposażenie placów zabaw i świetlic).	2009-2014
6. Wyprawka szkolna	Pomoc uczniom w formie dofinansowania do zakupu podręczników.	Od 2012
7. Nabór elektroniczny do szkół ponadgimnazjalnych	Rekrutacja do szkół ponadgimnazjalnych przeprowadzana przy użyciu systemu, który w całości obsługiwany jest przez użytkowników przy pomocy Internetu (www.lodzkie.edu.com.pl).	Od 2006
8. EFS - Elektroniczny dziennik	Głównym celem projektu jest podniesienie jakości procesu kształcenia poprzez realizację i wdrożenie programów i narzędzi efektywnego zarządzania placówką oświatową.	2012
9. Wiedząc więcej - lepiej uczyć	Celem jest umożliwienie pełnego wykorzystania potencjału zasobów ludzkich skierniewickich placówek oświatowych, przede wszystkim poprzez podniesienie kwalifikacji zawodowych nauczycieli i kadry zarządzającej oświatą.	Od 2009
10. Dziennik elektroniczny	Wprowadzenie komputerowego dziennika lekcyjnego.	Od 2009
11. Inwestycje w placówkach oświatowych	Termomodernizacja budynków szkolnych w Skierniewicach	2009-2013
	Kompleksowa termomodernizacja szkół na terenie Miasta Skierniewice jako przykład zmniejszenia zanieczyszczenia powietrza poprzez oszczędzanie energii	2007-2010
12. Europejski Fundusz Społeczny dla Edukacji	W ramach Europejskiego Funduszu Społecznego realizowane były: stypendia dla uczniów i studentów, zajęcia pozalekcyjne, studia podyplomowe dla nauczycieli, identyfikacja i analiza potrzeb edukacyjnych ponadgimnazjalnego szkolnictwa zawodowego, wdrożenie elektronicznego dziennika w szkołach ponadgimnazjalnych.	Od 2004
13. Program Odkrywania Talentów "Poławiacze Perel"	Kolejna inicjatywa wspierająca uzdolnionych uczniów. Program organizowany przez Wszechnicę Uniwersytetu Jagiellońskiego, w którym Prezydent Miasta Skierniewice przyjął rolę fundatora Szkoły Letniej dla wybranych uczniów klas I i II szkół ponadgimnazjalnych. Celem programu jest dotarcie do najzdolniejszych młodych ludzi z różnych środowisk i umożliwienie im pracy nad uzdolnieniami naukowymi oraz artystycznymi.	Od 2014
14. Jak ryba w wodzie	Program promocji umiejętności pływania wśród uczniów szkół podstawowych prowadzonych przez Miasto Skierniewice. Uczniowie nieodpłatnie korzystali z basenu, zajęć z instruktorem oraz transportu na trasie szkoła – pływalnia – szkoła. Miasto otrzymało na ten cel dofinansowanie z Ministerstwa Sportu i Turystyki.	Od 2009
15. Grupa Wymiany Doświadczeń	Spotkania w ramach Grupy to okazja do odbycia krótkiej wizji lokalnej pozwalającej poznać sposoby organizacji dostarczania usług oświatowych w innych miastach.	Od 2009

Źródło: UM Skierniewice, <http://www.skierniewice.net.pl/>

O dobrze funkcjonującym systemie edukacyjnym w Mieście świadczą wyniki osiągnięte przez skierniewickich uczniów.

Zestawienie średnich wyników ze sprawdzianu przeprowadzonym po szkole podstawowej w 2014 roku w zależności od lokalizacji szkoły przedstawia poniższa tabela.

Tabela 10. Zestawienie średnich wyników ze sprawdzianu po szkole podstawowej w 2014 r.

	Liczba uczniów	Średnia	Odchylenie standardowe
Wieś	137 307	24,7	8,0
Miasto do 20 tys. mieszkańców	54 164	25,1	8,0
Miasto od 20 tys. do 100 tys. mieszkańców	66 688	26,3	7,8
Miasto powyżej 100 tys. mieszkańców	81 206	27,8	7,8

Źródło: <http://www.cke.edu.pl/>

Średni wynik dla miast od 20 do 100 tys. mieszkańców wyniósł w 2014 roku 26,3 punkta. Średnia Miasta Skierniewice podana przez OKE Łódź w 2014 roku wyniosła 27,10 (dla porównania w 2013 roku wyniosła 24,83) co uplasowało nas na II miejscu wśród powiatów. Wyższy wynik w 2014 roku osiągnęło jedynie m. Piotrków Trybunalski tj. 27,71.

Zestawienie przedstawione poniżej prezentuje wyniki egzaminu w poszczególnych szkołach w Mieście Skierniewice.

Tabela 11. Zestawienie wyników egzaminu po szkole podstawowej w poszczególnych szkołach w Skierniewicach

Szkoła	Adres		W szkole	Gminie	Powiecie	Województwie	Kraju	
								Liczba zdających
Szkoła Podstawowa nr 5 w Zespole Sportowych Szkół Ogólnokształcących im. Jana Pawła II w Skierniewicach	Konopnickiej 5	Skierniewice	79	71,3	67,7	67,7	64,4	64,6
Szkoła Podstawowa nr 9 im. Marii Grzegorzewskiej w Zespole Szkół Integracyjnych w Skierniewicach	ul. Tetmajera 7	Skierniewice	64	73,0	67,7	67,7	64,4	64,6
Szkoła Podstawowa nr 7 im. K. Makuszyńskiego w Skierniewicach	ul. Św.M.Kolbe 30	Skierniewice	19	77,4	67,7	67,7	64,4	64,6
Szkoła Podstawowa Nr 2 im. Tadeusza Kościuszki w Skierniewicach	1-go Maja 15	Skierniewice	99	63,6	67,7	67,7	64,4	64,6
Szkoła Podstawowa nr 1 im. Henryka Sienkiewicza w Skierniewicach	Sienkiewicza 14	Skierniewice	19	46,8	67,7	67,7	64,4	64,6
SZKOŁA PODSTAWOWA NR 4 IM. MARII SKŁODOWSKIEJ - CURIE W SKIERNIEWICACH	Jasna 30	Skierniewice	90	65,3	67,7	67,7	64,4	64,6
Szkoła Podstawowa im. ks. Stanisława Konarskiego	Kard. S. Wyszyńskiego 12	Skierniewice	31	74,8	67,7	67,7	64,4	64,6

Źródło: <http://www.cke.edu.pl/>

Bardzo korzystnie na tle województwa przedstawiają się wyniki egzaminu gimnazjalnego (2014), podczas którego uczniowie szkół skierniewickich uzyskali wyniki wyższe od średniej wojewódzkiej w każdej części egzaminu, poza językiem rosyjskim.

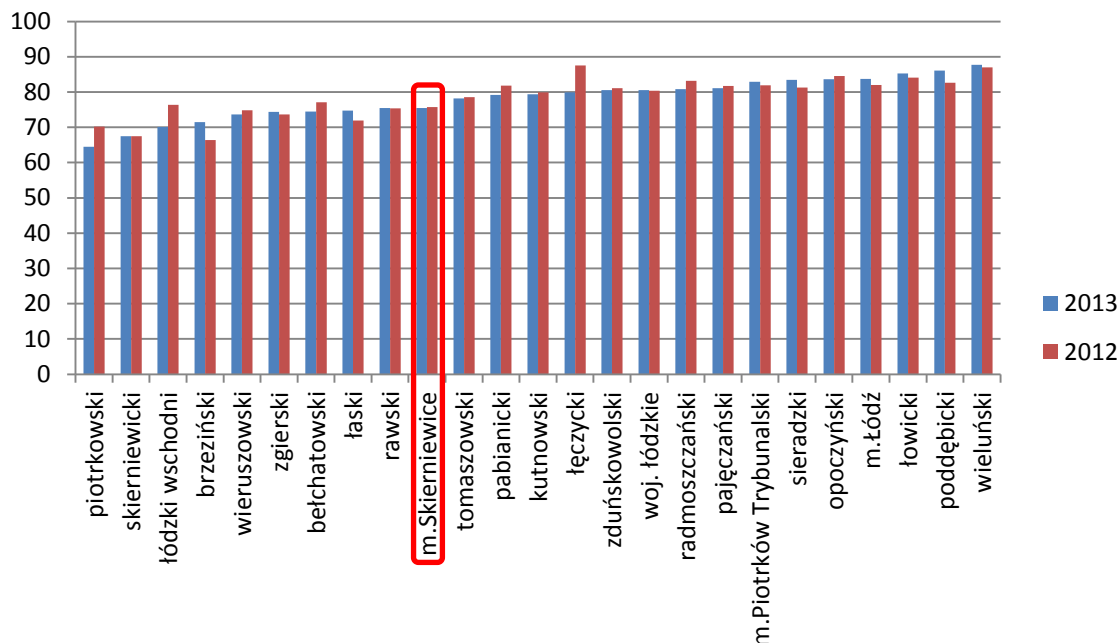
Tabela 12. Wyniki egzaminu gimnazjalnego 2014

Egzamin	% Miasto Skierniewice	% województwo łódzkie
Język polski	71,3%	68%
Historia	62,6%	59%
Matematyka	52,3%	48%
Przyroda	55,6%	53%
Język angielski (P)	74,4%	66%
Język angielski (R)	54,0%	46,0%
Język niemiecki (P)	57,7%	55%
Język niemiecki (R)	44,9%	39%
Język rosyjski (P)	56,2%	65,0%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych OKE Łódź

Analizując natomiast wyniki egzaminacyjne uczniów szkół ponadgimnazjalnych widać, iż nie odbiegają one znacząco od średnich wyników wojewódzkich. Pod względem zdawalności egzaminu maturalnego w 2014 r (wyniki bez sesji sierpniowej) Miasto Skierniewice, z wynikiem 75,7%, plasuje się na piętnastej pozycji w województwie łódzkim.

Rysunek 24. Zdawalność egzaminu maturalnego w 2013 na tle województwa łódzkiego (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych OKE Łódź

5.4.2. OPIEKA ZDROWOTNA

W ramach publicznej służby zdrowia w Skierniewicach funkcjonuje Wojewódzki Szpital Zespolony, a także Powiatowa Stacja Sanitarno – Epidemiologiczna, filia Instytutu Stomatologii Uniwersytetu Medycznego w Łodzi (Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Uniwersytecki Szpital Kliniczny Nr 6) oraz Pogotowie Ratunkowe Wojewódzkiej Stacji Ratownictwa Medycznego. Szpital jest jednostką samorządu województwa łódzkiego, świadcząca usługi w zakresie kompleksowej diagnostyki, leczenia, rehabilitacji oraz profilaktyki. W jego strukturze można wyróżnić: 13 oddziałów, izbę przyjęć i szpitalny oddział ratunkowy, zakład rehabilitacji, poradnie specjalistyczne oraz pracownie diagnostyki laboratoryjnej, obrazowej i endoskopii. W grudniu 2013 roku rozpoczęto prace związane z budową przy szpitalu lądowiska dla helikopterów medycznych. Skierniewice leżą blisko ciągów komunikacyjnych (w tym autostrady A2), toteż ewentualne wypadki na tych trasach będą mogły być obsługiwane przez skierniewicki szpital, a dzięki pogotowiu lotniczemu pacjenci będą mogli uzyskać szybką pomoc i natychmiastowy transport do wyspecjalizowanych ośrodków medycznych.

Na terenie Miasta funkcjonuje także 26 podmiotów w większości należących do sektora niepublicznego, udzielających świadczeń zdrowotnych w formie ambulatoryjnej. W ramach ww. przychodni pacjenci mają dostęp do poradni i gabinetów takich specjalizacji jak: ginekologia, stomatologia, laryngologia, czy medycyna pracy. Analizując dane statystyczne z ostatnich sześciu/siedmiu lat, zaobserwować można wzrost o ponad jedną trzecią liczby placówek leczniczych oraz aptek. Zmniejszyła się natomiast liczba udzielonych w ramach podstawowej opieki zdrowotnej porad.

Tabela 13. Opieka zdrowotna na terenie Miasta Skierniewic

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Obiekty opieki zdrowotnej	19	20	23	23	24	25
Publiczne	2	2	2	2	2	-
Niepubliczne	17	18	21	21	22	-
Przychodnie podległe samorządowi terytorialnemu	1	1	1	1	1	1
Liczba udzielonych porad POZ	276 925	302 837	309 061	288 208	285 490	264 094
Liczba aptek	19	17	25	23	23	26
Liczba ludności na aptekę	2 575	2 883	1 958	2 114	2 116	1 873

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS, Bank Danych Lokalnych

Od 2010 r. Miasto Skierniewice jest członkiem Stowarzyszenia Zdrowych Miast Polskich. Stowarzyszenie nawiązuje w swoich celach statutowych do zainaugurowanego przez WHO w 1988 roku Programu Zdrowe Miasta. Organizacja skupia miasta i gminy, które wzięły na siebie odpowiedzialność za realizację na poziomie lokalnym kompleksowych działań w zakresie promocji zdrowia, adaptując je do swoich możliwości i warunków. W ramach dotychczasowych działań Miasto Skierniewice zostało uhonorowane tytułem Lidera Ogólnopolskiego Programu Zwalczenia Grypy, przeprowadzono również modernizację zabytkowego Parku Miejskiego oraz zaprojektowano nowe tereny zielone tj. Park Zdrojowy, Park Rekreacyjny, Park Leśny²⁹.

W ramach działań związanych z promocją zdrowia i profilaktyką na terenie Miasta przeprowadzane są akcje edukacyjne i programy przesiewowe z zakresu raka piersi, szyjki macicy, chorób układu krążenia, gruźlicy, czy wczesnego wykrywania jaskry i cukrzycy. W 2011 roku opracowany został przez Miasto „Program Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2011-2015 dla Miasta Skierniewice”. W 2012 roku Prezydent Miasta Skierniewice podpisał list intencyjny z Powiatową Stacją Sanitarno-Epidemiologiczną w sprawie współpracy na rzecz realizacji projektu pt. „Odświeżamy nasze miasta. TOB3CIT (Tobacco Free Cities)” przyczyniającego się do zwiększania świadomości społecznej w zakresie zagrożeń wynikających z palenia tytoniu. Miasto angażuje się również w zadania z zakresu ochrony i promocji zdrowia poprzez dotowanie organizacji pozarządowych, działających na rzecz osób niepełnosprawnych oraz starszych.

5.4.3. POMOC SPOŁECZNA

Udzielaniem wsparcia osobom i rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej i materialnej zajmuje się Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Skierniewicach. Świadczona pomoc społeczna wspiera rodziny w działaniach zmierzających do zaspokojenia podstawowych potrzeb.

Analizując dane GUS dotyczące zarówno udzielonego wsparcia, jak również liczby osób z niego korzystających widać, iż od 2010 roku wzrasta liczba gospodarstw domowych i osób korzystających ze

²⁹ Stowarzyszenie Zdrowych Miast Polski, <http://www.szmp.pl/>

środowiskowej pomocy społecznej, a w 2012 roku udział procentowy osób korzystających z pomocy w ogólnej liczbie ludności tylko o 0,4 punktu procentowego mniej niż w roku 2008. Zaobserwowany z kolei na przestrzeni analizowanych pięciu lat spadek liczby rodzin i osób korzystających ze świadczeń rodzinnych jest nie tyle skutkiem polepszającej się sytuacji materialnej tej grupy, co niewaloryzowanymi od 2006 roku kryteriami dochodowymi, uprawniającymi do otrzymania pomocy. Nie zmieniające się kryteria powodują, że nawet rodzinom z najniższymi dochodami trudno ubiegać się o wsparcie.

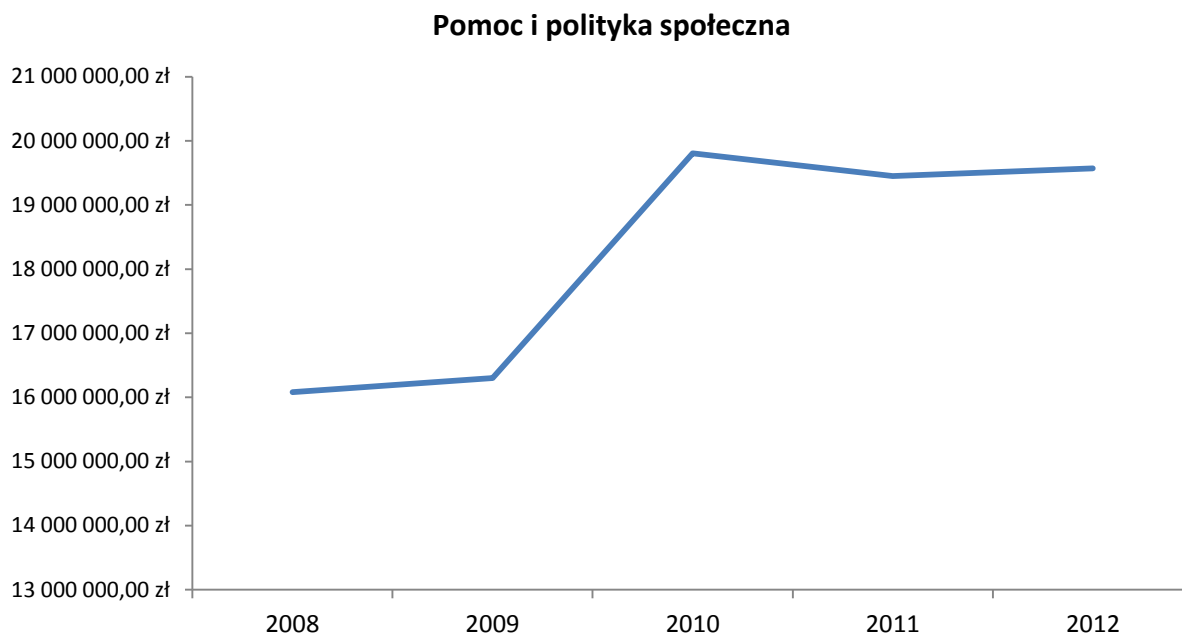
Tabela 14. Pomoc społeczna w Mieście Skierniewice

Świadczenia pomocy społecznej	jednostka	2008	2009	2010	2011	2012
Korzystający ze środowiskowej pomocy społecznej						
gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej	gosp. dom.	1 193	990	1 059	1 128	1 172
osoby w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej	osoba	2 852	2 059	2 374	2 566	2 612
udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem	%	5,8	4,2	4,9	5,3	5,4
Korzystający ze świadczeń rodzinnych						
rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci	rodzina	1 371	1 040	935	871	805
dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny - ogółem	osoba	2 691	2 049	1 814	1 705	1 568
dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny	osoba	2 434	1 867	1 677	1 575	1 447
udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku	%	26,6	20,9	18,9	17,8	16,4
Kwoty świadczeń rodzinnych wypłaconych w roku - ogółem						
kwota świadczeń rodzinnych	tys. zł	5 838	5 224	5 655	5 666	5 369
kwota zasiłków rodzinnych (wraz z dodatkami)	tys. zł	3 628	3 059	3 241	3 074	2 783
kwota zasiłków pielęgnacyjnych	tys. zł	1 375	1 386	1 416	1 416	1 409

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

W roku 2012 kwota wydatków na pomoc społeczną wyniosła w Skierniewicach ponad 16 mln zł, co stanowiło blisko 9% budżetu Miasta, na pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej wydano ponad 3,5 mln zł (1,9%). Co ważne, udział wydatków na pomoc społeczną i politykę społeczną od 2008 roku utrzymuje się na podobnym poziomie 10% - 10,8%.

Rysunek 25. Wydatki na pomoc społeczną i pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS, Bank Danych Lokalnych

W celu wspierania i polepszania warunków materialnych rodzin wielodzietnych, zamieszkałych na terenie Miasta Skierniewice, od 01.01.2012 roku w Skierniewicach wprowadzono kartę dużej rodziny, tzw. **Skierniewicka Rodzina PLUS**, uprawniającą do wielu zniżek nie tylko w instytucjach samorządowych, ale także w prywatnych sklepach i punktach usługowych na terenie Skierniewic (m.in. do 50% ulgi w biletach na basen, kino, bezpłatnych zajęć w Miejskim Centrum Kultury). W maju 2014 roku z karty korzystało 455 rodzin, mających na utrzymaniu troje lub więcej dzieci.

Wsparcie dla seniorów oferuje na terenie Miasta Dom Dziennego Pobytu „Niedziela”. Prowadzi on działalność kulturalno – oświatową i zajęcia terapeutyczne dla osób w wieku emerytalnym, samotnych oraz o zmniejszonej sprawności psychofizycznej. Dom zapewnia całodzienną opiekę i wyżywienie bez odrywania osoby uczestniczącej od środowiska, w którym żyje.

5.4.4. PORZĄDEK PUBLICZNY I OCHRONA PRZECIWPÓŻAROWA

Podmiotami odpowiedzialnymi za utrzymanie porządku i bezpieczeństwa publicznego na terenie Miasta Skierniewice są jednostki Komendy Miejskiej Policji, Straży Miejskiej oraz Państwowej Straży Pożarnej. Wg danych policji (obejmujących łączne statystyki wydarzeń z terenu Miasta i całego powiatu skierniewickiego) wynika, iż ogólna liczba popełnionych przestępstw zaistniałych w 2013 roku była niższa od roku poprzedniego, co świadczy o wzroście bezpieczeństwa na terenie Miasta i Powiatu.

Tabela 15. Przestępstwa odnotowane

Przestępczość	2007	2008	2009	2010	2011	2012 ³⁰	2013 ³¹
drogowe	274	239	238	185	208	-	374
gospodarcze	102	58	109	140	130	-	187
Ogółem	1 645	1 432	1 632	1 484	1 511	1 934	1 638

Źródło: Opracowanie własne

Zaznaczyć jednak należy, iż w ogólnej liczbie przestępstw wzrósł udział przestępstw drogowych oraz przestępczości gospodarczej. W 2013 roku na terenie działania KMP w Skierniewicach zaistniało 1 638 przestępstw, w tym 187 gospodarczych i 374 drogowe. W celach prewencyjnych wprowadzone zostały, w miejscach najbardziej zagrożonych (rejon Rynku, ul. Sienkiewicza i ulic przyległych), ponadnormatywne patrole wspólne policji oraz straży miejskiej. Celem zwiększenia bezpieczeństwa na terenach placówek oświatowych prowadzone są patrole szkolne oraz zainstalowany został system monitoringu wizyjnego.

Tabela 16. Zdarzenia odnotowane przez Państwową Straż Pożarną w Skierniewicach

Zdarzenia	2009 ³²	2010	2011	2012	2013 ³³
Požary	290	240	251	366	231
Zagrożenia miejscowe	563	562	764	634	1079
Falszywe alarmy	19	35	51	49	61
Ogółem	872	837	1 066	1 049	1 371
w tym Miasto Skierniewice	466	747	606	515	678

Źródło: Opracowanie własne

³⁰ sprawozdania z działalności Komisji Bezpieczeństwa i Porządku funkcjonującej przy Prezydencie Miasta Skierniewice i Staroście Skierniewickim, Dz.U.Wł. (20.02.2013), poz. 960

³¹ j/w Dz.U.Wł. (14.03.2014), poz. 1324

³² Straż pożarna podsumowała rok, art. na stronie www.skierniewice.net.pl

³³ sprawozdania z działalności Komisji Bezpieczeństwa i Porządku funkcjonującej przy Prezydencie Miasta Skierniewice i Staroście Skierniewickim, Dz.U.Wł. (14.03.2014), poz. 1324

Jak wynika ze statystyk prowadzonych przez Komendę Miejską Państwowej Straży Pożarnej Skierniewice, liczba odnotowanych interwencji wzrosła w analizowanym okresie o ponad połowę. W roku 2013 liczba zdarzeń wynosiła 1 371, z czego blisko połowa miała miejsce na terenie Miasta (678). W stosunku do roku poprzedniego w Mieście liczba ta wzrosła o ponad 31%. Największy wzrost zaobserwowano w kategorii odnotowanych zagrożeń miejscowych (ponad 70%) oraz fałszywych alarmów (24,5%), zmniejszyła się natomiast liczba pożarów. Najczęstszą przyczyną zagrożeń miejscowych były gwałtowne opady atmosferyczne i silne wiatry, zagrożenia stwarzane przez zwierzęta oraz wypadki drogowe. W ogólnej liczbie pożarów przeważały pożary małe, co świadczy o skuteczności działań podejmowanych przez jednostki straży i szybkości ich interwencji.

5.4.1. KULTURA

Ważnym elementem podnoszącym atrakcyjność turystyczną Skierniewic jest ich bogata historia oraz liczne zabytki architektury, będące materialnymi dowodami przeszłości Miasta. Strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej obejmuje teren Starego Miasta, w tym Rynek z kamienicami z końca XIX i początku XX wieku oraz wbudowanym w ich zwarty ciąg budynkiem Ratusza (II poł. XIX w.). Do jednego z najciekawszych miejsc należy niewątpliwie zespół Pałacu Arcybiskupiego (XVII-XIX w.), częścią którego jest Pałac Prymasowski wybudowany na początku XVII w., a rozbudowany w połowie XVIII w. Pałac stanowił siedzibę arcybiskupów gnieźnieńskich m.in. Ignacego Krasickiego, a w wieku XIX pełnił funkcję rezydencji letniej Wielkiego Księcia Konstantego, a później carów Mikołaja I i Aleksandra I. Po odzyskaniu niepodległości osadę pałacową przekazano Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, a obecnie pałac należy do Instytutu Ogrodnictwa.

Rysunek 26 . Pałac Prymasowski

Źródło: www.turystyka.um.skierniewice.pl

Osoby zwiedzające zespół arcybiskupi mają szansę obejrzeć również Pałacyk Myśliwski - zwany willą „Aleksandrią” lub pałacykiem Sabediany oraz park położony po obu stronach rzeki Łupi, a także klasycystyczną Pałacową Bramę Wjazdową z II połowy XVIII wieku.

W centrum Miasta położony jest także ciekawy pod względem architektonicznym budynek z lat dwudziestych XX w. zwany Domem Sejmikowym, pełniący obecnie funkcję siedziby władz starostwa

powiatowego. Kolejnymi budowlami charakterystycznymi na terenie Skierniewic są: modrzewiowy dworek Konstancji Gładkowskiej z II połowy XIX wieku, w którym obecnie mieści się Izba Historii Skierniewic oraz Willa Kozłowskich – obecnie siedziba Urzędu Stanu Cywilnego.

Jednym z bardziej znanych obiektów architektonicznych w Skierniewicach jest Dworzec Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej. Wybudowany w 1874 roku w stylu gotyku angielskiego z wnętrzami neoklasycystycznymi, spłonął w czasie I wojny światowej w roku 1914. Został gruntownie odremontowany w latach 1992 – 2003 i stanowi obecnie dobrze rozpoznawalną w regionie wizytówkę Miasta. Cenny pod względem historycznym jest także zespół lokomotywni zlokalizowany przy ul. Łowickiej, który w 2002 roku został przekazany Polskiemu Stowarzyszeniu Miłośników Kolei w celu stworzenia miejsca upamiętniającego historię polskiego kolejnictwa i zagospodarowania przestrzeni pod wystawę taboru i techniki związanej z koleją (ekspozycja obejmuje m.in. semafony, urządzenia nastawcze, sprzęt łączności).

Rysunek 27. Dworzec w Skierniewicach (dawnej Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej)

Źródło: <http://turystyka.um.skierniewice.pl/>

Ciekawymi punktami na mapie Miasta są zabytki architektury sakralnej, do których należą m.in.: Kościół pod wezwaniem św. Jakuba Apostoła, którego początki datuje się na drugą połowę XVIII wieku, wraz z dzwonnica i przykościelnym cmentarzem; Kościół p.w. św. Stanisława, barokowa budowla z pierwszej połowy XVIII wieku wraz z cmentarzem św. Stanisława oraz Kościół p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (Kościół Garnizonowy) przebudowany w dwudziestoleciu międzywojennym z XIX-wiecznej cerkwi prawosławnej, wzniesionej w czasie zaborów. Wśród pozostałych obiektów wpisanych do rejestru zabytków wymienić należy również: żydowski dom modlitwy (na ul. Batorego), zespoły cmentarzy żydowskich (przy ul. Granicznej i ul. Strobowskiej) oraz zespół koszarowy (przy ul. Batorego)³⁴.

Zaspokajaniem potrzeb kulturalnych i animowaniem życia społeczno – kulturalnego w Mieście zajmują się takie podmioty jak:

³⁴ Wykaz zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości województwa łódzkiego (stan na 31.12.2012 r.), Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Łodzi

- **Miejski Ośrodek Kultury** w Skierniewicach, w ramach którego działają: kino „Polonez” wraz z Dyskusyjnym Klubem Filmowym,; Klub „Konstancja” skupiający zespoły amatorskie, koła zainteresowań, kluby seniora i uniwersytet trzeciego wieku, Miejska Orkiestra Dęta oraz rozgłośnia radiowa RSC. W ramach struktur MOK w 2012 roku powołano do życia Regionalną Akademię Twórczej Przedsiębiorczości, która poza organizowanie warsztatów, wernisaży, koncertów i wystaw prowadzi także Centrum Informacji Kulturalnej.
- **Miejska Biblioteka Publiczna im. Władysława Reymonta** – jednostka funkcjonująca od ponad 100 lat, pełniąca nie tylko funkcję lokalnej ksiąźnicy, ale również miejsca spotkań i prelekcji, wieczorów literackich oraz innych form popularyzujących życie kulturalne.
- **Biuro Wystaw Artystycznych** – instytucja zajmująca się prezentacją i promocją twórczości artystów – plastyków, organizuje również wystawy krajowe i zagraniczne prezentujące malarstwo, rysunek, grafikę, tkaninę, plakat, rzeźbę, szkło, ceramikę, sztukę obiektu, design, biżuterię, instalacje, fotografię i sztukę nowych mediów. W ramach działalności organizowane są także plenery artystyczne, wykłady i projekcje filmów, spotkania z artystami.
- **Izba Historii Skierniewic** – jednostka gromadząca pamiątki ilustrujące dzieje Skierniewic m.in. fotokopie przywilejów królewskich i prymasowskich oraz oryginalne wydania dzieł związanego z Miastem arcybiskupa Ignacego Krasickiego. Osobną część zbiorów stanowią eksponaty o charakterze etnograficznym. W ramach swojej działalności Izba Historii organizuje również spotkania z historykami i twórcami kultury, koncerty muzyki klasycznej (Festiwal Muzyki Odnalezionej, Festiwal Muzyki Romantycznej).

Na życie społeczne i kulturalne Miasta duży wpływ mają również działające na jego terenie liczne organizacje pozarządowe (stowarzyszenia, fundacje), takie jak np. **Towarzystwo Przyjaciół Skierniewic** zajmujące się popularyzowaniem dziejów przede wszystkim samego Miasta, jak też ludzi z nim związanych. Towarzystwo opiekuje się zabytkowymi cmentarzami skierniewickimi, inicjując akcje porządkowe pod nazwą "Ocalić od zapomnienia", ponadto prowadzi działalność wydawniczą, tematycznie związaną z historią Miasta oraz osobami z nim związanymi, a także organizuje koncerty, odczyty i konkursy. Dzięki staraniom Towarzystwa w 1987 roku, w 530 rocznicę nadania Skierniewicom praw miejskich, otwarto wspomnianą już wcześniej Izbę Historii Skierniewic.³⁵

W kalendarz imprez Skierniewic wpisały się na stałe wydarzenia zarówno o charakterze wystawienniczym, jak i kulturalno – rozrywkowym, wśród których wymienić należy:

- **Skierniewickie Święto Kwiatów, Owoców i Warzyw** – największą w regionie imprezę o charakterze kulturalno – naukowo – handlowym odbywającą się we wrześniu. Jest to wydarzenie, które na stałe wpisało się w harmonogram kulturalny regionu, a jego renoma osiągnęła zasięg ogólnopolski. Corocznie gromadzi 200 000 odwiedzających i wystawców, w tym także przedstawicieli ambasad oraz delegacje z miast partnerskich z Francji, Węgier, Niemiec i Ukrainy. Impreza to doskonała okazja, aby zapoznać się z dorobkiem naukowym oraz najnowszymi osiągnięciami Instytutu Ogrodnictwa - najważniejszej w Polsce, a zarazem znanej na całym świecie placówki naukowo–badawczej. Podczas Targów Ogrodniczo–Rolnych prezentowane są nowe tendencje i kierunki w produkcji ogrodniczej, jest również możliwość zakupu nowoczesnego sprzętu ogrodniczego. Zwiedzającym udostępniane są szkółki, kwatery sadownicze i pola doświadczalne. Popularnością cieszą się wystawy i kiermasze, na których

³⁵ <http://tps-ihs.pl/towarzystwo>

oferowane są nie tylko kwiaty, krzewy ozdobne, owoce i warzywa, ale również produkty pszczele. Obok wydarzeń wystawienniczych odbywają się imprezy kulturalne – koncerty, konkursy, wystawy, pokazy i prezentacje.³⁶

- **Rock May Festival** - impreza koncertowo – konkursowa organizowana w Skierniewicach od 2002 roku, której głównym celem jest popularyzacja muzyki rock'n'rollowej, inspirowanie młodych ludzi do artystycznych poszukiwań, konfrontacji ich dokonań oraz doskonalenia warsztatu muzycznego.³⁷
- **Prezydencki Rajd Rowerowy** – impreza objęta patronatem Prezydenta Miasta, odbywająca się dwa razy do roku, wiosną i jesienią, zachęcająca do aktywnego wypoczynku połączonego ze zwiedzaniem okolic Miasta Skierniewice.³⁸
- **eFeF URODZINY MISTRZA. Inspiracje...** – Impreza poświęcona jest pamięci Federico Felliniego i jego twórczości. W jej trakcie odbywają się wystawy i koncerty, ale przede wszystkim konkurs filmowy o nagrodę – „małego eF'a”.³⁹
- **SOK czyli Skierniewicki Odcinek Kabaretowy** – przegląd solistów i grup zajmujących się twórczością kabaretową zwieńczony galą, którą uświetniają gwiazdy polskiej sceny rozrywkowej.
- **Festiwal "Muzyka Ku Górze"** - impreza o charakterze rodzinnego pikniku sportowego organizowana nad zalewem Zadębie na zakończenie wakacji. Organizowana w ramach miejskiego programu „Bezpieczna Szkoła w Bezpiecznym Mieście”, jest skierowana przede wszystkim do młodych mieszkańców Miasta i ma na celu przekonanie młodzieży do form spędzania wolnego czasu bez używek. Zwieńczeniem festiwalu jest energetyczny koncert gwiazd polskiej estrady.
- **Wielki Piknik Rodzinny „Drzewko Życia”** organizowany z okazji Dnia Dziecka. Impreza odbywa się nad zalewem Zadębie. W plenerze dzieci i młodzież mogą przez cały dzień brać udział w konkursach, grach i zabawach na lądzie i w wodzie, skorzystać z wypożyczalni sprzętu wodnego, wejść do parku linowego, a także podziwiać występy lokalnych grup artystycznych. Piknikowi towarzyszy uroczystość „Drzewko życia”, podczas której każde dziecko urodzone w poprzednim roku otrzymuje sadzonkę dębu, list gratulacyjny i pamiątkowy medalion od Prezydenta Miasta.

---

³⁶ <http://turystyka.um.skierniewice.pl/imprezy-cykliczne>

³⁷ <http://www.rockmayfestival.pl/>

³⁸ <http://turystyka.um.skierniewice.pl/imprezy-cykliczne>

³⁹ <http://turystyka.um.skierniewice.pl/imprezy-cykliczne>

5.4.2. SPORT I REKREACJA

Miasto Skierniewice dysponuje bogatą bazą obiektów sportowych oraz miejsc służących wypoczynkowi i rekreacji. Za zarządzanie większością obiektów o tym charakterze odpowiada istniejący od 2012 roku Ośrodek Sportu i Rekreacji NAWA sp. z o.o. W skład bazy sportowo – rekreacyjnej wchodzi:

- pływalnia – oferująca również możliwość skorzystania z siłowni, solarium, sauny, gabinetu odnowy biologicznej. Pływalnia przystosowana jest do potrzeb osób niepełnosprawnych, jest miejscem wielu imprez o charakterze ogólnopolskim i międzynarodowym, takich jak: Mistrzostwa Polski Aktorów w Pływaniu, Grand Prix Polski w Pływaniu, Ogólnopolska Spartakiada Młodzieży Niepełnosprawnej w Pływaniu, Grand Prix Polski w Ratownictwie Wodnym oraz Mistrzostwa Polski w Ratownictwie Wodnym.
- trzy hale sportowo – widowiskowe ze stadionami i kortami tenisowymi,
- sześć ORLIKÓW oraz lodowisko BIAŁY ORLIK,
- osiem placów zabaw dla dzieci,
- zalew Zadębie – zbiornik o powierzchni 26 ha i średniej głębokości wynoszącej ok 2,15 m zlokalizowany w naturalnej dolinie rzeki Łupi – Skierniewki, na Obszarze Ochrony Uzdrawiskowej Skierniewice – Maków, obok funkcji retencyjnej pełni przede wszystkim rolę miejsca wypoczynku i rekreacji dla mieszkańców Miasta i okolic dzięki odpowiedniej infrastrukturze, takiej jak: tor regatowy, kąpielisko, plaża oraz kompleks boisk (wielofunkcyjne, do badmintona, piłki siatkowej, plażowej), skatepark, plac zabaw dla dzieci. Na miejscu funkcjonuje również wypożyczalnia sprzętu pływającego (kajaki, rowery wodne, łodzie wiosłowe i żaglowe) oraz punkty małej gastronomii.

Rysunek 28 . Zalew Zadębie

Źródło: www.osir.nawa-skierniewice.pl

Wśród działających w Skierniewicach klubów i stowarzyszeń o charakterze sportowym, skupiających osoby w różnym wieku, wymienić należy:

- trzy uczniowskie kluby sportowe
  - VIS (lekka atletyka),
  - PRUS (lekka atletyka, siatkówka, piłka nożna),
  - NAWA SKIERNIEWICE (sekcja pływacka);
- Międzyszkolne kluby sportowe:
  - VIS (judo),
  - SKIER-VIS (piłka siatkowa kobiet),
  - WOJOWNIK (judo),
- Związek Sportu Niepełnosprawnych START,
- Okręgowy Związek Piłki Nożnej,
- Klub Sportowy POLONIA (hokej na trawie),
- Skierniewicka Akademia Sportu VIS 2007 (piłka nożna, piłka siatkowa),
- Klub Sportowy LEGION (tenis stołowy),
- Klub Biegacza tRUCHt,
- Miejski Ludowy Klub Sportowy WIDOK,
- Salezjańska Organizacja Sportowa SALOS „Faustyna”,
- Skierniewickie Towarzystwo Tenisowe,
- Miejski Klub Sportowy ÓSEMKA,
- K.O.WAL BOXING,
- Skierniewicki Klub Karate KYOKUSHINKAI,
- Akademicki Związek Sportowy,
- Skierniewickie Stowarzyszenie Rowerowe,
- Skierniewickie Stowarzyszenie Ju Jitsu.

Wg danych GUS w 2012 roku ćwiczyło w nich łącznie 1 680 osób, z których przeważającą część (1 380 osób) stanowili członkowie tych organizacji. Działające na terenie Skierniewic kluby i stowarzyszenia korzystają z dotacji na realizację zadań publicznych w zakresie wspierania i upowszechniania sportu przyznawanych przez władze Miasta, a dla zawodników osiągających wysokie wyniki sportowe przewidziany został system stypendialny.

Kalendarz imprez o charakterze sportowo – rekreacyjnym, poza wymienionymi już wcześniej wydarzeniami, uzupełniają organizowane w Skierniewicach:

- Prezydenckie Rodzinne Rajdy Rowerowe,
- Skierniewickie Rajdy Samochodowe o Puchar Prezydenta Miasta,
- Mistrzostwa Polski Szkół Ponadgimnazjalnych im. B. Prusa w Piłce Siatkowej Mieszanej,
- Gala Mistrzów Sportu,
- Finał Ligi Centralnej Hokeja na Trawie,
- Zawody Wędkarskie o Puchar Prezydenta Miasta,
- Zawody Łączności z okazji Narodowego Święta Niepodległości,
- Mistrzostwa Polski w Szachach Błyskawicznych o Puchar Prezydenta Miasta,

- Turnieje Piłki Nożnej Halowej Widok Cup,
- Ogólnopolskie Zawody Spławikowe,
- Festiwal Koszykówki „Od przedszkolaka do azetesiaka”,
- Półmaraton Skierniewicki,
- Wędkarski Dzień Dziecka,
- Memoriał Witolda Wojdy,
- Skierniewickie Igrzyska Szkół Podstawowych w Pływaniu,
- Gwiazdkowe Turnieje Koszykówki Dziewcząt i Chłopców,
- Świętojański Spływ Kajakowy rzeka Rawką.

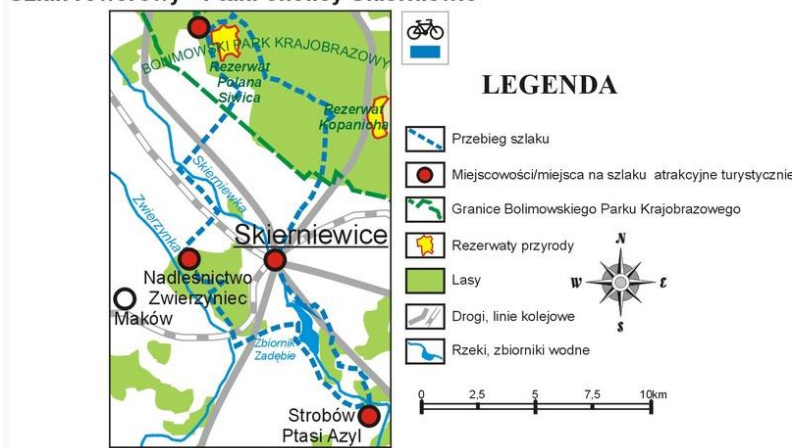
5.4.3. TURYSTYKA

Miasto Skierniewice położone w otulinie Puszczy Bolimowskiej, stanowiącej fragment Bolimowskiego Parku Krajobrazowego, od zachodu objęte Lasem Zwierzynieckim zaś od południowego wschodu lasami w Strobowie i Pamiętnej wraz z przepływającymi przez jego teren rzekami Skierniewką i Rawką, to miejsce atrakcyjne pod względem turystyki wypoczynkowej i rekreacyjnej. W mieście i okolicach istnieje kilka ciekawych szlaków turystycznych przeznaczonych do rekreacji pieszej i rowerowej. Wśród nich wymienić należy:

Szlak rowerowy „Ptaki okolic Skierniewic” (48 km)

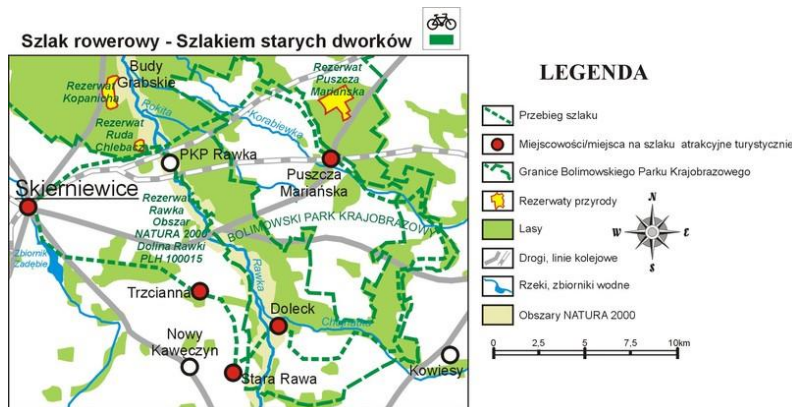
Trasa szlaku przebiega przez: Skierniewice dworzec PKP – Park Miejski – zalew Zadębie – Strobów – Balcerów – Halinów – Dąbrowice – Nadleśnictwo Skierniewice w Zwierzynku – Sierakowice Prawe – Borowiny, rezerwat „Polana Siwica” – Bolimowski Park Krajobrazowy, Skierniewice MZK przy Castoramie.

Szlak rowerowy - Ptaki okolicy Skierniewic

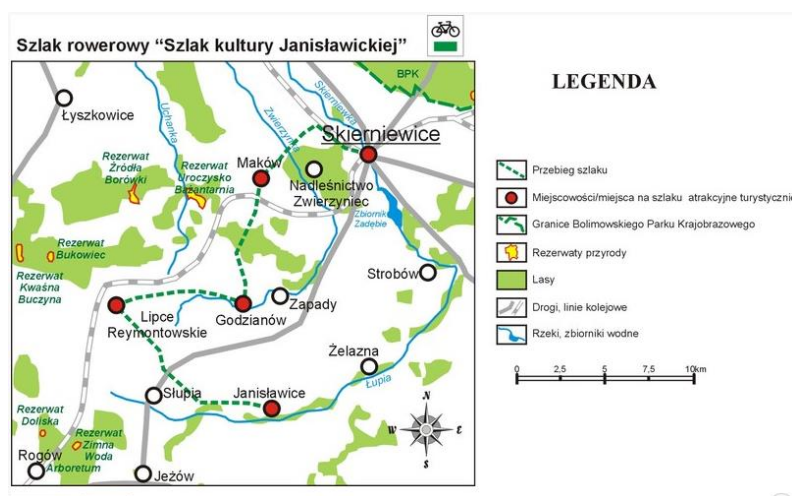
„Szlak Starych Dworców” (55 km)

Trasa szlaku przebiega przez: Skierniewice dworzec PKP – Las Pamięcki – Rawiczów -Trzecianna – Stara Rawa – Lisna – Paplin – Wola Pękoszewska – Babilonka – Wilczynek – Puszcza Mariańska – Bartniki – Ruda – do Miasta Skierniewice.

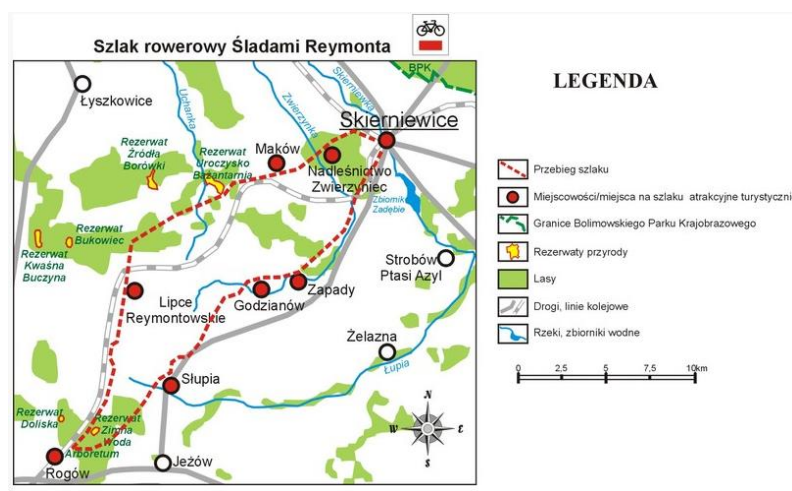
„Szlak Kultury Janisławickiej” (37 km)

Trasa szlaku przebiega przez: Janisławice – Lipce Reymontowskie – Godzianów – Maków – do Miasta Skierniewice.

Szlak „Śladami Reymonta” (56,8 km),

Trasa szlaku przebiega przez: Skierniewice – Lipce Reymontowskie – Rogów – Słupia – Godzianów – powracając do Miasta Skierniewice.

Skierniewice leżą również na trasie Łódzkiego Szlaku Konnego im. majora Henryka Dobrzańskiego „Hubala” – najdłuższego w Europie szlaku przeznaczonego dla miłośników turystyki konnej i aktywnej. Przez Miasto i jego okolice przebiega 6 odcinków szlaku, w tym blisko 5 km łącznik ze Skierniewic do odcinka Ruda – Doleck. Trasy prowadzą przez zróżnicowaną przyrodniczo i malowniczą, południową część Puszczy Bolimowskiej. Najbliższe ośrodki jazdy konnej czekają na turystów w Nieborowie, Budach Grabskich oraz Puszczy Mariańskiej.

Wschodnią granicę Miasta stanowi rzeka Rawka, która choć niezakwalifikowana jako szlak turystyki kajakowej, nadaje się do uprawiania tego sportu. Rawką spływać można od Żydomic (okolice Rawy Mazowieckiej) do Kęszyc (ujście do Bzury). Rzeka płynie szybko meandrując w wyraźnie wyciętej dolinie. Przez znawców uważana jest za rzekę trudną, o uciążliwości od 2 do 5 (w 6-stopniowej skali), wymagającą wysokiej sprawności fizycznej, dobrej znajomości techniki kajakowej i cierpliwości. Liczne przeszkody: powalone drzewa, zapory młyńskie, mostki sprawiają iż konieczne są częste przenoski kajaków, a cechy właściwe rzekom górskim (bystrza, cofki, progi, odboje, nagłe zwężanie i rozszerzanie się koryta, przyspieszanie i spowalnianie nurtu, zmienna głębokość) zmuszają do ostrożności.⁴⁰

Bazę noclegową na terenie Miasta zapewniają cztery obiekty: Hotel Start, Hotel Dworek, Centrum Konferencyjno - Rozrywkowe „Maraton” oraz Kwatery pracownicze. Ofertę uzupełniają działające w sąsiednich gminach ośrodki i gospodarstwa agroturystyczne, do których należą m.in.: Zajazd Rozdroże i Ośrodek Pracy Twórczej w Nieborowie, Dworek Pamiętna w Gminie Skierniewice, Ośrodek Turystyki Kajakowej „Sosenka” i Ośrodek Rekreacyjno – Konferencyjny „Grabskie Siolo” w Budach Grabskich. Turyści i goście przejeżdżający przez Miasto mogą skorzystać z siedmiu lokali gastronomicznych o standardzie restauracji, sieci pizzerii i fast food.

ANALIZA RUCHU TURYSTYCZNEGO W REGIONIE

Analizując dane statystyczne GUS⁴¹ dotyczące rozwoju turystyki na terenie Miasta Skierniewice, widać niestety spadek zarówno liczby osób korzystających z noclegów, jak również liczby udzielonych noclegów. W ciągu pięciu lat (2009 – 2013) liczba osób korzystających z różnych form zakwaterowania spadła o ponad połowę, zaś ogólna liczba udzielonych noclegów zmniejszyła się o blisko dwie trzecie. W tym samym czasie na terenie gminy Skierniewice liczba turystów i udzielonych noclegów spadła jedynie o 20% i 30%, i w 2013 roku wynosiła odpowiednio 1 717 osób oraz 2 821 noclegów.

Tabela 17. Korzystający z obiektów noclegowych w Mieście Skierniewice

Miasto Skierniewice	2009	2010	2011	2012	2013
Liczba osób korzystających z noclegów	12 359	8 932	8 003	6 117	5 156
w tym turyści zagraniczni	1 163	944	1 040	997	922
Liczba udzielonych noclegów	23 073	15 119	15 246	10 846	8 453
w tym liczba noclegów udzielonych turystom zagranicznym	2 688	2 095	2 116	2 501	1 977

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, BDL

⁴⁰ <http://turystyka.um.skierniewice.pl>

⁴¹ GUS, Bank Danych Lokalnych

O jedną piątą zmniejszyła się liczba turystów zagranicznych korzystających z noclegów na terenie Miasta. Główną grupę odwiedzających Miasto Skierniewice stanowili, w analizowanym okresie, (podobnie jak w przypadku statystyk wojewódzkich) turyści niemieccy. Na drugim miejscu pod względem liczebności uplasowali się goście z Ukrainy, zaś na trzecim Francuzi, a więc obywatele państw, z którymi na poziomie samorządowym (w ramach umów partnerskich) współpracuje Miasto Skierniewice.

Tabela 18. Korzystający z obiektów noclegowych w Mieście Skierniewice

Turyści zagraniczni	2009	2010	2011	2012	2013
ogółem	1 163	944	1 040	997	922
Niemcy	305	257	244	224	193
Ukraina	56	22	40	62	121
Francja	94	106	139	77	73
Rosja	94	34	59	77	57
Niderlandy (Holandia)	51	31	38	42	39
Norwegia	74	51	47	25	39
Białoruś	13	28	16	29	33
Litwa	27	25	56	27	29
Czechy	23	47	66	93	22
Wielka Brytania	43	67	29	30	20
Austria	34	23	15	21	19
Włochy	47	31	34	33	18
Stany Zjednoczone Ameryki	15	9	4	17	15
Estonia	5	3	7	6	14
Słowacja	28	14	18	31	14
Dania	23	17	14	15	13
Irlandia	8	3	3	9	12
Belgia	21	25	36	14	11
Hiszpania	14	11	14	29	11
Łotwa	0	2	1	1	11
Szwecja	5	8	39	24	10
Węgry	6	7	3	9	10
Finlandia	12	22	20	17	3
Japonia	28	10	8	4	3
Szwajcaria	6	8	5	8	3
Grecja	21	5	4	3	2
Kanada	6	11	6	2	1
Cypr	0	0	1	0	0
Portugalia	12	0	2	1	0
Słowenia	0	0	1	0	0
pozostałe kraje	92	67	71	67	126

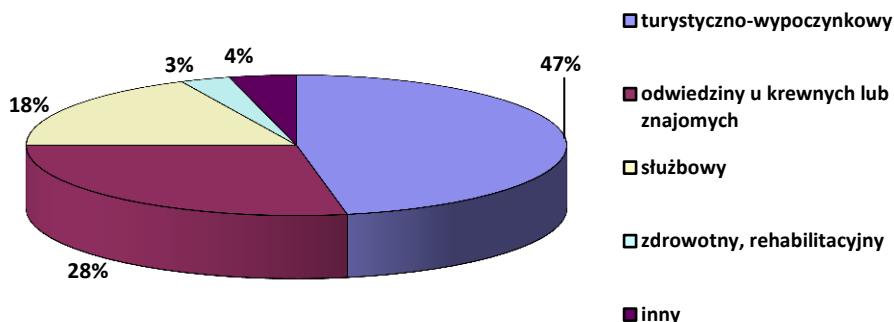
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, BDL

Nie odpowiada to tendencjom odnotowanym zarówno w skali kraju, jak i województwa, na poziomie których odnotowano wzrost liczby odbywanych podróży. Jak wskazują dane statystyczne publikowane przez Instytut Turystyki, wśród Polaków wzrasta zainteresowanie wyjazdami turystycznymi – w roku 2013 było ono o 9% (1,5 mln) wyższe niż w roku 2012. Zarówno wśród podróży krajowych, jak i zagranicznych zauważono wzrost liczby wyjazdów długookresowych (5- dniowych i dłuższych), natomiast na stałym poziomie pozostała liczba wyjazdów krótkookresowych. Wg prognoz Instytutu Turystyki w najbliższych latach liczba podróży powinna wzrosnąć: w przypadku podróży długoterminowych do poziomu 21,8 mln, a krótkoterminowych do 16,2 mln.⁴² W 2013 roku wzrósł udział

⁴² Instytut turystyki. Prognozy (www.intur.com.pl)

wyjazdów odbywanych w celach turystycznych, zmalał natomiast nieznacznie odsetek wyjazdów służbowych. Natomiast wyjazdy w celach zdrowotnych oraz rehabilitacyjnych stanowiły 3% wszystkich podróży krajowych.⁴³

Rysunek 29 Cele krajowych wyjazdów turystycznych w 2013 roku

Źródło: *Podróże Polaków w 2013 roku. Badania Activ Group.*

Wzrasta także w ostatnich latach zainteresowanie turystów województwem łódzkim. Świadczy o tym natężenie ruchu krajowego – o ile w 2011 roku łączna liczba wizyt w regionie wynosiła 1,2 mln, to już dwa lata później osiągnęła poziom 1,7 mln⁴⁴. Analizując sezonowość podróży pod kątem liczby udzielonych noclegów, można zauważyć, iż główny czas odwiedzin to okres wakacyjny (czerwiec – sierpień), zaś biorąc pod uwagę liczbę, osób okres ten wydłuża się od maja do września. Największą popularnością w województwie łódzkim cieszą się tereny położone wzdłuż rzeki Warty i Pilicy, co wiąże się głównie z ich walorami przyrodniczymi oraz rozwiniętym zapleczem turystycznym. Dobrym przykładem wykorzystania zarówno walorów przyrodniczych, jak i zasobów naturalnych w postaci złóż wód geotermalnych, jest na arenie województwa łódzkiego przypadek gminy Uniejów z dynamicznie rozwijającymi się kompleksami wypoczynkowo-rekreacyjnymi, w której na przestrzeni lat 2009 – 2013 zwiększyła się blisko czterokrotnie liczba osób korzystających z noclegów, w tym prawie dwukrotnie zwiększyła się liczba turystów zagranicznych.

Liczba podróży zagranicznych, które generują największe średnie przychody z aktywności turystycznej w 2013 roku, wzrosła w Polsce o 8,8%. Podobnie jak w przypadku podróży krajowych odnotowano spadek udziału przyjazdów w celach biznesowych (choć należy podkreślić, że ten segment jest wciąż elementem dominującym w całej strukturze podróży), natomiast widoczny był wzrost zainteresowania Polską jako miejscem przyjazdów w celach zdrowotnych i turystycznych.⁴⁵

Prognozy przedstawiane przez Instytut Turystyki sugerują, iż w najbliższych latach należy oczekiwać systematycznego wzrostu zarówno liczby turystów zagranicznych, jak i krajowych⁴⁶. Wraz z odnotowanym wzrostem zainteresowania turystyką wypoczynkową i rekreacyjną, a także wyjazdami o charakterze zdrowotnym i rehabilitacyjnym stanowić to może szansę na rozwój usług o tym charakterze na terenie Miasta Skierniewice i jednostek z nim sąsiadujących.

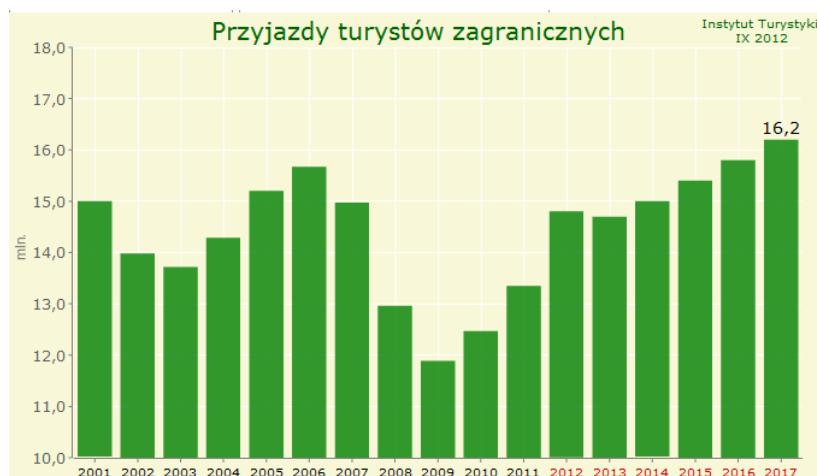
⁴³ *Podróże Polaków w 2013 roku. Podstawowe wyniki badań.*

⁴⁴ *ibidem*

⁴⁵ *ibidem*

⁴⁶ Instytut turystyki – trendy i prognozy 2012 (www.intur.com.pl)

Rysunek 30 Przyjazdy turystów zagranicznych wraz z prognozą do 2017 roku

Źródło: Instytut turystyki

Na zwiększenie atrakcyjności turystycznej Miasta w przyszłości mogą mieć wpływ działania podejmowane w celu rozwoju jego funkcji uzdrowiskowej (uwzględnionej m.in. w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego), związanej z balneologią. Ze względu na występujące w regionie złoża solankowych wód geotermalnych, w 2013 roku wydana została decyzja o nadaniu statusu obszaru ochrony środowiskowej Osiedlu Zdrojowemu, położonemu na obszarze Miasta Skierniewice (Skierniewice – Maków). Obecnie przeprowadzane są zadania związane z projektowaniem poszczególnych elementów uzdrowiska oraz opracowywaniem odpowiedniej dokumentacji z zakresu zagospodarowania przestrzennego, jak i pozyskiwania zewnętrznych źródeł finansowania niezbędnych inwestycji. Z tego względu informacje na temat Uzdrowiska Skierniewice – Maków zostaną szerzej opisane w części dotyczącej atrakcyjności inwestycyjnej Miasta.

5.5. STREFA GOSPODARCZA

5.5.1. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I STRUKTURA PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH

Analizując strukturę działalności gospodarczej prowadzonej na terenie Miasta Skierniewice widać, iż najwyższą aktywność odnotowano w roku 2010. W kolejnym roku aż o 8% spadła liczba osób fizycznych prowadzących własną działalność gospodarczą i dopiero kolejne trzy lata (2011 r. – 2013 r.) przyniosły systematyczny wzrost liczby podmiotów w sektorze prywatnym. Wzrost odnotowano zarówno w liczbie osób fizycznych prowadzących własną działalność (1%), jak i spółek handlowych (12%), fundacji (23%) i stowarzyszeń (4%). Zmniejszyła się natomiast liczba funkcjonujących na terenie Skierniewic spółdzielni i podmiotów sektora publicznego. W wyniku tych zmian sektor prywatny stanowił w 2013 roku 97% wszystkich działających na terenie Miasta.

Tabela 19. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru regon

Podmioty wg sektorów własnościowych	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ogółem	5 021	5 087	5 266	4 968	5 091	5 103
sektor publiczny	134	133	134	135	134	131
sektor prywatny:	4 887	4 954	5 132	4 833	4 957	4 972
osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	4 001	4 069	4 229	3 901	3 957	3 951
spółki handlowe	286	286	291	304	319	339
spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	53	50	50	52	52	55
spółdzielnie	60	60	61	61	61	60
fundacje	9	12	13	13	14	16
stowarzyszenia i organizacje społeczne	97	100	103	107	108	111

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Pod względem wielkości funkcjonujących podmiotów zdecydowaną większość stanowią mikroprzedsiębiorstwa (95,6%). Małe i średnie przedsiębiorstwa to łącznie 4% wszystkich podmiotów. Informacja na temat podmiotów zatrudniających ponad 1000 osób dotyczy funkcjonujących na terenie Miasta hipermarketów, podających wielkość zatrudnienia w skali całego kraju.

Tabela 20. Liczba podmiotów w zależności od wielkości

Liczba pracowników	2009	2010	2011	2012	2013
Ogółem	5 087	5 266	4 968	5 091	5 103
0-9	4 826	4 996	4 707	4 859	4 876
10-49	215	222	214	181	177
50-249	37	39	38	42	42
250-999	8	8	7	7	6
1000 i więcej	1	1	2	2	2

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Ze względu na rodzaj prowadzonej działalności w strukturze podmiotów gospodarczych Miasta Skierniewic dominuje działalność handlowa (Sekcja G – 27% wszystkich podmiotów), firmy z branży budowlanej (Sekcja F – 13%) oraz działalność profesjonalna naukowa i techniczna (Sekcja M – 11%). Biorąc pod uwagę istotne z punktu widzenia rozwoju funkcji uzdrowiskowej i turystycznej sekcje dotyczące gastronomii i zakwaterowania (Sekcja I) widać, iż na przestrzeni analizowanych pięciu lat ich liczba spadła o ok. 7%. Wzrosła natomiast liczba podmiotów związanych z działalnością kulturalną, rozrywkową, i rekreacyjną.

Tabela 21. Liczba podmiotów wg rodzaju prowadzonej działalności

Kategoria	2009	2010	2011	2012	2013
Ogółem	5 087	5 266	4 968	5 091	5 103
Sekcja A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	46	52	50	48	44
Sekcja B – Górnictwo i wydobywanie	3	3	5	5	4
Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe	351	363	333	336	341
Sekcja D – wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	2	2	3	3	3
Sekcja E – dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	12	12	11	15	14
Sekcja F – Budownictwo	706	730	682	673	658
Sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	1 479	1 514	1 373	1 419	1 388
Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa	424	403	368	371	367
Sekcja I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	114	123	108	109	106
Sekcja J – Informacja i komunikacja	126	150	153	162	162
Sekcja K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	210	203	188	190	188
Sekcja L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	173	178	180	187	190
Sekcja M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	499	538	517	531	569
Sekcja N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	119	132	140	150	158
Sekcja O – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	20	20	22	22	21

Kategoria	2009	2010	2011	2012	2013
Sekcja P – Edukacja	184	200	195	231	232
Sekcja Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	248	254	252	258	265
Sekcja R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	82	92	94	93	95
Sekcja S i T – Pozostała działalność usługowa; Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	289	297	294	288	298

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

W chwili obecnej do największych pracodawców na lokalnym rynku należą m.in.:

Nazwa przedsiębiorstwa	Liczba zatrudnionych osób
• Wojewódzki Szpital Zespolony	669
• Instytut Ogrodnictwa	555
• Ferroxcube Polska Sp. z o.o.	543
• Veka Polska Sp. z o.o.	416
• Polski Ogród Sp. z o.o.	303
• Pilkington Igp Sp. z o.o.	271
• Coveris Rigid Polska Sp. z o.o. O/Skierniewice (poprzednio Paccor Packaging Poland)	263
• Tesco Polska SP. z o.o.	174
• Poldem	164
• Zipo Sp. z o.o.	150
• Okregowa Spółdzielnia Mleczarska	150
• Andex Pawłowscy Sp. j.	70

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Skierniewicach

W latach 2007 – 2011 dzięki dotacjom na rozpoczęcie działalności gospodarczej udzielanym przez Powiatowy Urząd Pracy, powstało 651 nowych firm, a w ramach refundacji kosztów wyposażenia i doposażenia stanowisk pracy, pojawiło się 485 nowych miejsc pracy u lokalnych pracodawców.

5.5.2. ROLNICTWO

Miasto Skierniewice leży w północno – wschodniej części województwa łódzkiego, charakteryzującej się wysoką kulturą rolną oraz rozwiniętym rolnictwem towarowym. Ważnym atutem regionu jest m.in. wysokotowarowa specjalizacja sadownicza, produkcja warzyw. Słabością obszaru jest natomiast brak rynków hurtowych produktów rolnych. Teren ze względu na swoją specyfikę, potencjał endogeniczny, koncentrację i rozwój specjalistycznych funkcji gospodarczych oraz istniejące i kształtujące się powiązania funkcjonalne, stanowiące podstawę budowania silnej pozycji regionu, został uwzględniony

w Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020 jako Obszar Funkcjonalny Rozwoju Intensywnego Rolnictwa.⁴⁷

Rysunek 31 . Obszar rozwoju intensywnego rolnictwa - potencjały

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020

Ze względu na swoje rozbudowane zaplecze naukowo – badawcze Skierniewice nazywane są polską stolicą nauk ogrodniczych. Miasto stanowi siedzibę znanych na całym świecie placówek, takich jak Instytut Ogrodnictwa, czy Stacja Doświadczalna Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego.

Znaczna część terenów poza obszarem zabudowy miejskiej jest użytkowana rolniczo, w tym wykorzystywana w celach upraw doświadczalnych, realizowanych przez wyżej wspomniane instytucje.

Blisko połowę ogólnej powierzchni Miasta zajmują użytki rolne (49%), w tym grunty orne stanowiące 38% powierzchni ogólnej, sady (4%) oraz łąki i pastwiska (ok. 4%). W gospodarstwach na terenie miasta uprawia się przede wszystkim: zboża (żyto, pszenicę, owies), warzywa (ziemniaki) i warzywa gruntowe. Największe pod względem zwartości kompleksy rolne zachowały się w części południowo-wschodniej obszaru Miasta. Większość z nich to grunty orne klasy IIIb, IVa i IVb. Grunty najłabsze pod względem przydatności rolniczej występują na południu (Halinów, Feliksów, Barcelów) i północnym – zachodzie (na granicy Puszczy Bolimowskiej oraz w okolicach rzeki Rawki)⁴⁸. Działalność związana z sektorem rolniczym stanowiła ok. 1% wszystkich podmiotów funkcjonujących w skierniewickiej gospodarce w 2013 roku⁴⁹.

5.5.3. ATRAKCYJNOŚĆ INWESTYCYJNA MIASTA

O atrakcyjności inwestycyjnej Miasta decyduje przede wszystkim korzystne położenie w centrum Polski na trasie pomiędzy dwoma aglomeracjami: łódzką i warszawską. Dogodne połączenia drogowe, w tym bliskość DK nr 8 i węzła autostradowego A2 oraz kolejowe zapewniają bezpośrednie połączenia w relacjach krajowych i międzynarodowych. Na zwiększenie dostępności komunikacyjnej mają również

⁴⁷ Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020. Łódź 2013

⁴⁸ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Skierniewice

⁴⁹ Liczba podmiotów wg PKD, GUS, Bank Danych Lokalnych

wpływ dwa lotniska znajdujące się w Warszawie i Łodzi, do których dojazd pociągiem lub samochodem zajmuje ok. 1h.

Szczególnie cennym zasobem wyróżniającym Skierniewice na tle regionu są złoża solankowych wód termalnych, posiadających właściwości lecznicze, znajdujących zastosowanie do celów balneologicznych. Stosowane mogą być w leczeniu chorób reumatologicznych, urazów ortopedycznych, chorób układu nerwowego, otyłości oraz dermatologii. Na podstawie udokumentowanych właściwości leczniczych Skierniewice prowadzą działania w celu uzyskania statusu uzdrowiska. W czerwcu 2013 roku na mocy rozporządzenia Rady Ministrów, część Miasta Skierniewice wraz częścią Gminy Maków otrzymały status obszaru ochrony uzdrowiskowej.

Zasięg tworzonego uzdrowiska pokrywa się z granicami administracyjnymi Miasta Skierniewice (granica Osiedla Zdrojowego) oraz Gminy Maków (sołectwa: Maków, Krężce, Dąbrowice). Miasto jest właścicielem 140 ha terenów przeznaczonych pod inwestycje uzdrowiskowe oraz turystyczne typu SPA & Wellnes. Obszar Ochrony Uzdrowiskowej pn. Skierniewice-Maków został podzielony na trzy strefy:

Strefa A obejmuje obszar, na którym są planowane zakłady i urządzenia lecznictwa uzdrowiskowego, a także inne obiekty służące lecznictwu uzdrowiskowemu lub obsłudze pacjenta i turysty, w szczególności: pensjonaty, restauracje lub kawiarnie.

Strefa B obejmuje obszar przyległy do strefy „A” i stanowi jej otoczenie, które jest przeznaczone dla obiektów nie mających negatywnego wpływu na pacjentów i właściwości lecznicze uzdrowiska lub obszaru ochrony uzdrowiskowej. Są to obiekty usługowe, turystyczne, rekreacyjne, sportowe, komunalne, mieszkaniowe oraz inne związane z zaspokajaniem potrzeb osób przebywających na tym obszarze.

Strefa C przylega do strefy „B” i stanowi jej otoczenie, obejmując obszar mający wpływ na zachowanie walorów krajobrazowych, klimatycznych oraz ochronę złóż naturalnych surowców leczniczych.

Miasto posiada przygotowaną ofertę inwestycyjną, proponującą tereny zarówno pod działania związane z turystyką, jak również inwestycje o charakterze produkcyjno-usługowym. Większość terenów posiada aktualny plan zagospodarowania przestrzennego, a bezpośrednio na swoim terenie lub tuż obok niego media takie jak wodociąg, kanalizację, energię elektryczną, gaz, linię telefoniczną, a w części również sieć ciepłowniczą. W celu rozwoju gospodarczego na terenie Miasta ustanowiono również podstrefę Łódzkiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej – teren o powierzchni ponad 10 ha, podzielony na dwa kompleksy (3,9 ha + 6,8 ha). Firmy inwestujące mogą ubiegać się o przyznanie ulg inwestycyjnych w postaci zwolnień z podatku od nieruchomości, pod warunkiem utworzenia co najmniej 3 nowych miejsc pracy.

Zgodnie z założeniami swojej polityki inwestycyjnej Miasto preferuje na swoim terenie branże związane z hotelarstwem, gastronomią, turystyką i rekreacją, wellnes&spa, rehabilitacją oraz pozostałymi usługami zdrowotnymi. Inwestycje i aktywności gospodarcze rozwijające się na terenie Miasta powinny być nieszkodliwe dla środowiska, a więc związane z odnawialnymi źródłami energii i nowymi technologiami. Kolejnymi gałęziami gospodarki, które Miasto chętnie widziałoby na swoim terenie, są budownictwo oraz logistyka.⁵⁰

---

⁵⁰ Inwestycja w Skierniewicach szansą dla rozwoju firm, Urząd Miasta Skierniewice 2010

Potencjalny przedsiębiorca może skorzystać z oferty działających na terenie Miasta instytucji okołobiznesowych, takich jak: banki, firmy ubezpieczeniowe, agencje zajmujące się obrotem nieruchomościami, czy doradztwem gospodarczym i prawnym.

W ramach NSRO 2007-2013 na terenie Miasta do końca roku 2012 zrealizowano projekty z dofinansowaniem ze środków Unii Europejskiej, opiewające na kwotę prawie 125 mln zł, w tym ponad 80 mln stanowiła kwota dofinansowania. Największe dofinansowania wystąpiły w programach Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego (70,6 mln zł, w tym 37,1 mln zł dofinansowania) oraz Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka (39,8 mln zł i 31,9 mln zł dofinansowania).

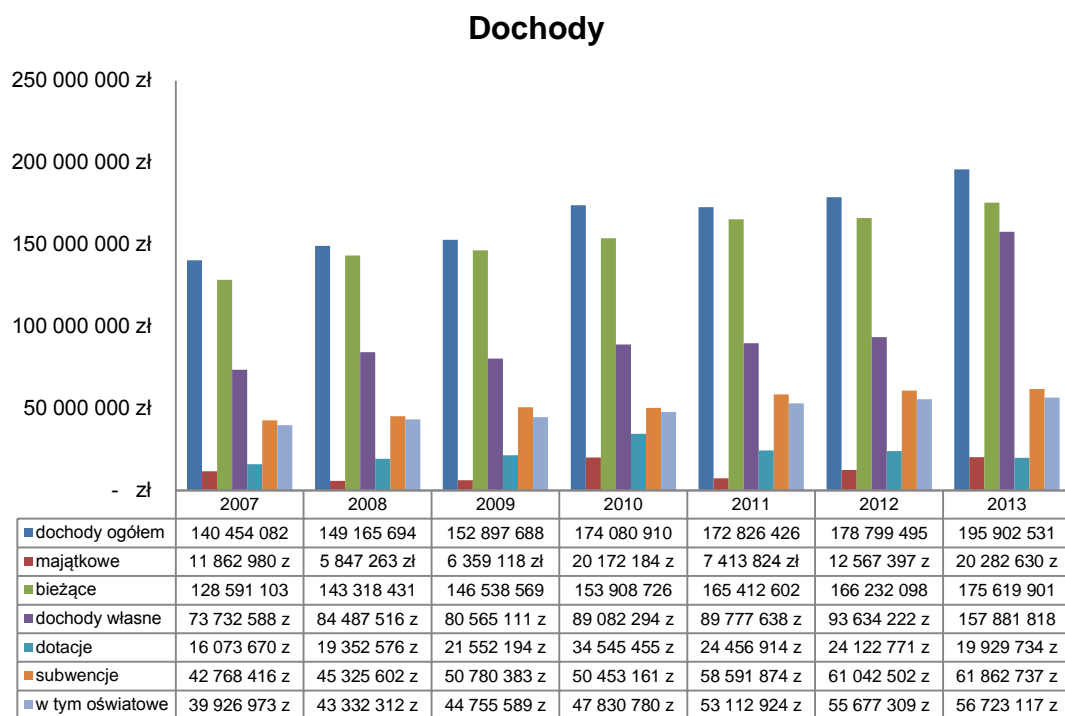
Atrakcyjność Miasta potwierdzają liczne tytuły i wysokie miejsca w rankingach prestiżowych konkursów, takie jak:

- „Miasto przyjazne dla biznesu” 2011 – tytuł przyznawany przez tygodnik Newsweek, Skierniewice zajęły 7 pozycję wśród 74 ocenionych polskich miast prezydenckich;
- pierwsze miejsce pod względem dobrobytu mieszkańców w województwie łódzkim w przygotowanym przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego „Raportcie o rozwoju społecznym Polska 2012”;
- Gmina Fair Play 2013 - Certyfikowana Lokalizacja Inwestycji oraz tytuł Złota Lokalizacja Biznesu przyznawane przez Instytut Badań nad Demokracją i Przedsiębiorstwem Prywatnym;
- Samorząd Przyjazny Rodzinie 2013 – tytuł przyznawany przez Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego za program „Skierniewicka Rodzina Plus”;
- „Samorządowy Lider Edukacji 2013” - wyróżnienia w III edycji ogólnopolskiego konkursu dla gmin i powiatów Rzeczypospolitej Polskiej za szczególne osiągnięcia w dziedzinie wspierania edukacji, nauki i innowacji.
- „Ogólnopolski Certyfikat Rzetelny Samorząd” w latach 2013 i 2014 - przyznawany przez Mazowieckie Zrzeszenie Handlu, Przemysłu i Usług oraz Europa 2000 Consulting Sp. z o.o.

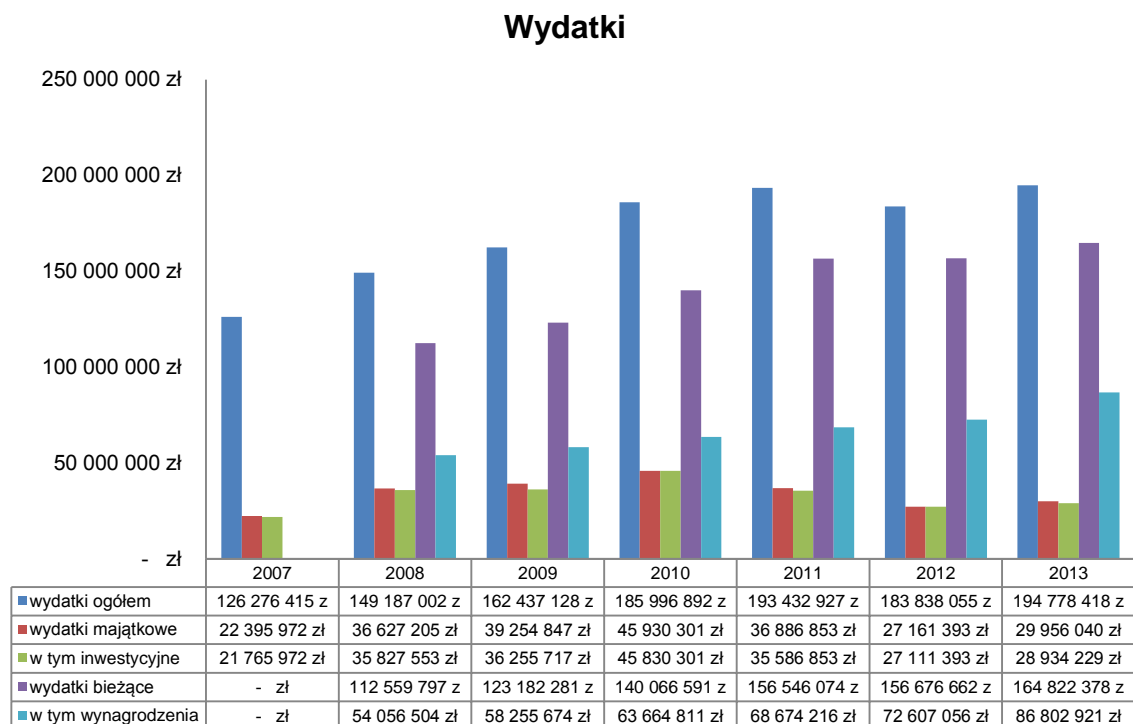
5.5.4. SYTUACJA FINANSOWA MIASTA

Poniższe zestawienie prezentuje wartości głównych źródeł dochodów i pozycji wydatków Miasta Skierniewice od roku 2007.

Rysunek 32. Dochody i wydatki budżetowe Miasta Skierniewice

Źródło: GUS oraz dane z http://www.bip.um.skierniewice.pl/kategorie/budzet_162

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych⁵¹

⁵¹ Dane za rok 2013 podane za: Sprawozdanie z wykonania budżetu 2013, Skierniewice marzec 2014

Na przestrzeni analizowanych lat widać systematycznie wzrastającą kwotę wpływów do budżetu Miasta. W 2013 roku dochody Miasta wyniosły 195,9 mln zł. Były wyższe o 10% niż w roku 2012 i aż 39% większe niż w roku 2007. W ogólnych dochodach Miasta większość stanowiły dochody własne - na przestrzeni analizowanych lat ich udział wynosił od 51% do 57% (w kraju wartość ta oscylowała pomiędzy 45% a 49%). Dotacje w budżecie Skierniewic stanowiły od 10% do 13% całości. Dochody z tytułu subwencji ogólnej wynosiły w analizowanym okresie od 30% do 34% dochodów ogółem, co odpowiada udziałowi odnotowanemu w skali kraju (od 31% - 34%). Największy udział w ogólnych dochodach własnych miały dochody z tytułu podatku dochodowego od osób prawnych i fizycznych, stanowiące od 42% do 43% ogółu dochodów.

Tabela 22. Dochody budżetu w % wg działów

Dział	2008	2009	2010	2011	2012	2013 ⁵²
Rolnictwo i łowiectwo	0,01%	0,01%	0,01%	0,01%	0,01%	0,01%
Transport i łączność	2,3%	2,0%	0,1%	1,3%	1,2%	2,3%
Gospodarka mieszkaniowa	2,3%	2,2%	3,5%	4,2%	5,6%	4,0%
Administracja publiczna	1,1%	1,1%	0,9%	1,0%	0,9%	0,8%
Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	2,8%	3,0%	2,6%	2,6%	2,6%	2,5%
Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	48,4%	45,9%	42,1%	43,6%	43,4%	42,5%
Różne rozliczenia	31,2%	33,4%	30,2%	34,0%	34,6%	32,9%
Oświata i wychowanie	1,7%	2,5%	5,2%	3,8%	2,8%	2,7%
Pomoc społeczna i pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	6,8%	6,4%	7,2%	6,4%	6,4%	6,2%
Edukacyjna opieka wychowawcza	0,1%	0,2%	0,1%	0,1%	0,2%	0,2%
Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	0,2%	0,0%	0,4%	0,2%	0,2%	0,5%
Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	0,7%	0,8%	4,8%	0,3%	0,1%	3,4%
Kultura fizyczna	0,9%	1,0%	1,0%	0,2%	0,02%	0,02%
pozostałe	1,3%	1,6%	1,8%	2,2%	1,9%	2,0%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Wydatki ogółem Miasta Skierniewice wyniosły w 2013 roku 194,7 mln zł i były wyższe o 6% w porównaniu z rokiem poprzednim i o 31% wyższe od kwot wydanych w roku 2008. Główną pozycją

⁵² ibidem

wydatków Miasta były wydatki bieżące – na przestrzeni lat 2008 – 2013 stanowiły one od 75% do 85% wydatków ogółem (a więc poziom wydatków był zbliżony do odnotowanego na poziomie krajowym). W ramach wydatków bieżących najwięcej środków przeznaczano na wynagrodzenia. Wydatki majątkowe w analizowanych latach stanowiły od 15% do 25% wszystkich wydatków i prawie w całości były przeznaczane na cele inwestycyjne.

Niska relacja wydatków majątkowych do bieżących świadczy o tym, że budżet Miasta nakierowany jest przede wszystkim na realizację zadań obligatoryjnych o charakterze stałym.

Tabela 23. Wydatki budżetu w % wg działań

Dział	2008	2009	2010	2011	2012	2013 ⁵³
Rolnictwo i łowiectwo	0,1%	0,1%	0,05%	0,1%	0,1%	0,1%
Transport i łączność	15,4%	12,8%	12,2%	14,8%	11,6%	12,8%
Gospodarka mieszkaniowa	2,3%	4,2%	9,5%	5,5%	4,3%	1,6%
Administracja publiczna	7,1%	7,2%	6,4%	6,6%	6,9%	7,2%
Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	3,6%	3,6%	3,3%	3,0%	3,2%	3,2%
Działalność usługowa	0,8%	0,9%	0,8%	0,7%	0,7%	0,6%
Różne rozliczenia	0,2%	0,3%	0,3%	0,4%	0,7%	0,6%
Oświata i wychowanie	39,3%	42,5%	40,0%	43,0%	45,6%	43,5%
Ochrona zdrowia	1,2%	1,4%	1,5%	1,6%	1,6%	2%
Pomoc społeczna i pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	10,8%	10,0%	10,6%	10,1%	10,6%	10,5%
Edukacyjna opieka wychowawcza	2,9%	2,5%	3,2%	2,3%	2,6%	2,5%
Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	4,3%	4,7%	3,7%	4,0%	4,2%	4,5%
Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	5,3%	3,9%	4,0%	3,6%	3,4%	7,3%
Kultura fizyczna	6,1%	5,5%	4,0%	3,5%	2,7%	2,7%
Pozostałe	0,5%	0,4%	0,5%	1,0%	1,7%	1,2%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Najwięcej środków wydatkowano na oświatę i wychowanie (39% - 45%), następnie transport i łączność (11% - 15%) oraz pomoc społeczną (ok. 10%). Wydatki związane z administracją publiczną oscylowały w badanym okresie w granicach 6% - 7% ogółu wydatków.

W analizowanym okresie wartość średnich dochodów w przeliczeniu na jednego mieszkańca systematycznie wzrastała i w 2013 roku wynosiła ok. 4 028 zł. Analogicznie w latach 2008 – 2011 wzrastała liczba wydatków, natomiast rok 2012 przyniósł ich spadek. Z kolei w 2013 roku średnio w przeliczeniu na jednego mieszkańca Miasto Skierniewice wydało ok. 4 000zł. Zarówno wartość średnich dochodów, jak i wydatków była niższa niż w relacji do średniej województwa łódzkiego.

⁵³ Dane za rok 2013 podane za: Sprawozdanie z wykonania budżetu 2013, Skierniewice marzec 2014

5.6. ANALIZA SWOT MIASTA SKIERNIEWICE

Tabela 24. Analiza SWOT w obszarze zasobów zagospodarowania przestrzennego oraz strefy gospodarczej.

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Dogodne położenie w Polsce i województwie (bliskość większych aglomeracji - Łódź, Warszawa) • Dobre skomunikowanie z większymi ośrodkami miejskimi (drogowe, kolejowe) • Atrakcyjność przyrodnicza (np. Bolimowski Park Krajobrazowy) • Zbiornik wodny Zadębie • Obszar Ochrony Uzdrawiskowej Skierniewice - Maków • Zasoby wód geotermalnych • Duże tereny inwestycyjne, dostępna oferta inwestycyjna • Obecność podstrefy ŁSSE • Znaczne obszary Miasta posiadające Plan Zagospodarowania Przestrzennego • Dobrze rozbudowana infrastruktura oświatowa, obecność szkół wyższych, oferta edukacyjna dopasowana do potrzeb lokalnego rynku pracy • Dobrze rozwinięte rolnictwo, ogrodnictwo, przetwórstwo rolno - spożywcze • Instytut Ogrodnictwa - unikatowe zaplecze naukowo- badawcze i znaczny potencjał badawczy • Wydziałowa Stacja Doświadczalna im. prof. Mariana Górskiego w Skierniewicach - SGGW - szerokie zaplecze badawcze w sferze nauk rolniczych • Klaster Owocowo - Warzywny • Rozwinięta infrastruktura społeczna, Miasto przyjazne niepełnosprawnym • Aktywna polityka prorodzinna • Cenne dziedzictwo kulturowe • Bogata oferta kulturalna • Niskie bezrobocie • Aktywność organizacji pozarządowych oraz mieszkańców - znaczny potencjał ludzki • Wysokie poczucie bezpieczeństwa • Brak zakładów uciążliwych dla środowiska • Klaster Gospodarki Odpadowej i Recyklingu • Poczucie wspólnoty i identyfikacji z regionem • Polityka Miasta sprzyjająca wykorzystaniu OZE • Dynamiczna polityka Miasta dot. zrównoważonego rozwoju (ochrona środowiska) • Aktywna współpraca międzynarodowa - Miasta partnerskie • Wysoki poziom wykorzystania środków zewnętrznych 	<ul style="list-style-type: none"> • Niewystarczający stan techniczny infrastruktury drogowej • Niewystarczający stan techniczny infrastruktury wodno- kanalizacyjnej i melioracyjnej • Ograniczona liczba miejsc pracy • Migracja osób wykształconych (wykształcenie wyższe) • Ubożenie społeczeństwa • Niedostatecznie rozwinięta opieka zdrowotna (w szczególności dostęp do specjalistycznej opieki zdrowotnej) • Brak infrastruktury uzdrawiskowej w centrum Obszaru Ochrony Uzdrawiskowej (Park Uzdrawiskowy, łąźnia, ścieżki pieszo – rowerowe, ścieżki zdrowia, inne obiekty i urzędy leczenia uzdrawiskowego) • Niewystarczający poziom współpracy z innymi JST • Niedostateczna komunikacja (przepływ informacji) na linii urząd – mieszkańcy • Nie w pełni wykorzystana możliwość współpracy z Instytutem Ogrodnictwa, parowozownią • Niewystarczające wsparcie dla przedsiębiorców (brak instytucji doradczej) • Niewystarczające zaplecze gastronomiczno- noclegowe • Niedostateczny stan techniczny infrastruktury sportowo - rekreacyjnej • Niewystarczająca oferta turystyczna, sportowo- rekreacyjna • Brak strategii promocji turystycznej oraz działań w kierunku zwiększenia atrakcyjności turystycznej Miasta • Ograniczona dostępność obiektów zabytkowych • Zły stan techniczny obiektów zabytkowych będących własnością osób prywatnych. • Niedostateczna infrastruktura obiektów kultury (np. brak nowoczesnych rozwiązań dot. biblioteki i muzeum – zdigitalizowana oferta dla młodych) • Niewielka ilość produktów turystycznych • Niechęć mieszkańców do wykorzystywania OZE (biogazownia) • Niski poziom estetyki centrum Miasta - ograniczenia inwestycyjne związane z zabytkowym charakterem Miasta
Szanse	Wyzwania
<ul style="list-style-type: none"> • Dogodne położenie geograficzne • Centrum logistyczne (PZP WŁ) • Atrakcyjne położenie: bliskość Łodzi, Warszawy • Specjalizacja regionu – jako przewaga konkurencyjna - wykorzystanie zidentyfikowanego obszaru funkcjonalnego • Powstanie uzdrawiska • Bliskość terenów atrakcyjnych przyrodniczo • Wzrost poziomu dostępnych funduszy zewnętrznych 	<ul style="list-style-type: none"> • Bliskość aglomeracji – Łódź, Warszawa (migracje mieszkańców) • Wzmógłony ruch drogowy (degradacja zabytkowych budynków, hałas, zanieczyszczenie powietrza) • Duża konkurencja w pozyskiwaniu środków zewnętrznych • Ograniczone środki budżetowe • Bezrobocie • Odpływ wykształconych mieszkańców

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost zainteresowania inwestowaniem w Skierniewicach wśród inwestorów zewnętrznych • Polityka Państwa preferująca rozwój dużych Miast • Rozwój sektora ekonomii społecznej • Międzypokoleniowe Centrum Integracji Społecznej (RPO) • Wzrost zainteresowania wykorzystaniem OZE (fotowoltaika, elektrownie wiatrowe) • Wzmocnienie promocji posiadanego potencjału • Wydłużenie Łódzkiej Kolei Aglomeracyjnej • Rozwój przemysłu „czasu wolnego” • Starzejące się społeczeństwo – jako jedna z grup docelowych działań Miasta • Wzrost zachorowalności na choroby cywilizacyjne (takich jak otyłość, nadwaga, choroby skóry, nerwice, depresje) • Wzrost popularności turystyki uzdrowskiej (SPA, Wellness), wzrost dbałości o zdrowie • Ograniczona liczba uzdrowisk na terenie Polski centralnej • Wzrost zainteresowania właścicieli obiektów zabytkowych ochroną i pracami konserwatorskimi 	<ul style="list-style-type: none"> • Starzejące się społeczeństwo / pogłębiająca się niekorzystna sytuacja demograficzna • Niedostateczny rozwój mieszkalnictwa/budownictwa mieszkaniowego • Niekorzystna wobec uzdrowisk polityka NFZ • Brak dobrych praktyk inwestycji zrealizowanych w formule PPP • Niekorzystna sytuacja i świadomość zdrowotna mieszkańców na temat chorób cywilizacyjnych • Niewystarczająca identyfikacja regionu łódzkiego jako atrakcyjnego turystycznie i uzdrowskowo, brak znaczącego ruchu turystycznego • Niedostateczna popularność ośrodków uzdrowskowych i Wellness w Polsce • Zbyt długi okres zwrotu OZE

Źródło: Opracowanie własne

6. Załącznik nr 2 - SONDAŻ OPINII PUBLICZNEJ

6.1. OBSERWACJE I WNIOSKI Z WYWIADU ORAZ BADANIA ANKIETOWEGO PRZEPROWADZONEGO Z KLUCZOWYMI REPREZENTANTAMI SPOŁECZNYMI MIASTA

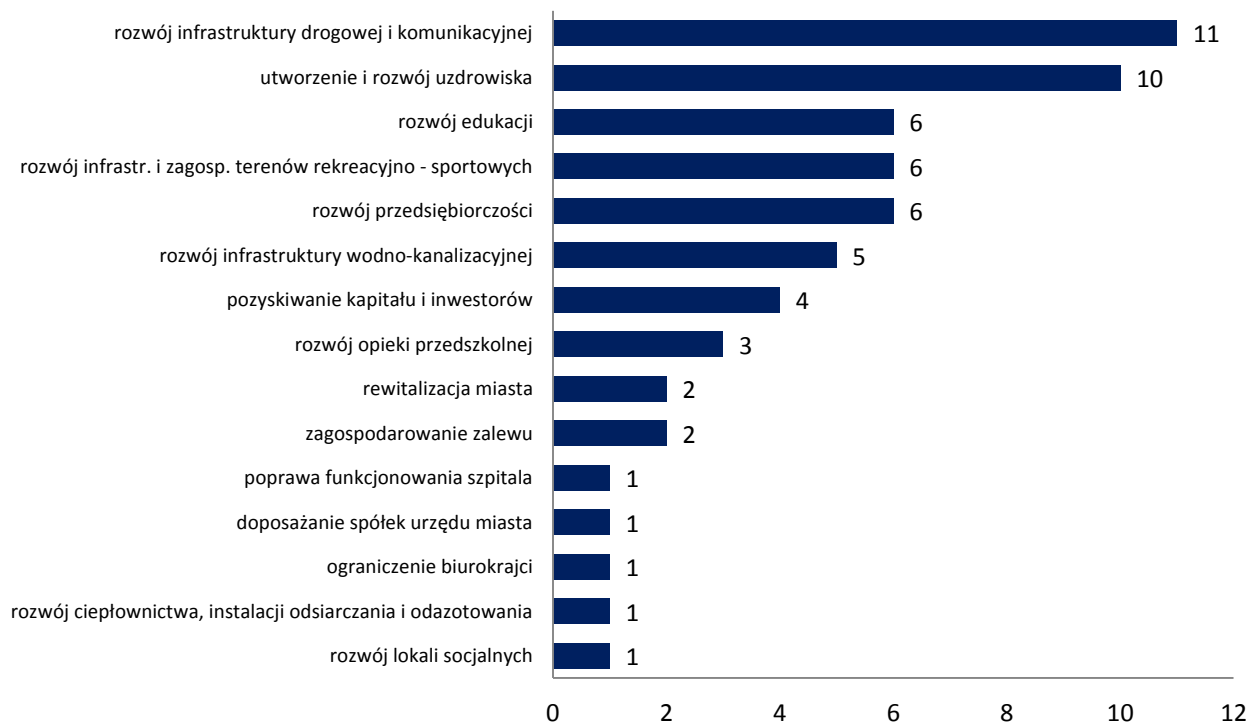
W miesiącu czerwcu przeprowadzone zostały wywiady telefoniczne z przedstawicielami kluczowych reprezentantów społecznych Miasta Skierniewice (radni, przedstawiciele szkół, przedszkoli, żłobków, reprezentanci spółek miejskich, lokalnych NGO i urzędnicy). Łącznie na rozmowę zgodziły się 23 osoby. W badaniu wzięli udział:

- przedstawiciele radnych (3),
- przedstawiciele edukacji, kultury i instytucji opiekuńczo-wychowawczych (6),
- przedstawiciele spółek miejskich (5),
- przedsiębiorcy (2),
- przedstawiciele SGGW (1), PUP (1), NGO (1), rady młodzieżowej (1),
- przedstawiciele policji (1), straży miejskiej (1), WOPR (1).

Wywiad miał formę ustrukturyzowaną (zarówno zadawane pytania, jak i ich kolejność były z góry ustalone) – przeprowadzony był wg kwestionariusza stanowiącego zał. nr S1 do niniejszego opracowania.

Na początku rozmowy poproszono każdego z respondentów o wymienienie najważniejszych inicjatyw, jakie powinny zostać przeprowadzone w ciągu najbliższych lat na terenie Miasta Skierniewice. Pytanie miało charakter otwarty, a udzielone przez respondentów odpowiedzi zostały pogrupowane i przedstawione od najczęściej do najrzadziej wymienianych na wykresie poniżej.

Rysunek 33. Działania priorytetowe dla rozwoju Miasta w perspektywie najbliższych 3 lat (w opinii respondentów).

Źródło: opracowanie własne

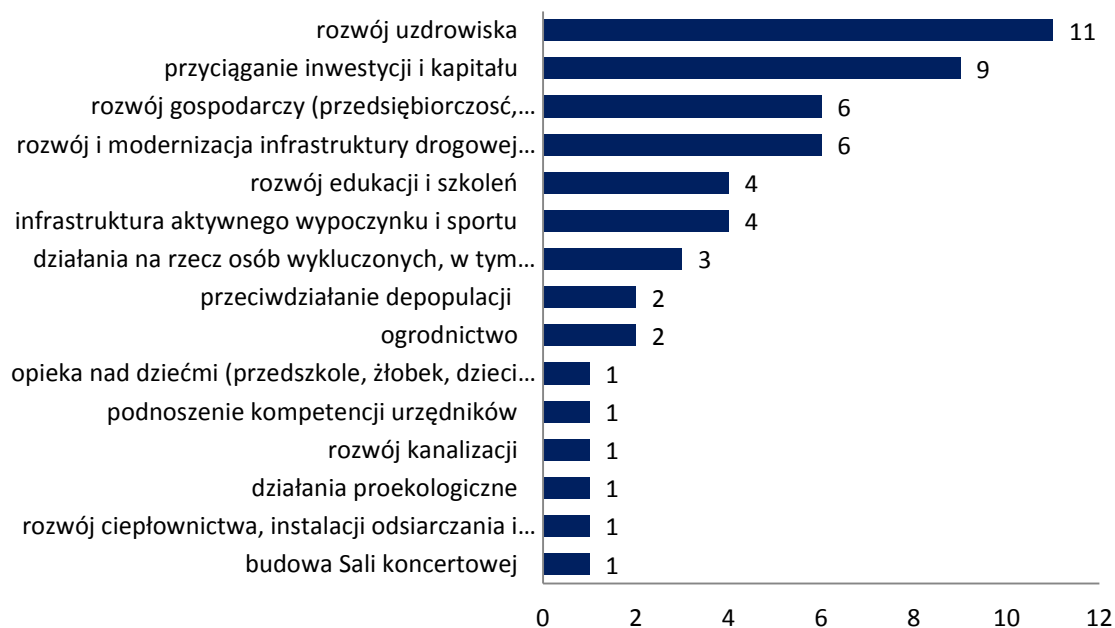
Respondenci najczęściej wskazywali na konieczność podejmowania działań związanych z poprawą stanu infrastruktury drogowej oraz rozwojem komunikacyjnym – w swoich wypowiedziach uwzględniła ten obszar blisko połowa wszystkich badanych (48% respondentów). W rozmowach podkreślano znaczenie wyprowadzenia ruchu tranzytowego z centrum Miasta (rozbudowę obwodnicy Skierniewic), kontynuacji nowych połączeń drogowych i modernizacji istniejącej już infrastruktury, przebudowy dróg dojazdowych do autostrady, zwiększenie liczby miejsc parkingowych w mieście oraz zasygnalizowano potrzebę poprawy połączeń komunikacyjnych z aglomeracją łódzką i warszawską. Kolejne pod względem istotności są działania zmierzające do stworzenia i uruchomienia na terenie Miasta uzdrowiska wykorzystującego naturalne bogactwo solankowych wód geotermalnych, posiadających właściwości lecznicze (43% respondentów), w tym np. przygotowanie i uzbrojenie terenu. Na trzecim miejscu wymieniano najczęściej działania związane z rozwojem edukacji i kultury, przedsiębiorczości oraz infrastruktury i zagospodarowaniem terenów sportowo-rekreacyjnych (wskazało je w trakcie badania po 26% badanych osób). Zgłaszano potrzebę rozwoju biblioteki miejskiej (budowy budynku, poszerzenia oferty), przystosowania oferty edukacyjnej do potrzeb lokalnego rynku pracy (w tym przywrócenie szkolnictwa zawodowego) i dalszy jej rozwój w celu zapewnienia wysokiego poziomu kształcenia. Odnotowano też głos postulujący zwiększenie efektywności wykorzystania istniejącej bazy dydaktycznej. Przedstawiciel SGGW zwrócił uwagę na konieczność utrzymania specjalizacji regionu i skoncentrowanie się na rozwoju nauk ogrodniczych. Dla respondentów istotne jest również

dokończenie działań związanych z rewitalizacją parku miejskiego, dalsza rozbudowa sieci ścieżek rowerowych oraz obiektów rekreacyjnych na wolnym powietrzu (np. siłownia w parku). W trakcie rozmów pojawiały się propozycje rozbudowy istniejącego obiektu pływalni oraz budowa całorocznego boiska Orlik oraz organizacji koncertów i festiwali. W celu rozwoju lokalnej przedsiębiorczości proponowano podejmowanie działań nakierowanych na wspieranie mikroprzedsiębiorstw oraz MŚP (np. poprzez szkolenia i działania okołobiznesowe), promocję samozatrudnienia, aktywizację społeczeństwa i przyciąganie do Miasta ludzi aktywnych o wysokich kwalifikacjach zawodowych oraz przygotowanie zaplecza infrastrukturalnego dla przedsiębiorców, np. w postaci odpowiednio przystosowanych terenów. Wśród pozostałych inicjatyw, jakie zdaniem respondentów powinny być koniecznie podjęte w ciągu najbliższych trzech lat, znalazły się działania dotyczące rozwoju infrastruktury wodno-kanalizacyjnej (22%), pozyskiwania kapitału zewnętrznego oraz inwestorów i tworzenia sprzyjających warunków, np. poprzez uruchomienie SSE (17%). Nieliczni respondenci zwrócili uwagę na konieczność zwiększenia liczby miejsc w żłobkach i przedszkolach (13%), kwestie rewitalizacji Miasta oraz zagospodarowania terenów zalewu (po 9%). Pojedyncze głosy dotyczyły działań związanych z poprawą funkcjonowania szpitala, doposażenia spółek urzędu miasta, rozwoju mieszkalnictwa socjalnego oraz systemu ciepłowniczego. Jedna z osób postulowała konieczność ograniczenia biurokracji.

W pytaniu drugim rozszerzono perspektywę czasową i poproszono respondentów o podanie działań, jakie powinny być zrealizowane w ciągu kolejnych 5-10 lat. Pytanie miało charakter otwarty, udzielone przez respondentów odpowiedzi zostały pogrupowane i przedstawione od najczęściej do najrzadziej wymienianych na wykresie poniżej.

Rysunek 34. Działania priorytetowe dla rozwoju Miasta w perspektywie 5-10 lat (w opinii respondentów).

Źródło: opracowanie własne

W opinii respondentów najistotniejszy wpływ na rozwój Miasta w najbliższej dekadzie będą miały kwestie związane z uzdrowiskiem (wskazała je w swoich odpowiedziach prawie połowa badanych

48%). Ponad jedna trzecia wszystkich osób (39%) uznała również za ważne inicjatywy związane z tworzeniem warunków sprzyjających inwestorom (specjalne strefy ekonomiczne, zagospodarowanie terenów pod inwestycje) oraz pozyskiwaniem kapitału zewnętrznego na rozwój Miasta (również staranie się o fundusze zewnętrzne np. z nowej perspektywy programowej UE). Działaniami długofalowymi są w opinii interesariuszy również kwestie dotyczące rozwoju gospodarczego – takie jak wspieranie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości, uwzględnienie w rozwoju gospodarki segmentu związanego z produkcją przemysłową. Poprawa stanu i rozwój infrastruktury drogowej, które jak podkreślano w poprzednim pytaniu są warunkiem rozwoju regionu w okresie najbliższych trzech lat, zostały również uwzględnione przez interesariuszy jako działania, które powinny stanowić priorytet także na kolejną dekadę. Wśród pozostałych działań długookresowych, najistotniejszych z punktu widzenia rozwoju oraz funkcjonowania Miasta wymieniano inicjatywy dotyczące edukacji, w tym szczególnie przystosowywania jej do potrzeb rynkowych i społecznych (dostosowanie do rynku pracy, szkolenie/kształcenie ustawiczne). Równie istotne są dla respondentów kwestie dotyczące infrastruktury rekreacyjnej i sportowej – zwracano tu uwagę na potrzebę organizacji miejsc aktywnego wypoczynku, przestrzeni przystosowanej do potrzeb młodzieży, rozbudowę sieci ścieżek rowerowych (także przy wjazdach do miasta) oraz zagospodarowanie rekreacyjne zalewu skierniewickiego. Pojedyncze osoby sugerowały, aby w ciągu najbliższych 5-10 lat podejmować przede wszystkim: działania na rzecz osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym (np. poprzez likwidację barier architektonicznych w budynkach użyteczności publicznej, wsparcie dla rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi); inicjatywy przyciągające nowych mieszkańców i zapobiegające migracjom, a w konsekwencji spadkowi liczby ludności; inicjatywy związane z potencjałem ogrodniczym regionu (np. poprzez zwiększenie liczby imprez branżowych organizowanych w regionie, targów, spotkań naukowych itp.). Odnotowano też głosy dostrzegające potrzebę zwiększenia liczby miejsc w placówkach przedszkolnych i żłobkach, rozwoju na terenie Miasta kanalizacji, sieci ciepłowniczej i działań proekologicznych, czy budowy sali koncertowej. W pytaniu nr 3 poproszono respondentów o wskazanie, które z 9 wymienionych głównych obszarów powinny ich zdaniem stanowić priorytety rozwojowe dla Miasta Skierniewice. Każdy z respondentów mógł wskazać 3 najważniejsze obszary, a w jego ramach wymienić kluczowe potrzeby.

Obszar 1 (Rozwój kultury, oświaty i nauki),

Obszar 2 (Rozwój rozrywki i sportu),

Obszar 3 (Rozwój infrastruktury i transportu),

Obszar 4 (Rozwój potencjału społeczno-gospodarczego),

Obszar 5 (Rozwój potencjału turystycznego),

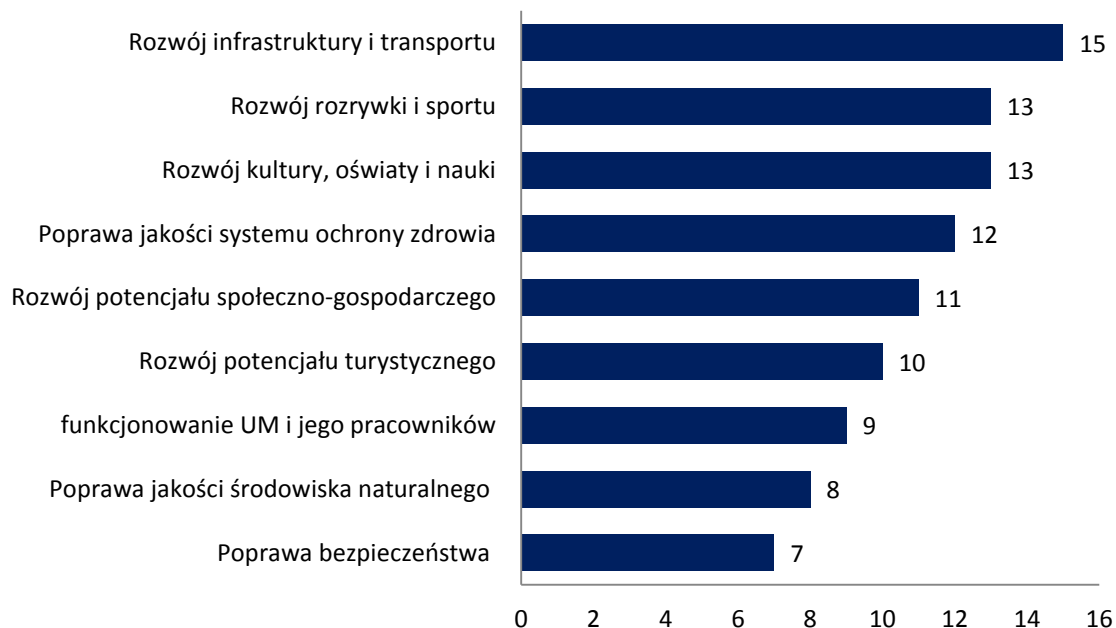
Obszar 6 (Poprawa jakości środowiska naturalnego),

Obszar 7 (Poprawa jakości systemu ochrony zdrowia),

Obszar 8 (Poprawa bezpieczeństwa),

Obszar 9 (Poprawa jakości obsługi mieszkańców przez władze gminy).

Rysunek 35. Obszary priorytetowe i kluczowe potrzeby Miasta.

Źródło: opracowanie własne

Respondenci potwierdzili, iż najistotniejszy jest dla nich obszar dotyczący infrastruktury i transportu (65%), a w nim: rozbudowa infrastruktury drogowej, budowa obwodnicy, budowa wielopoziomowego parkingu, remont mostu nad torami kolejowymi, wymiana starego taboru autobusowego na niskoemisyjny oraz usprawnienie połączeń komunikacyjnych wewnętrznych i zewnętrznych m.in. z Łodzią i Warszawą. Na drugim miejscu ex aequo znalazł się obszar dotyczący kultury, oświaty i nauki oraz sportu i rekreacji, na które wskazało po 57% badanej grupy. W kwestii edukacji zwracano uwagę na: potrzebę lepszej współpracy pomiędzy szkołami ponadgimnazjalnymi, a uczelniami wyższymi (w tym ze szkołami technicznymi); profilowania kierunków kształcenia pod kątem potrzeb rynku pracy; konieczność stałego podnoszenia kwalifikacji kadry nauczycielskiej; zwiększenie kadry specjalistycznej (pedagog, psycholog, reedukator); uwzględnienie potrzeb wzbogacenia oferty edukacyjnej skierowanej do dzieci i młodzieży niepełnosprawnej. Wśród zgłoszonych przez interesariuszy potrzeb wymieniono także rozwój oferty kulturalnej funkcjonujących na terenie Miasta ośrodków oraz zwiększenie dostępności do informacji na jej temat. Pojawiły się głosy dotyczące konieczności modernizacji budynku MOK, budowy nowej siedziby biblioteki, wspierania młodych talentów oraz budowania więzi mieszkańców z Miastem (promowanie lokalnego patriotyzmu). Wśród priorytetowych potrzeb związanych z opieką nad dziećmi najmłodszymi odnotowano sygnały o konieczności rozbudowy i modernizacji przedszkoli i żłobków. Wskazując obszar sportu i rozrywki proponowano zwiększenie możliwości uprawiania sportów wodnych poprzez rozbudowę istniejącej infrastruktury (zalewu skierniewickiego, rozbudowę pływalni miejskiej wraz z zapleczem socjalnym zwiększającym komfort i bezpieczeństwo użytkowników obiektu), przystosowanie oferty i obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych (a w szczególności niepełnosprawnych dzieci) oraz seniorów np. poprzez organizację zajęć sportowo-rehabilitacyjnych. Ponownie zwracano uwagę na potrzebę budowy sieci ścieżek rowerowych, sprecyzowano jednak wcześniejsze propozycje rozwoju infrastruktury sportowo-rekreacyjnej – zaproponowano utworzenie specjalistycznych obiektów sportowych z możliwością całorocznego użytkowania, takich jak: lodowisko, ścianka wspinaczkowa, skatepark itp.

Dostrzeżono również potrzebę powołania komisji ds. sportu oraz opracowania i realizacji programów mających na celu wzbogacenie oferty zajęć dodatkowych dla dzieci i młodzieży. Podkreślono konieczność zwiększenia efektywności wykorzystania istniejących obiektów sportowych ze szczególnym uwzględnieniem przygotowania oferty weekendowej dla dorosłych i rodzin z dziećmi, organizacji stałych zajęć sportowych w oparciu o bazę obiektów "Orlik". Na trzecim miejscu pod względem istotności uplasował się w wypowiedziach respondentów obszar dotyczący jakości systemu ochrony zdrowia (52%). Wśród podstawowych potrzeb jakie wymieniano w trakcie wywiadów, wskazywano na konieczność skrócenia czasu oczekiwania na wizytę u lekarzy specjalistów, polepszenie funkcjonowania pogotowia ratunkowego i ośrodków zdrowia, kontynuację działań wspierających funkcjonowanie i rozwój szpitala (wyposażenie w nowoczesny sprzęt medyczny, lądowiska dla pogotowia lotniczego). W związku z potrzebami osób starszych i niepełnosprawnych zgłoszono również zapotrzebowanie na opracowanie systemu opieki geriatrycznej oraz paliatywnej (m.in. hospicjum), budowy ośrodka dziennego pobytu dla osób niepełnosprawnych, jak również zapewnienie opieki medycznej w szkołach. Tylko jedna osoba poruszyła w ramach tego obszaru temat dotyczący budowy uzdrowiska. Wśród inicjatyw koniecznych dla rozwoju potencjału społeczno – gospodarczego regionu proponowano pozyskiwanie nowych firm oraz tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości (w tym firm rodzinnych). Nadzieje na rozwój gospodarczy regionu oraz wzrost miejsc zatrudnienia wiążą z pełnym wykorzystaniem potencjału uzdrowiskowego Miasta, ale również wyznaczeniem i stworzeniem strefy przemysłowej. Zgłaszano również potrzebę realizacji projektów aktywizujących osoby starsze (emerytów, rencistów) oraz niepełnosprawne. Kolejny obszar, czyli rozwój turystyki, wymaga w opinii respondentów przede wszystkim pełnego wykorzystania potencjału atrakcyjnego położenia w otulinie Bolimowskiego Parku Krajobrazowego, przystosowania i rozbudowy infrastruktury rekreacyjnej (ścieżki rowerowe, szlaki wodne, szlaki wycieczkowe, trasy do biegania) oraz noclegowej. Respondenci podkreślili także konieczność działań nakierowanych na budowę marki turystycznej Miasta opartej o walory uzdrowiskowe, intensywne działania promocyjne i marketingowe. Mniej istotne z punktu widzenia respondentów są kwestie dotyczące obszarów funkcjonowania urzędu Miasta (39%), jakości środowiska naturalnego (35%) oraz bezpieczeństwa (30%). W celu usprawnienia obsługi petentów proponowano remont obecnego budynku i dostosowanie go do potrzeb osób niepełnosprawnych, rozwój e-administracji, czy utworzenie Centrum Komunikacji dla mieszkańców ułatwiającego załatwianie spraw administracyjnych. Poprawa jakości środowiska naturalnego w opinii respondentów koncentrować powinna się na rozbudowie i modernizacji systemu kanalizacji sanitarnej, deszczowej oraz wodociągowej, rozbudowy i modernizacji węzłów ciepłych oraz wykorzystania energii geotermalnej. W obszarze poprawy bezpieczeństwa zgłaszano konieczność zwiększenia liczby patroli policji oraz zainstalowania systemu monitoringu ulicznego w miejscach niebezpiecznych. Podkreślono także wagę działań prewencyjnych, np. współpracy ze szkołami w celu zmniejszenia poziomu przestępczości i wykroczeń popełnianych przez nieletnich.

Kolejne trzy pytania dotyczyły kluczowych projektów, które były, są, ale także które powinny być w przyszłości realizowane w celu rozwoju Miasta. Pytając o projekty, jakie realizowano w ciągu ostatnich 5 lat (wykr. 4) respondenci wskazywali jako najistotniejsze te dotyczące reedukacji i opieki przedszkolnej (43%). Tylko nieco ponad jedna piąta respondentów mogła wskazać inwestycje z zakresu infrastruktury drogowej oraz transportu (22%). Po 13% realizowało zadania związane z inwestycjami sportowymi oraz rewitalizacją przestrzeni publicznej parku miejskiego oraz remontem

mostu na rzece. Kolejne 9% wymieniło jako ważne dla rozwoju Miasta projekty związane z remontem placu dworca oraz budową parkingów, modernizacją budynków użyteczności publicznej i zagospodarowaniem terenów jednostki wojskowej. Pojedyncze głosy wymieniły inicjatywy dot. budowy targowiska, budowy mieszkań komunalnych, montażu kolektorów słonecznych na budynkach mieszkalnych oraz rozwoju kanalizacji. W zakresie działań miękkich jedna osoba wymieniła jako kluczową inicjatywę uzyskanie statusu uzdrowiska, zaś kolejny respondent wskazał na rozwój dostępu do sieci internetowej.

Rysunek 36. Kluczowe projekty zrealizowane w okresie 5 minionych lat (wg respondentów).

Źródło: opracowanie własne

W kolejnym pytaniu respondenci wskazali najważniejsze ich zdaniem projekty, które są obecnie w trakcie realizacji (wykr. 5). Najczęściej wskazywano projekt dotyczący rewitalizacji parku miejskiego oraz inicjatywy związane z podnoszeniem jakości edukacji, oświaty, funkcjonowaniem placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz przygotowaniem przestrzeni dla dzieci i młodzieży (np. rozbudowa przedszkola, remont bursy, budowa placu zabaw, doposażenie biblioteki, doprowadzenie sieci internetowej do klas lekcyjnych). Na drugim miejscu postulowano zakończenie inwestycji związanych z rozwojem uzdrowiskowej funkcji Miasta, takich jak prace projektowe, uzbrojenie terenu. Kolejne projekty obecnie realizowane, a posiadające kluczowe wg respondentów dla Miasta znaczenie to inwestycje dotyczące rozbudowy i modernizacji infrastruktury drogowej, sportu i rekreacji, uporządkowania gospodarki ściekowej, zagospodarowania terenu wokół budynku dawnej jednostki wojskowej (WFOŚiGW), rozwoju kapitału ludzkiego poprzez aktywizację społeczną i organizację staży oraz projekty promujące Skierniewice (np. konkurs Najmilsze Miasto).

Rysunek 37. Kluczowe projekty obecnie realizowane (wg respondentów).

Źródło: opracowanie własne

Pytanie nr 6 kierowało uwagę respondentów na projekty, które ich zdaniem należy w perspektywie najbliższych lat podjąć. Tym razem najistotniejsze dla respondentów są projekty dotyczące edukacji i oświaty oraz rozwoju jednostek opiekuńczo-wychowawczych (np. doposażenie placówek, modernizację pracowni, poprawę warunków nauki i opieki poprzez podnoszenie jakości i efektywności nauczania, budowę przedszkoli, placów zabaw, ogródka dydaktycznego) – wymieniło je w trakcie wywiadów 17% grupy badanych osób. Dla takiej samej liczby respondentów ważne są projekty służące budowie i rozwojowi uzdrowiska. W ciągu kolejnych lat respondenci oczekują także realizacji programów związanych z działalnością sportową, z poprawą bezpieczeństwa nad wodą, rozwojem zaplecza i infrastruktury turystycznej, wypoczynkowej i rekreacyjnej oraz przebudową kanalizacji deszczowej. W rozmowach poruszono także problem dywersyfikacji produkcji ciepłej oraz produkcji energii elektrycznej (kogeneracja) oraz rozbudowy instalacji oczyszczalni spalin (odsiarczanie i odazotowanie). Respondenci zwrócili uwagę na potrzebę podejmowania projektów wspierających rozwój lokalnej przedsiębiorczości oraz inwestowanie nie tylko w sektor usługowy, ale również w rozwój produkcji. Ponownie przedstawiono propozycję przebudowy lub budowy nowego budynku, który lepiej mógłby pełnić funkcję biblioteki miejskiej. Pozostałe proponowane przez interesariuszy inicjatywy dotyczyły: zwiększenia liczby miejsc parkingowych, zakupu nowych autobusów z napędem proekologicznym, planów dalszej rewitalizacji parku miejskiego, działań wspierających osoby niepełnosprawne (np. poprzez ZAZ-y) i starsze, kontynuowania akcji aktywizujących kapitał ludzki m.in. poprzez system dotacji i staży, rewitalizacji zabytkowych obiektów oraz termomodernizacji budynków.

Rysunek 38. Kluczowe projekty do realizacji w perspektywie najbliższych lat (wg respondentów).

Źródło: opracowanie własne

W ostatnim pytaniu poproszono respondentów o wskazanie trzech najważniejszych ich zdaniem mocnych i słabych stron Miasta oraz potencjalnych szans i wyzwań, jakie mogą mieć wpływ na jego przyszły rozwój.

Wymieniając główne atuty Miasta (wykr. 7) respondenci podkreślali dogodne położenie Miasta pod względem jego dostępności komunikacyjnej oraz funkcjonowania w strefie pomiędzy dwoma aglomeracjami (łódzką i warszawską) – wskazało na nie 91% wszystkich interesariuszy. Drugą najczęściej wymienianą mocną stroną Miasta są w ich opinii atrakcyjne krajobrazy i czyste środowisko (położenie w otulinie Bolimowskiego Parku Krajobrazowego, czyste powietrze) – wymieniło je 39% respondentów. Nieco ponad jedna czwarta wszystkich osób biorących udział w wywiadach telefonicznych (26%) jako atut wskazała infrastrukturę drogową, w pasie drogi (np. chodniki) oraz kolejową. Kolejne 26% respondentów podkreśliło potencjał ogrodniczy oraz zaplecze instytucji naukowych i doświadczalnych, funkcjonujących na terenie Miasta. Ponad jedna piąta grupy (22%) wskazała jako kluczowy atut Skierniewic potencjał tkwiący w mieszkańcach Miasta – ludzi dobrze wykształconych, otwartych i gościnnych. W dalszej kolejności jako atuty wymieniano spokój i poczucie bezpieczeństwa, niski poziom bezrobocia (w porównaniu do województwa łódzkiego), posiadanie wolnych terenów inwestycyjnych oraz zainteresowanie inwestorów. Tylko dwie osoby wskazały jako mocną stronę posiadanie złóż wody geotermalnej oraz możliwości wykorzystania jej do celów zdrowotnych. Kolejnych dwóch respondentów podkreśliło jako atut dobrze funkcjonujący system edukacyjny i oświatowy – dużą liczbę placówek (w tym szkoły integracyjne, szkolnictwo wyższe) i ich bogatą ofertę. Pozostałymi atutami Miasta w opinii pojedynczych respondentów są: lokomotywnia, atrakcyjność turystyczna związana ze spływami kajakowymi, rozwój budownictwa oraz działania promocyjne.

Rysunek 39. Mocne strony Miasta (wg respondentów).

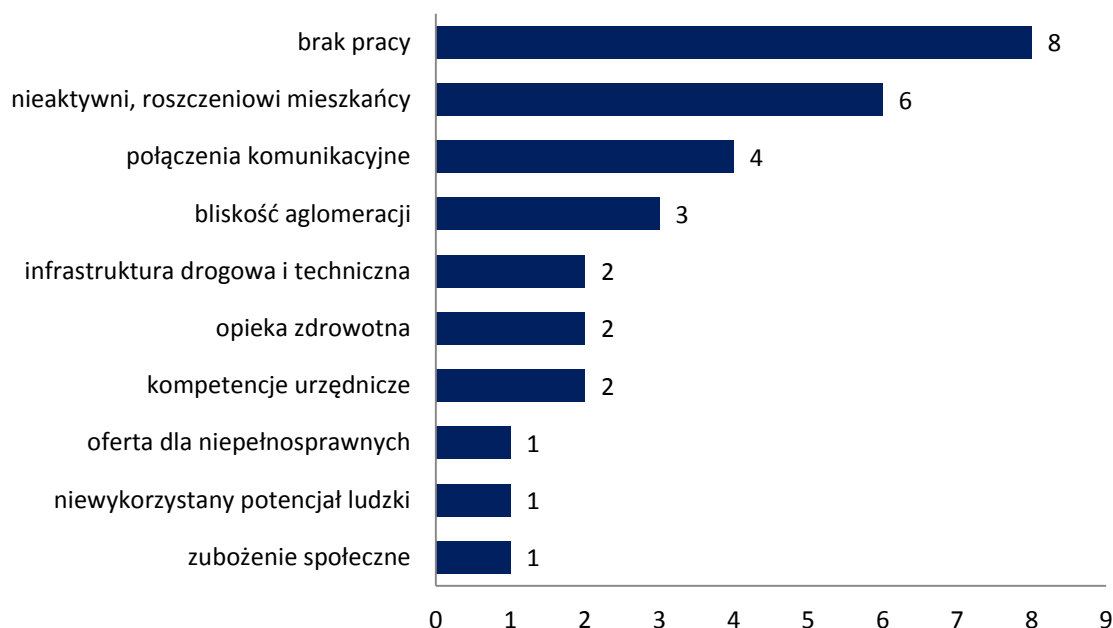

Źródło: opracowanie własne

O ile na pytanie dotyczące mocnych stron odpowiedziało 100% osób z grupy interesariuszy, to słabe strony wskazało 17 osób, co stanowi 74% grupy. Ponad jedna czwarta nie widzi żadnych słabych stron stanowiących przeszkodę w rozwoju Miasta. Wśród słabych stron Skierniewic najczęściej wskazywano niewystarczającą liczbę miejsc pracy (35% respondentów) oraz mało aktywną i niezaangażowaną w życie Miasta społeczność lokalną (26%) – zwracano m.in. uwagę na postawy roszczeniowe oraz niski poziom integracji społecznej spowodowany brakiem czasu (dojazdy do pracy w innych ośrodkach). Część osób (17%) podkreśliła pogorszenie się jakości połączeń kolejowych na trasie Skierniewice – Warszawa, a kolejne 13% uznaje jako słabą stroną bliskość Łodzi i Warszawy, które przyciągają i zatrzymują na swoim terenie najlepiej wykwalifikowaną kadrę pracowniczą. Wśród pozostałych głosów wskazujących słabe strony Skierniewic odnotowano: niewystarczającą współpracę pomiędzy JST, zubożenie społeczeństwa, niezadowolający stan służby zdrowia, ograniczoną ofertę Miasta skierowaną do osób niepełnosprawnych oraz nie w pełni wykorzystany potencjał mieszkańców Miasta.

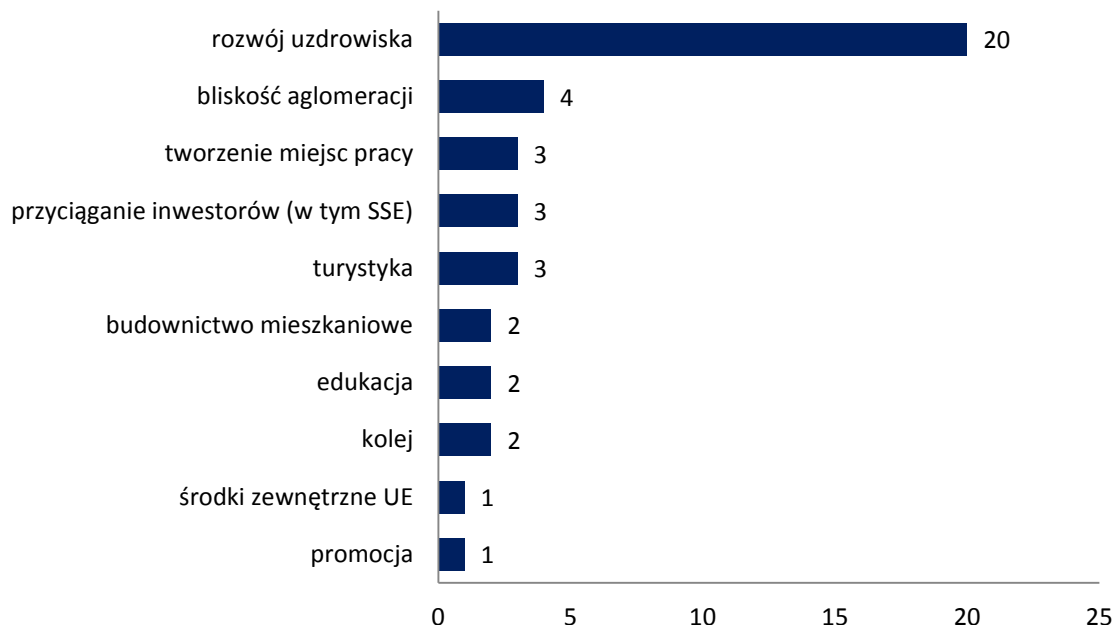
Rysunek 40. Słabe strony Miasta (wg respondentów).

Źródło: opracowanie własne

Analizując czynniki, które w przyszłości stanowić mogą szanse rozwoju Miasta, respondenci wskazywali przede wszystkim na projekt budowy uzdrowiska (87%). Innymi czynnikami sprzyjającymi w ich opinii rozwojowi Skierniewic są: korzystne położenie – możliwość funkcjonowania jako „sypialnie” Łodzi i Warszawy (17%), rozwój lokalnej przedsiębiorczości (13%), rozwój stref inwestycyjnych (13%), czy ożywienie funkcji turystycznej Miasta (13%). Respondenci podkreślili w rozmowach także znaczenie rozwoju budownictwa mieszkaniowego, które będzie stanowić atrakcyjną ofertę dla osób poszukujących miejsca w pobliżu aglomeracji, jednocześnie oferujących spokój oraz infrastrukturę miejską (9%). Szanse rozwoju Miasta respondenci utożsamiają także z dalszymi inwestycjami w edukację i podwyższanie standardów kształcenia młodzieży, szybszymi połączeniami kolejowymi z Łodzią i Warszawą, odpowiednią promocją Miasta, a szczególnie promocją położonej na terenie Miasta lokomotywni, która nie jest jednak własnością Miasta.

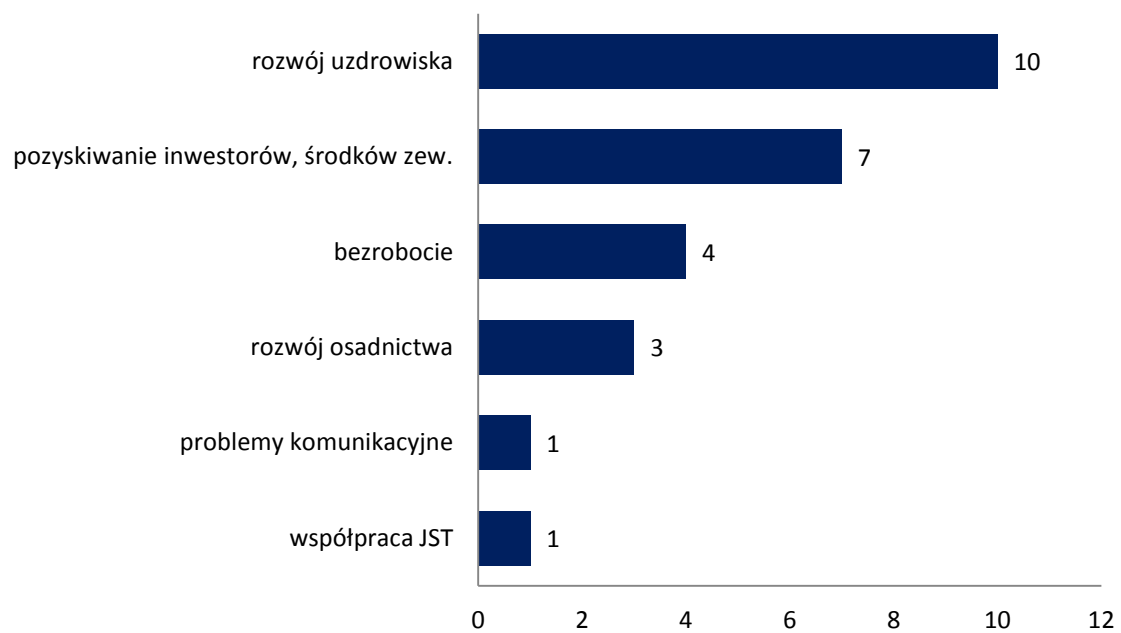
Rysunek 41. Szanse rozwoju Miasta (wg respondentów).

Źródło: opracowanie własne

Przeważająca część respondentów zwraca uwagę, iż głównym wyzwaniem dla Miasta pozostaje obecnie, jak również w najbliższej przyszłości, rozwój funkcji uzdrowiskowej (43%) – przede wszystkim podkreślano konieczność znalezienia i zabezpieczenia środków na realizację tego przedsięwzięcia. Pozyskiwanie inwestorów oraz funduszy zewnętrznych dla rozwoju Skierniewic wskazało w swoich wypowiedziach kolejne 30% respondentów. Na dalszych pozycjach wymieniano: problem bezrobocia oraz migracji osób młodych do większych ośrodków miejskich, problemy komunikacyjne, ograniczony rozwój infrastruktury, który zatrzymuje napływ nowych mieszkańców do Miasta. Jeden z respondentów ponownie zwrócił uwagę na konieczność wspierania współpracy JST z terenu powiatu.

Rysunek 42. Wyzwania Miasta (wg respondentów).

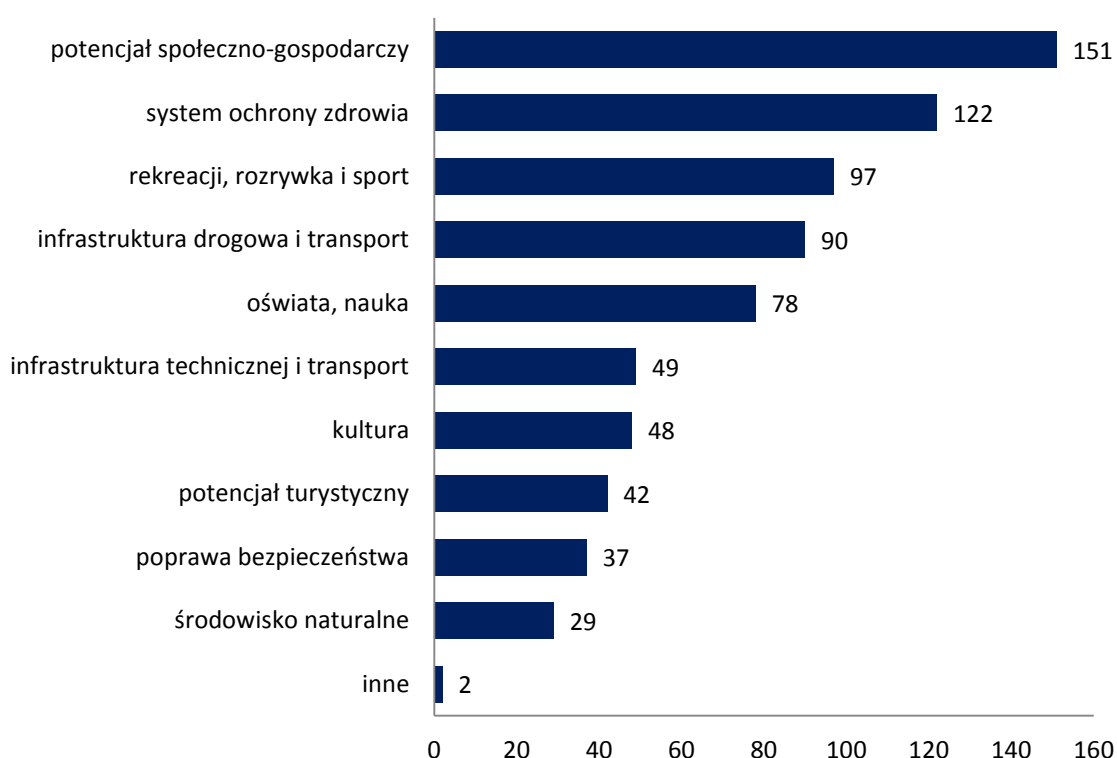
Źródło: opracowanie własne

6.2. OBSERWACJE I WNIOSKI Z BADANIA ANKIETOWEGO WŚRÓD MIESZKAŃCÓW MIASTA

Badanie sondażowe zostało przeprowadzone w dniu 24 – 26 czerwca 2014 roku na terenie Miasta Skierniewice. W badaniu wzięło udział 259 respondentów, wśród których 93% było mieszkańcami Miasta, zaś pozostałe 7% osobami przebywającymi na jego terenie w związku ze studiami lub pracą.

W pierwszym pytaniu, respondenci zostali poproszeni o wskazanie trzech najważniejszych dla nich obszarów, które w perspektywie najbliższych lat, powinny być ich zdaniem najważniejsze dla rozwoju Miasta. Następnie osoby ankietowane miały za zadanie doprecyzowanie obszarów przyszłych zmian poprzez wymienienie trzech kluczowych inicjatyw/działań z nimi związanych. Odpowiedzi udzielane przez respondentów, uporządkowane od najczęściej do najrzadziej wskazywanych, zaprezentowane zostały w formie graficznej na poniższym wykresie:

Rysunek 43. Obszary priorytetowe w opinii mieszkańców

Źródło: opracowanie własne

Najistotniejsze dla ankietowanych mieszkańców Miasta były działania związane z rozwojem obszaru społeczno – gospodarczego, na który wskazała ponad połowa wszystkich respondentów (58%) oraz inicjatywy dotyczące ochrony zdrowia (47%). Trzecią pod względem istotności sferą, wskazywaną w ankietach, była rekreacja, rozrywka i sport (37%) oraz rozwój infrastruktury drogowej i transportu (35%).

W obszarze rozwoju społeczno – gospodarczego dla ponad połowy respondentów (51%) najważniejsze są inicjatywy związane z organizacją szkoleń dla osób poszukujących pracy oraz działań skierowanych do grupy osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Rysunek 44. Obszar rozwoju potencjału społeczno - gospodarczego

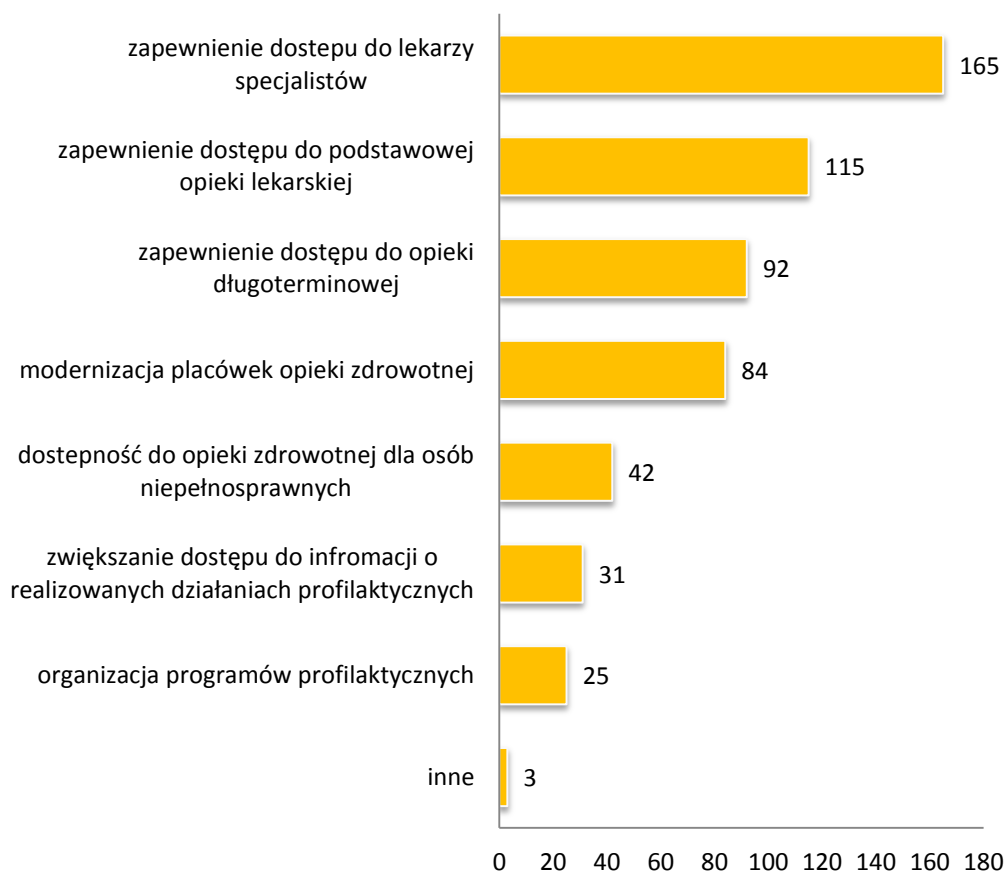

Źródło: opracowanie własne

Zdaniem aż 102 osób – stanowiących 39% grupy Miasto powinno podejmować działania przyciągające inwestorów. Jako przykładowe inicjatywy wskazywano ulgi podatkowe, przygotowanie i udostępnianie terenów pod inwestycje, działania promocyjne oraz ułatwienia przy załatwianiu spraw urzędowych. Jedna trzecia ankietowanych mieszkańców najczęściej akcentowała potrzebę przeciwdziałania bezrobociu poprzez organizowanie prac interwencyjnych i staży zawodowych (33%), zaś kolejne 27% dostrzegło konieczność wspierania lokalnej przedsiębiorczości (m.in. poprzez politykę korzystniejszą politykę podatkową oraz ograniczenie budowy hipermarketów na terenie Miasta). Jedna czwarta wszystkich respondentów podkreśliła znaczenie działań wspierających osoby starsze i niepełnosprawne, a nieco ponad jedna dziesiąta konieczność rozwoju oferty usługowo – opiekuńczej Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie. Jako przykłady podawano telefoniczny system wzywania natychmiastowej pomocy w nagłych wypadkach, podnoszącej poczucie bezpieczeństwa oraz komfort życia osób starszych, chorych, niepełnosprawnych. System może również pomagać w takich sytuacjach jak udzielanie informacji na temat dyżurujących aptek, placówek zdrowia, oferuje wsparcie psychologiczne itp. Ankietowane osoby najrzadziej wskazywały na potrzebę aktywizacji lokalnej społeczności oraz wspieranie działalności skierniewickich stowarzyszeń i klubów (wśród których wymieniano w ankietach: oddział PTTK, Związek Strzelców, grupę teatralną Banana Perwers oraz kluby Drugi Dom i Grand).

Drugim, najważniejszym obszarem, który powinien być uwzględniony w planach rozwoju Miasta Skierniewice jest wskazana przez 47% wszystkich badanych osób „Poprawa jakości systemu ochrony zdrowia”.

Rysunek 45. Obszar poprawy jakości systemu ochrony zdrowia

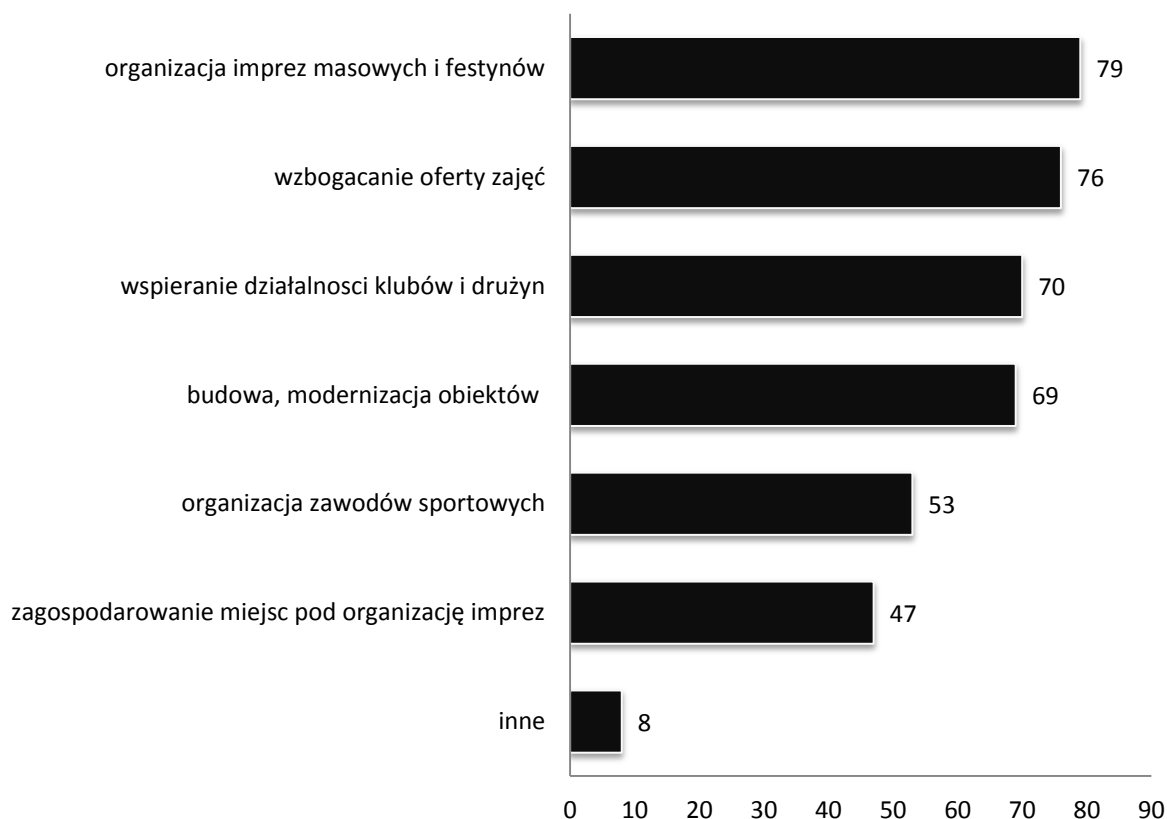

Źródło: opracowanie własne

W ankietach, osób wskazujących ten obszar jako priorytetowy dla rozwoju Miasta, najczęściej pojawiały się głosy dotyczące potrzeby zwiększenia dostępności do specjalistycznej (64%) oraz podstawowej (44%) opieki lekarskiej. Wśród specjalistów najczęściej wymieniano: kardiologa oraz neurologa, pojedyncze głosy wskazywały również na opiekę onkologiczną, psychiatryczną i psychologiczną, ortopedyczną, ginekologiczną, stomatologiczną, endokrynologiczną, pulmonologiczną, rehabilitacyjną, okulistyczną, dermatologiczną, gastrologiczną i laryngologiczną. Ponad jedna trzecia ankietowanych (36%) osób uznała, że niezbędne w najbliższym czasie będą działania nakierowane na zapewnienie dostępu do opieki długoterminowej świadczonej osobom chorym w domu lub w wyspecjalizowanych placówkach (np. hospicjum, szpital, DPS). Podobny odsetek respondentów dostrzega konieczność modernizacji istniejących placówek opieki zdrowotnej (32%). 16% zwraca uwagę na potrzebę zapewnienia dostępu opieki zdrowotnej dla osób niepełnosprawnych, a 12% podkreśla wagę szerszego informowania o podejmowanych na terenie Miasta działaniach związanych z profilaktyką zdrowia. Co dziesiąta z ankietowanych osób wskazała na potrzebę organizowania i realizacji programów profilaktycznych, w szczególności związanych z przeciwdziałaniem chorobom nowotworowym oraz cukrzycy.

Na trzecim miejscu wśród obszarów priorytetowych dla rozwoju Miasta, uplasowały się działania związane z rekreacją, sportem i rozrywką. Wymieniło je w swoich ankietach 37% wszystkich badanych osób.

Rysunek 46. Obszar poprawy jakości systemu ochrony zdrowia

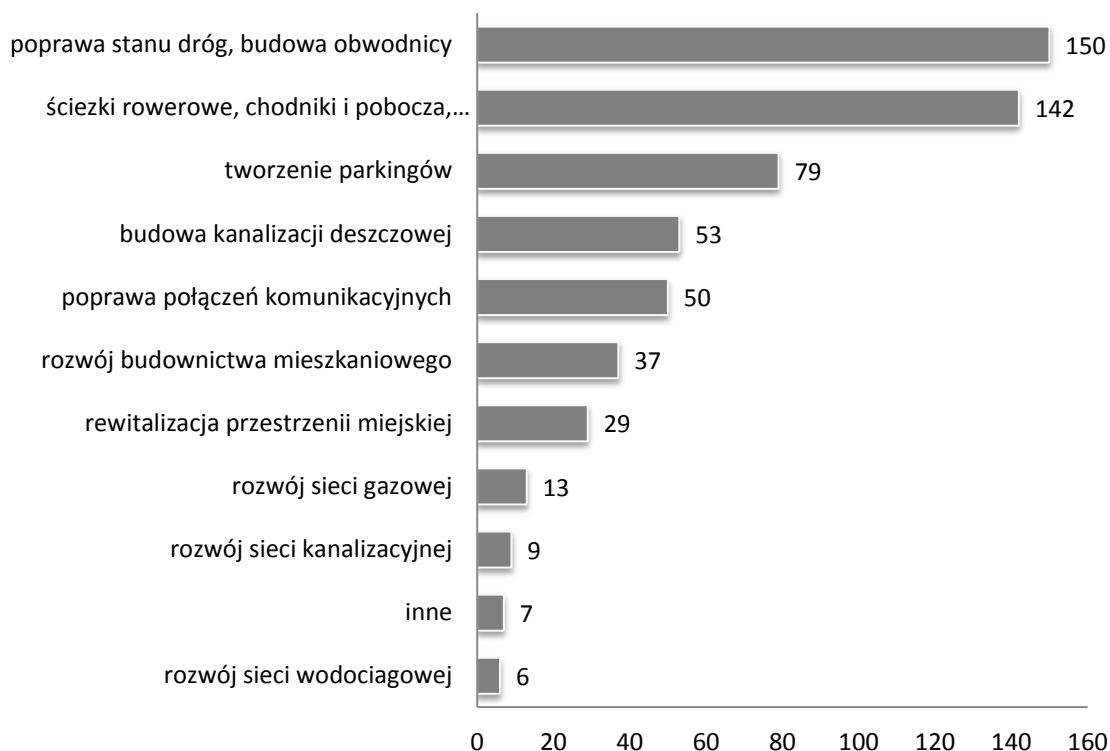

Źródło: opracowanie własne

Ankietowani oczekują przede wszystkim organizowania imprez o charakterze masowym i festynów (31% ankietowanych), w tym wydarzeń kierowanych do dzieci i młodzieży. Równie istotne jest dla nich wzbogacenie oferty zajęć sportowych, na które wskazało 29% wszystkich respondentów. Ankietowani oczekują także działań wspierających funkcjonowanie klubów i drużyn sportowych (w m.in. drużyn harcerskich, piłkarskich) oraz rozbudowę i modernizację już istniejących obiektów sportowo – rekreacyjnych (basen, boisko, lodowisko). Jedna piąta ankietowanych zasugerowała potrzebę organizowania zawodów o charakterze sportowym, a kolejne 18% uznało iż należy skoncentrować się na wyznaczeniu terenów i odpowiednim zagospodarowaniu miejsc pod organizację imprez masowych – w kwestionariuszach wskazywano m.in.: zalew Zadębie, park miejski, rynek, osiedle Widok.

Kolejne miejsce na liście obszarów priorytetowych zajęły kwestie związane z infrastrukturą techniczną i transportem – wskazał na nie ponad jedna trzecia wszystkich badanych osób (35%).

Rysunek 47. Obszar infrastruktury technicznej i transportu

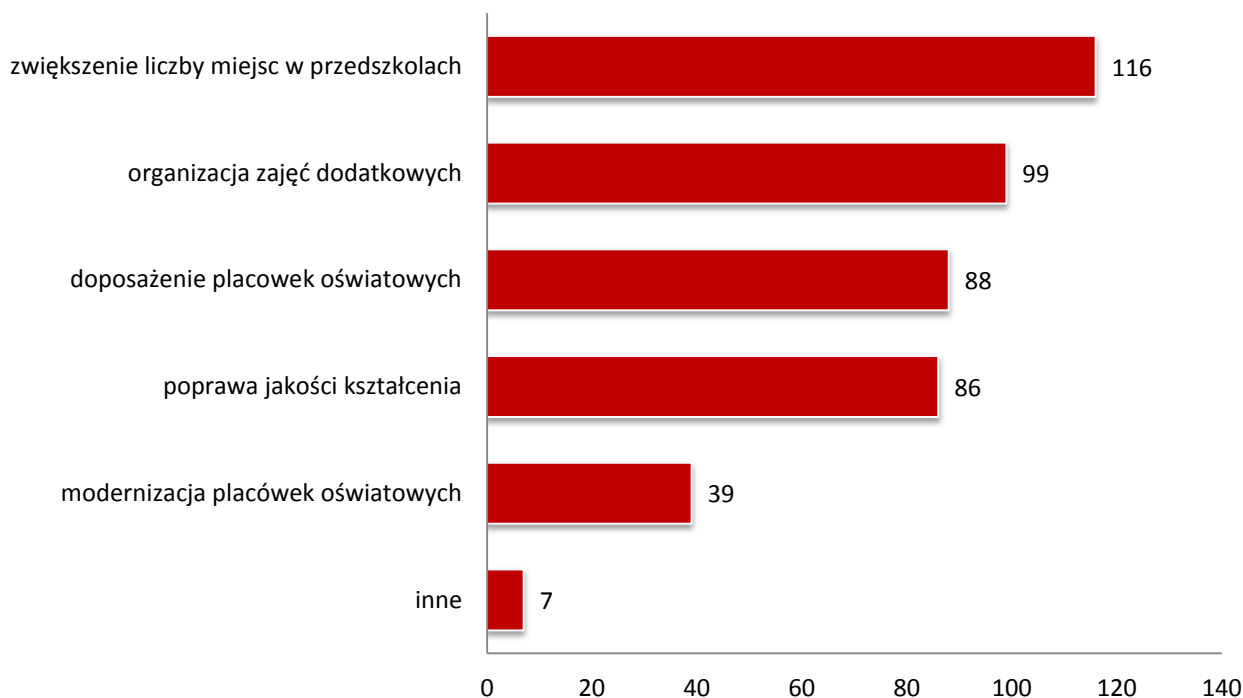
Źródło: opracowanie własne

W opinii mieszkańców najistotniejsze są działania związane z poprawą stanu i rozwojem infrastruktury drogowej oraz w pasie drogi. Na konieczność poprawy stanu dróg oraz budowę obwodnicy wskazało w swoich ankietach 58% respondentów, zaś na rozwój sieci ścieżek rowerowych (ze szczególnym uwzględnieniem dojazdu do terenów rekreacyjnych), poprawę stanu chodników i poboczy, oświetlenia ulic, przejść dla pieszych oraz sygnalizacji świetlnej – 55%. Blisko jedna trzecia ankietowanych mieszkańców uznała za konieczne tworzenie nowych miejsc parkingowych (31%). Jedna piąta dostrzega potrzebę rozwoju kanalizacji deszczowej na terenie Miasta (20%), ale jedynie 3% podkreśliło konieczność rozwoju sieci kanalizacyjnej – wskazywano tu rejon ulic: Młynarskiej, Trzcinińskiej oraz osiedla Widok. Rozbudowa sieci wodociągowej jest istotna dla 2% badanych osób (ul. Młynarska, Bielańska, osiedle Widok), zaś widzi potrzebę rozwoju sieci gazociągowej (szczególnie w rejonach ulic: Sosnowej, Konopnickiej, Jagiellońskiej, Nowobielańskiej oraz Kubusia Puchatka). Prawie jedna piąta respondentów (19%) uznała, iż dla rozwoju Miasta konieczna jest poprawa istniejącego systemu połączeń komunikacyjnych (najczęściej wskazywany kierunek połączeń to Warszawa i Rawa Mazowiecka, odnotowano także pojedyncze głosy wskazujące na Sochaczew, Łódź i Niepokalanów, oraz konieczność poprawy połączeń komunikacji miejskiej; zaproponowano także utworzenie weekendowych połączeń z Żelazową Wolą, Arkadią i Nieborowem). Co dziesiąty ankietowany podkreślił konieczność rewitalizacji przestrzeni miejskiej (11%), a 14% widzi również potrzebę rozwoju budownictwa mieszkaniowego. Wskazując miejsca, które należy w pierwszej kolejności rewitalizować wymieniano: centrum Miasta i okolice rynku, teren dawnego poligonu wojskowego, osiedle Widok, parowozownię, dworek myśliwski oraz osiedle Widok (w tym zlokalizowany na jego terenie skatepark).

Na piątym miejscu listy działań priorytetowych dla rozwoju Miasta uplasował się obszar oświaty i nauki – wskazany przez 30% wszystkich osób uczestniczących w badaniu ankietowym.

Rysunek 48. Obszar oświaty i nauki

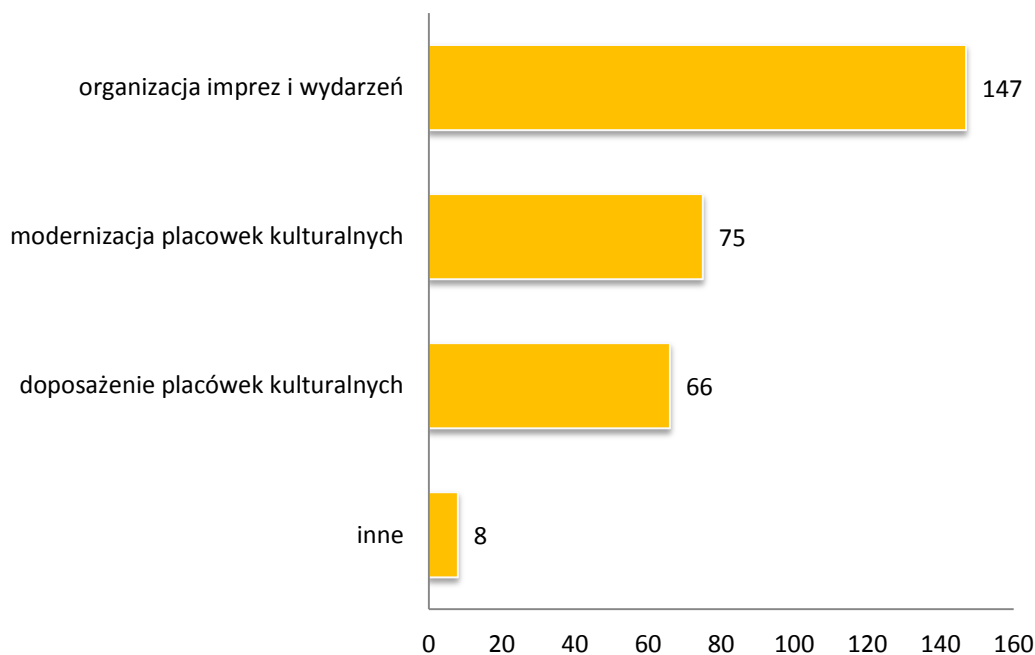

Źródło: opracowanie własne

W opinii respondentów najpilniejszą potrzebą w tym obszarze jest zapewnienie opieki przedszkolnej i żłobkowej poprzez zwiększenie liczby miejsc w funkcjonujących na terenie Miasta placówkach (45%). Organizacja zajęć dodatkowych dla dzieci i młodzieży, to sprawa istotna dla 38% ankietowanych. Proponowano zarówno zajęcia o charakterze edukacyjnym-wyrównawczym, jak również w formie kół zainteresowań (np. plastyczne, językowe, muzyczne, przyrodnicze) i zajęć sportowych (w tym również z przysposobienia wojskowego). Ponad jedna trzecia respondentów (34%) uznała za konieczne doposażanie funkcjonujących placówek – zapotrzebowanie najczęściej dotyczyło sprzętu komputerowego oraz pomocy multimedialnych (tablice interaktywne), ale pojawiały się także głosy dotyczące wyposażenia pracowni plastycznej, chemicznej i fizycznej oraz sal gimnastycznych. Respondenci akcentowali także potrzebę modernizacji istniejących obiektów oświatowych (15%), a aż jedna trzecia (33%) ankietowanych uznała za konieczną poprawę jakości kształcenia. Wśród innych projektów, zaproponowanych w ankietach, znalazły się również kwestie rozwoju świetlic środowiskowych oraz klas integracyjnych.

Kolejnym obszarem wskazywanym najczęściej w ankietach respondentów były projekty i inicjatywy dotyczące życia kulturalnego w Mieście.

Rysunek 49. Obszar kultury

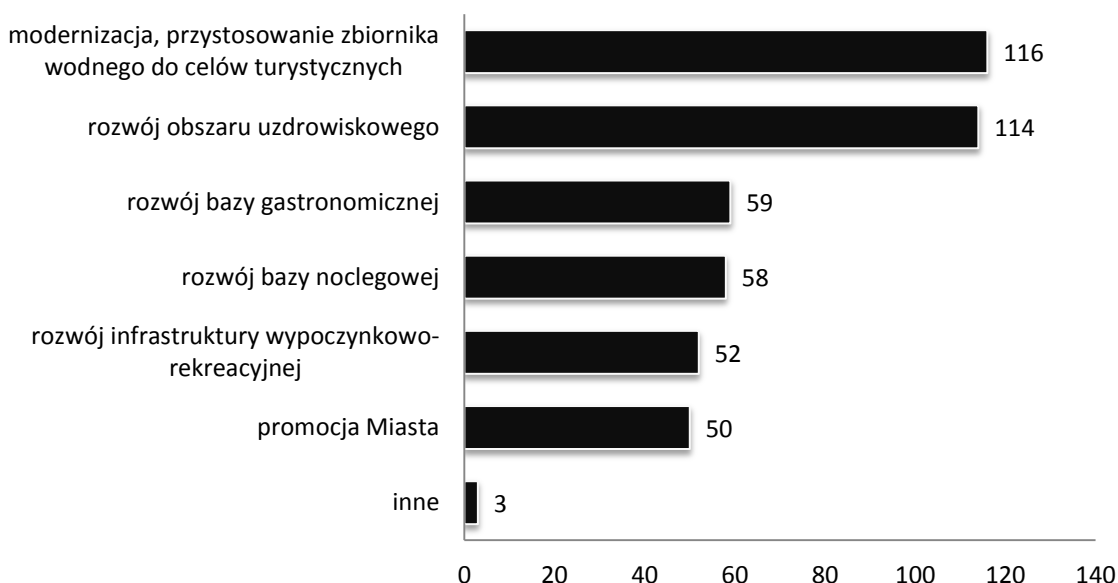

Źródło: opracowanie własne

Zdecydowana większość ankietowanych osób (57%) podkreśliła potrzebę organizowania wydarzeń i imprez o charakterze kulturalnym, takich jak: koncerty, przedstawienia, festyny oraz imprezy muzyczne (w tym również festiwale np. disco polo). W kwestionariuszach zwracano także uwagę, iż niezbędne są działania związane z modernizacją (29%) oraz doposażaniem placówek kulturalnych (25%) – podobnie jak w przypadku obiektów oświatowych wskazywano najczęściej na zakup sprzętu komputerowego, a także zaplecze techniczne niezbędne do organizowania imprez masowych (np. sprzęt nagłaśniający).

Na siódmym miejscu najczęściej wskazywanych przez mieszkańców obszarów priorytetowych uplasował się „Rozwój potencjału turystycznego” – który jako najistotniejszy z punktu widzenia rozwoju Miasta zaznaczyło 16% całej grupy.

Rysunek 50. Obszar potencjału turystycznego

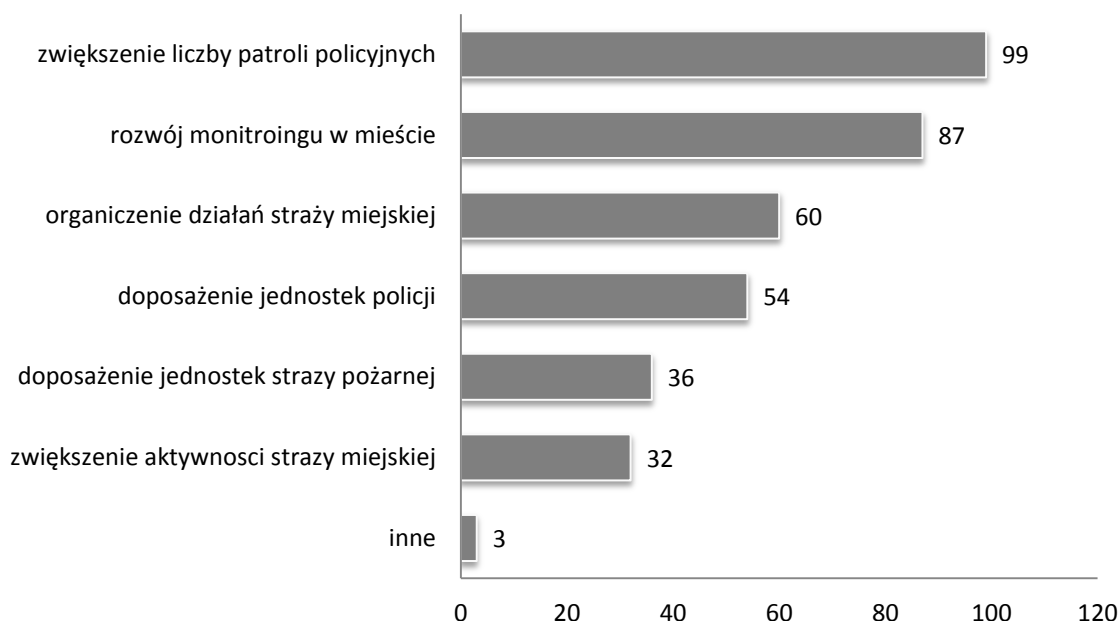

Źródło: opracowanie własne

Blisko połowa ankietowanych osób (45%) postuluje działania związane z rewitalizacją zbiornika wodnego i modernizacją zaplecza w celu lepszego przystosowania do celów rekreacyjnych. Podobna grupa (44%) dostrzega wagę inicjatyw dotyczących obszaru uzdrowiskowego oraz jego znaczenie dla rozwoju całego Miasta. Ponad jedna piąta respondentów uznaje za konieczny rozwój bazy lokalnej gastronomicznej (23%) oraz noclegowej (22%), a 20% akcentuje potrzebę rozbudowy infrastruktury wypoczynkowo – rekreacyjnej. Zwracano uwagę na rozwój punktów informacji turystycznej, spójnie oznakowanej sieci ścieżek i szlaków turystycznych, postulowano wyznaczenia miejsca pod obozowiska oraz wspieranie projektów związanych z agroturystyką. Kolejne 19% ankietowanych widzi możliwość pełniejszego wykorzystania potencjału turystycznego Miasta dzięki odpowiednio prowadzonym działaniom promocyjnym. W ich opinii promocja powinna skutecznie wyróżniać Skierniewice na tle innych Miast, uwzględniając zasoby związane z turystyką, ogrodnictwem i powstającym uzdrowiskiem. Wśród pozostałych głosów odnotowano propozycje przygotowywania oferty „zielonych szkół”.

Na przedostatnim miejscu wśród wskazywanych obszarów priorytetowych znalazły się kwestie dotyczące poprawy bezpieczeństwa, które zaznaczyło w swoich ankietach 14% wszystkich respondentów.

Rysunek 51. Obszar bezpieczeństwa

Źródło: opracowanie własne

Najczęściej w ankietach mieszkańców odnaleźć można postulat zwiększenia liczby patroli policyjnych strzegących porządku na terenie Miasta (38%). Nieco ponad jedna trzecia wszystkich ankietowanych osób (34%) oczekuje dalszego rozwoju sieci monitoringu miejskiego – w kwestionariuszach proponowano objęcie monitoringiem następujących lokalizacji: centrum Miasta, rynku wraz z sąsiednimi ulicami, okolic parku, ul. Nowobielańskiej, ul. Trzcіńskiej, osiedla Widok oraz miejsc rekreacji i wypoczynku (okolice zalewu). Jedna piąta (21%), biorących udział w ankiecie, mieszkańców podkreślała konieczność doposażania jednostek policji, zaś 14% jednostek straży pożarnej. Respondenci byli podzieleni, co do oceny funkcjonowania straży miejskiej – 23% uznało, iż należy ograniczyć jej działalność, natomiast kolejne 12 % optowało za zwiększeniem jej aktywności. Wśród pozostałych wypowiedzi znalazły się propozycje doposażenia działającego na terenie Skierniewic oddziału Związku Strzeleckiego oraz stwarzanie warunków do bezpiecznego poruszania się rowerzystów poprzez rozwój sieci ścieżek rowerowych.

Na ostatnim miejscu, najważniejszych wg respondentów dla przyszłego rozwoju Miasta, uplasował się obszar związany z poprawą jakości systemu ochrony zdrowia.

Rysunek 52. Obszar poprawy jakości systemu ochrony zdrowia

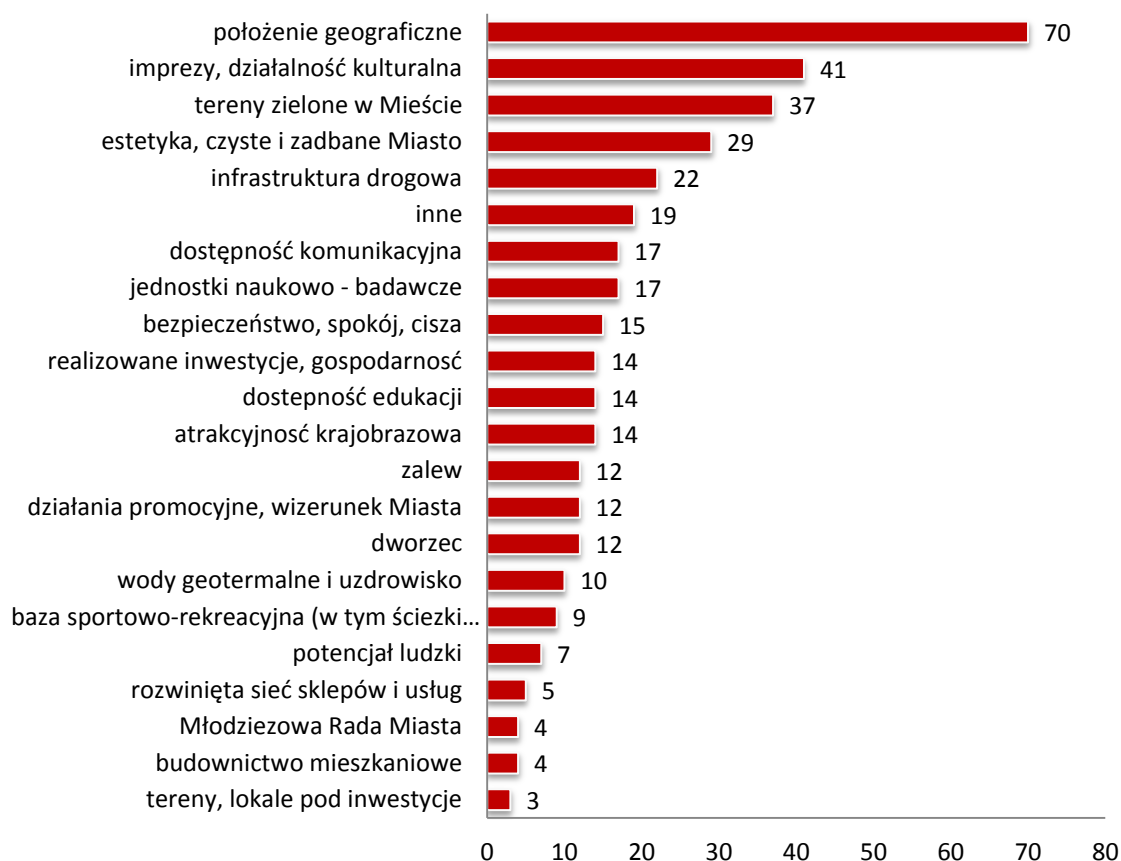

Źródło: opracowanie własne

Ankietowani mieszkańcy zgłaszali przede wszystkim potrzebę ułatwienia dostępu do opieki specjalistycznej (64%), a w szczególności: kardiologicznej, neurologicznej, onkologicznej, psychiatrycznej i psychologicznej, ginekologicznej oraz rehabilitacyjnej. Ponad dwie piąte uznało, iż poprawie powinien ulec również dostęp do opieki podstawowej, a 32% zgłosiło konieczność modernizacji placówek ochrony zdrowia. Modernizacji placówek Wsparcie dla osób wymagających długoterminowej opieki (świadczonej w domu lub w wyspecjalizowanych placówkach typu hospicjum, DSP) jest kwestią istotną dla ponad jednej trzeciej wszystkich ankietowanych osób (36%). Działania związane ze zwiększaniem dostępności opieki zdrowotnej dla osób niepełnosprawnych zaakcentowało w swoich ankietach 16% wszystkich badanych. 10% osób podkreśliło wagę organizowania działań profilaktycznych, a 12% ich lepszej promocji i informacji na temat akcji przeprowadzanych na terenie Miasta. Pozostałe wypowiedzi odnotowane w ankietach dotyczyły m.in. zapewnienia opieki lekarskiej w szkołach oraz wspieranie rozwoju szpitala wojewódzkiego.

W pytaniu trzecim respondenci zostali poproszeni o wskazanie trzech kluczowych, z ich punktu widzenia, mocnych i słabych stron Miasta. Na pytanie o mocne strony łącznie odpowiedzi udzieliło 176 osób, co stanowiło 68% grupy wszystkich respondentów. Odpowiedzi pogrupowane zostały wg swojej tematyki i przedstawione na wykresie poniżej.

Rysunek 53. Mocne strony Miasta w opinii respondentów

Źródło: opracowanie własne

W wypowiedziach na temat atutów Miasta Skierniewice zdecydowanie przeważały głosy dotyczące jego korzystnego położenia geograficznego i lokalizacji na pomiędzy Aglomeracją Łódzką oraz Warszawską (przedstawiło go 27% grupy badanych osób). Kolejną najczęściej wymienianą przez respondentów mocną stroną jest aktywność kulturalna oraz różnego rodzaju imprezy organizowane na terenie Miasta (16%). Szczególnie podkreślona została w ankietach waga sztanarowego wydarzenia jakim jest organizowane co roku Święto Kwiatów, Owoców i Warzyw. Trzecim spośród najczęściej wymienianych elementów stanowiących główny walor Skierniewic są jego tereny zielone, a w szczególności rewitalizowany Park Miejski (14%). Respondenci docenili również ład estetyczny Miasta, czyste i zadbane otoczenie (m.in. zadbane i reprezentacyjne centrum), na które zwróciło uwagę w kwestionariuszach 11% ankietowanych osób oraz poprawiający się stan infrastruktury drogowej, w tym również stan chodników (8%). Plusem Miasta jest w opinii respondentów również jego dostępność komunikacyjna (dobre połączenia zarówno drogowe, jak i kolejowe), realizowane inwestycje, jak również spokój i poczucie bezpieczeństwa, które czynią Miasto miejscem idealnym do mieszkania i wypoczynku („azyl po powrocie z pracy w wielkim mieście”). Zwracano uwagę na atrakcyjność krajobrazową związaną m.in. z położeniem w otulinie Puszczy Bolimowskiej, rzeki oraz zalew Zadębie stwarzające warunki atrakcyjne do rekreacji i wypoczynku. Skierniewice w oczach respondentów to również ośrodek oferujący dobre zaplecze oświatowo – edukacyjne (szkoły, uczelnie wyższe) oraz siedziba znanych i renomowanych jednostek badawczo – naukowych (ze szczególnym uwzględnieniem Instytutu Ogrodnictwa). Do potencjału Skierniewic zaliczyć należy wg respondentów także jego dziedzictwo historyczne, w tym charakterystyczny dworzec oraz parowozownię, jak również zasoby

naturalne w postaci złóż wody geotermalnej zlokalizowane na terenie Miasta, mogące być wykorzystane w medycynie uzdrowiskowej (w zakresie balneologii). Wg 5% respondentów atutem są również podejmowane działania promocyjne i pozytywny wizerunek Miasta kojarzonego ze stolicą polskiego ogrodnictwa. Odnotowano pojedyncze wypowiedzi wskazujące takie silne strony Skierniewic, jak: istniejącą bazę sportowo – rekreacyjną, rozwiniętą sieć sklepów i zaplecze usługowe, potencjał ludzki rozumiany zarówno jako dobrze wykwalifikowane kadry zawodowe, jak i życzliwość mieszkańców, zaangażowanie społeczne młodzieży biorących udział w życiu Miasta oraz rozwijające się budownictwo mieszkaniowe oraz dostępność terenów inwestycyjnych.

Na pytanie o słabe strony Miasta Skierniewice odpowiedziało 196 osób, co stanowi 76% wszystkich ankietowanych osób. Na wykresie poniżej zaprezentowano odpowiedzi respondentów uporządkowane od najczęściej do najrzadziej się pojawiających.

Rysunek 54. Słabe strony Miasta w opinii respondentów

Źródło: opracowanie własne

Najczęściej pojawiającym się, przy opisie słabych stron Miasta, tematem były kwestie związane z brakiem pracy, zbyt małą liczbą przedsiębiorstw i zakładów, w których można było by ją podjąć bez konieczności wyjeżdżania do Łodzi lub Warszawy – bezrobocie jako podstawowy problem wskazała ponad jedna czwarta wszystkich ankietowanych osób (26%). Brak pracy skutkuje kolejnym negatywnym zjawiskiem na jakie zwrócili uwagę ankietowani, a mianowicie – migracją osób młodych oraz postępującym procesem starzenia się społeczeństwa Skierniewic (3%). Problemem jest w opinii respondentów także nienajlepszy stan infrastruktury drogowej oraz związanych z nią chodników, czy

ograniczona liczba bezpłatnych miejsc parkingowych – wymieniło je 14% wszystkich badanych, zaś 8% podkreśliło niewystarczająco sprawne funkcjonowanie komunikacji publicznej i dostępność komunikacyjną Miasta (np. w weekendy). W ankietach zwracano także uwagę na niewystarczająco rozwinięte zaplecze umożliwiające wypoczynek i rekreację (12%), brak miejsc aktywnego spędzania wolnego czasu szczególnie dla dzieci i młodzieży, zaakcentowano m.in. nienajlepszy stan zbiornika wodnego wymagającego rewitalizacji oraz słabo rozwinięte zaplecze noclegowo-gastronomiczne (3%). Tylko 8% wszystkich ankietowanych osób uważa, iż na terenie Miasta brakuje atrakcji oraz imprez rozrywkowych, zaś 4% wskazywała na niewystarczającą liczbę wydarzeń o charakterze kulturalnym. Co dziesiąty ankietowany krytycznie ocenia funkcjonowanie administracji samorządowej zwracając uwagę na brak współpracy, nierównomierne zainteresowanie wszystkimi osiedlami, czy powolne tempo zmian, a 11% ankietowanej grupy ocenia jako „nietrafione” inwestycje podejmowane w ostatnich latach – najczęściej przywoływanym tu przykładem była przeprowadzona niedawno modernizacja rynku. Krytyczne oceny 9% ankietowanych dotyczyły zbyt małej ilości zieleni oraz braku małej infrastruktury przeznaczonej dla mieszkańców takiej jak ławki, czy fontanny. Kolejne 8% zwróciło uwagę na problemy związane z czystością oraz estetyką m.in. brak sanitariatów w centrum, zaśmiecenie terenów zielonych oraz zaniedbane, niszczące budynki, które należy poddać modernizacji. Odnotowano również pojedyncze wypowiedzi dotyczące niewystarczająco rozwiniętej infrastruktury wodno – kanalizacyjnej, w tym również problemów związanych z funkcjonowaniem kanalizacji deszczowej (3%). W wypowiedziach na temat słabych stron Miasta pojawiły się także kwestie ograniczonego poczucia bezpieczeństwa obywateli, do których zaliczyć należy zarówno ocenę funkcjonowania służ policji i straży miejskiej (6%), jak również krytyczne spojrzenie na ochronę zdrowia (8%) - przede wszystkim spowodowane utrudnionym dostępem do lekarzy specjalistów. Wśród pozostałych głosów dostrzeżono potrzebę zwiększenia liczby miejsc w żłobkach oraz przedszkolach i rozwój oferty zajęć i miejsc przystosowanych do potrzeb małych dzieci (3%), zwrócono również uwagę na brak mieszkań, a w tym niedostateczną ilość mieszkań komunalnych i socjalnych (3%). Respondenci zgłosili także problem niewystarczającej opieki specjalistycznej skierowanej do osób niepełnosprawnych i niesamodzielnych, którą świadczyć można w domach pomocy społecznej oraz brak opieki socjoterapeutycznej (2%). Tylko 2% respondentów jako dostrzega braki w funkcjonującym na terenie Miasta systemie edukacyjnym – słabo rozwinięta sieć uczelni wyższych, mało widoczna działalność instytucji naukowych. Pozostałe wypowiedzi zamieszczone w ankietach dotyczyły słabości działań promocyjnych (2%), ograniczonego wsparcia dla organizacji pozarządowych (np. brak miejsca dla ich funkcjonowania), ograniczone możliwości rozwoju inwestycji (związane zarówno z brakiem kapitału, jak i ograniczonym zainteresowaniem), czy ograniczonym dostępem do Internetu.

Bibliografia

Lista dokumentów i stron internetowych wykorzystanych przy opracowaniu Strategii.

Dokumenty:

1. Adamowicz M., Strategie rozwoju lokalnego, tom I – aspekty instytucjonalne, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2003
2. Domański, T. Strategiczne planowanie rozwoju gospodarczego gminy, Agencja Rozwoju Komunalnego, Warszawa 1999
3. Kondracki J., Geografia regionalna Polski, Warszawa: PWN, 2002
4. Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020
5. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego. Aktualizacja, Łódź 2010
6. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Skierniewice
7. Strategia Rozwoju Miasta Skierniewice do roku 2015, Skierniewice, maj 2011
8. Inwestycja w Skierniewicach szansą dla rozwoju firm, Urząd Miasta Skierniewice 2010
9. Program Ochrony Środowiska dla Miasta Skierniewice na lata 2012-2015 z uwzględnieniem lat 2016-2019, Skierniewice 2012
10. Sprawozdanie z wykonania budżetu 2013, Skierniewice marzec 2014
11. Sprawozdania z działalności Komisji Bezpieczeństwa i Porządku funkcjonującej przy Prezydencie Miasta Skierniewice i Staroście Skierniewickim, Dz.U.WŁ. (20.02.2013), poz. 960; Dz.U.WŁ. (14.03.2014), poz. 1324
12. Podróże Polaków w 2013 roku. Podstawowe wyniki badań, Ministerstwo Turystyki i Sportu, luty 2014
13. Wykaz zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości województwa łódzkiego (stan na 31.12.2012 r.), Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Łodzi

Strony internetowe:

1. www.stat.gov.pl/bdl
2. www.oke.lodz.pl
3. www.gdos.gov.pl
4. www.skierniewice.net.pl
5. www.uzdrowisko.um.skierniewice.pl
6. www.turystyka.um.skierniewice.pl
7. www.mzkskierniewice.pl/
8. www.inhort.pl
9. www.szmp.pl
10. www.tps-ihs.pl
11. www.rockmayfestival.pl

Spis tabel i rysunków

Rysunek 1. Schemat dokumentu Strategia Rozwoju Miasta Skierniewice na lata 2014 – 2020	7
Rysunek 2. Misja, wizja Miasta Skierniewice	14
Rysunek 3. Proces monitorowania Strategii Rozwoju Miasta Skierniewice	41
Rysunek 4. Herb i flaga Miasta Skierniewice	50
Rysunek 5. Logotyp Miasta Skierniewice	51
Rysunek 6 Mapa położenia Miasta na tle powiatu skierniewickiego	51
Rysunek 7 Mapa położenia Miasta na tle powiatu skierniewickiego (bez uwzględnienia zmiany granic administracyjnych z dniem 01.01.2012r.)	52
Rysunek 8 . Położenie Miasta Skierniewice	52
Rysunek 9 Miasto Skierniewice	54
Rysunek 10 . Wizualizacja powstającego Uzdrowiska Skierniewice – Maków	56
Rysunek 11. Utworzony w czerwcu 2013 r. obszar ochrony uzdrowiskowej Skierniewice-Maków (nowa mapa)	58
Rysunek 12. Prognoza demograficzna GUS dla Miasta Skierniewice do 2035 roku	61
Rysunek 13. Ludność wg ekonomicznych grup wieku w 2008 i 2013 roku- porównanie	62
Rysunek 14. Liczba osób bezrobotnych w Mieście Skierniewice w latach 2007-2013	64
Rysunek 15. Lokalizacja odwiertów na terenie Miasta Skierniewice	65
Rysunek 16. Lokalizacja Zalewu „Zadębie” oraz przepływ rzeki Łupii - Skierniewki na terenie Miasta.	68
Rysunek 17. Główne Zbiorniki Wód Podziemnych w Polsce	69
Rysunek 18. Obszary Chronionego Krajobrazu na terenie Miasta Skierniewice	75
Rysunek 19. Podstawowa sieć drogowa w Mieście Skierniewice	76
Rysunek 20. Przebieg trasy A2 (DK2) przez teren Polski	77
Rysunek 21. Miasto Skierniewice na tle województwa łódzkiego pod względem długości (km) sieci kanalizacyjnej	80
Rysunek 22. Sieć gazociągu wysokiego ciśnienia	82
Rysunek 23 . Instytut Ogrodnictwa w Skierniewicach	85
Rysunek 24. Zdawalność egzaminu maturalnego w 2013 na tle województwa łódzkiego (w %)	90
Rysunek 25. Wydatki na pomoc społeczną i pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	93
Rysunek 26 . Pałac Prymasowski	95
Rysunek 27. Dworzec w Skierniewicach (dawnej Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej)	96
Rysunek 28 . Zalew Zadębie	99
Rysunek 29 Cele krajowych wyjazdów turystycznych w 2013 roku	105
Rysunek 30 Przyjazdy turystów zagranicznych wraz z prognozą do 2017 roku	106
Rysunek 31 . Obszar rozwoju intensywnego rolnictwa - potencjały	110
Rysunek 32. Dochody i wydatki budżetowe Miasta Skierniewice	113
Rysunek 33. Działania priorytetowe dla rozwoju Miasta w perspektywie najbliższych 3 lat (w opinii respondentów).	119
Rysunek 34. Działania priorytetowe dla rozwoju Miasta w perspektywie 5-10 lat (w opinii respondentów).	120
Rysunek 35. Obszary priorytetowe i kluczowe potrzeby Miasta.	122
Rysunek 36. Kluczowe projekty zrealizowane w okresie 5 minionych lat (wg respondentów).	124

Rysunek 37. Kluczowe projekty obecnie realizowane (wg respondentów).	125
Rysunek 38. Kluczowe projekty do realizacji w perspektywie najbliższych lat (wg respondentów).	126
Rysunek 39. Mocne strony Miasta (wg respondentów).	127
Rysunek 40. Słabe strony Miasta (wg respondentów).	128
Rysunek 41. Szanse rozwoju Miasta (wg respondentów).	129
Rysunek 42. Wyzwania Miasta (wg respondentów).	130
Rysunek 43. Obszary priorytetowe w opinii mieszkańców	131
Rysunek 44. Obszar rozwoju potencjału społeczno - gospodarczego	132
Rysunek 45. Obszar poprawy jakości systemu ochrony zdrowia	133
Rysunek 46. Obszar poprawy jakości systemu ochrony zdrowia	134
Rysunek 47. Obszar infrastruktury technicznej i transportu	135
Rysunek 48. Obszar oświaty i nauki	136
Rysunek 49. Obszar kultury	137
Rysunek 50. Obszar potencjału turystycznego	138
Rysunek 51. Obszar bezpieczeństwa	139
Rysunek 52. Obszar poprawy jakości systemu ochrony zdrowia	140
Rysunek 53. Mocne strony Miasta w opinii respondentów	141
Rysunek 54. Słabe strony Miasta w opinii respondentów	142
Tabela 1. Analiza SWOT Miasta Skierniewice	8
Tabela 2. Podsumowanie celów strategicznych i celów operacyjnych Miasta Skierniewice	11
Tabela 3. Monitorowane wskaźniki w obszarze celów operacyjnych	43
Tabela 4. Liczba mieszkańców wg płci w latach 2008 – 2014 (stan na 31 marca 2014)	60
Tabela 5. Przyrost naturalny w latach 2008 – 2014 (stan na 31 marca 2014)	62
Tabela 6 Wyniki badania wód podziemnych w Mieście Skierniewice	70
Tabela 7. Drogi powiatowe	77
Tabela 8. Wydatki z budżetu Miasta na oświatę i wychowanie	86
Tabela 9. Projekty edukacyjne	86
Tabela 10. Zestawienie średnich wyników ze sprawdzianu po szkole podstawowej w 2014 r.	88
Tabela 11. Zestawienie wyników egzaminu po szkole podstawowej w poszczególnych szkołach w Skierniewicach	88
Tabela 12. Wyniki egzaminu gimnazjalnego 2014	89
Tabela 13. Opieka zdrowotna na terenie Miasta Skierniewic	91
Tabela 14. Pomoc społeczna w Mieście Skierniewice	92
Tabela 15. Przestępstwa odnotowane	94
Tabela 16. Zdarzenia odnotowane przez Państwową Straż Pożarną w Skierniewicach	94
Tabela 17. Korzystający z obiektów noclegowych w Mieście Skierniewice	103
Tabela 18. Korzystający z obiektów noclegowych w Mieście Skierniewice	104
Tabela 19. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru regon	107
Tabela 20. Liczba podmiotów w zależności od wielkości	108
Tabela 21. Liczba podmiotów wg rodzaju prowadzonej działalności	108
Tabela 22. Dochody budżetu w % wg działów	114
Tabela 23. Wydatki budżetu w % wg działów	115

Tabela 24. Analiza SWOT w obszarze zasobów zagospodarowania przestrzennego oraz strefy gospodarczej. _____ 116